

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**HANEHALKININ FİNANSAL OKURYAZARLIK
DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA: SAKARYA İLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emine GÜLER

**Enstitü Anabilim Dalı : İşletme
Enstitü Bilim Dalı : Muhasebe ve Finansman**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hakan TUNAHAN

MAYIS – 2015

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

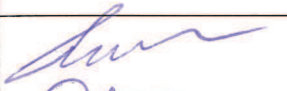
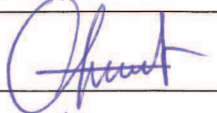
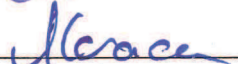
HANEHALKININ FİNANSAL OKURYAZARLIK
DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA: SAKARYA İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emine GÜLER

Enstitü Anabilim Dalı : İşletme
Enstitü Bilim Dalı : Muhasebe ve Finansman

Bu tez 12/06/2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doc.Dr. Halcan TUNAHAN	Başarılı	
Yrd.Doc.Dr.Ahmet Selçuk DİZKİRCİ	Başarılı	
Yrd. Doc. Dr. Neuran İKANACA	Başarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Emine GÜLER

12.06.2015

ÖNSÖZ

“Parasını yöneten hayatını yönetir”

Özlem DENİZMEN

Hanehalkının Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma'nın konu olduğu bu çalışmada kendilerinden her zaman fikir almaya çalıştığım, desteğini ve tavsiyelerini benden esirgemeyen danışman hocam Sayın Doç. Dr. Hakan TUNAHAN'a,

Fikirleri ve tecrübeleriyle bu sürece katkı sağlayan Sayın Doç. Dr. Bayram TOPAL'a ve diğer hocalarıma,

Tez yazım sürecinin sıkıntılarında maddi ve manevi desteğiyle yanımda olan sevgili amcam Abdulvahap GÜLER'e,

Bugüne gelmemde sevgisi, desteği ve inancıyla yanımda olan sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Emine GÜLER

12.06.2015

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLolar LİSTESİ	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
SUMMARY	ix
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: FİNANSAL OKURYAZARLIK	5
1.1. Finansal Okuryazarlığın Tanımı	5
1.2. Finansal Okuryazarlık ile İlişkili Kavramlar.....	8
1.3. Finansal Okuryazarlığın Özellikleri	10
1.4. Finansal Okuryazarlığın Önemi	11
1.5. Finansal Okuryazarlığın Etkileri	14
1.5.1. Bireysel Refaha Etkileri	15
1.5.2. Finansal Sisteme ve Ekonomiye Etkileri	17
1.6. Finansal Okuryazarlık İle İlgili Literatür Çalışmaları.....	19
1.6.1. Finansal Okuryazarlık ve Tasarruf Davranışı	19
1.6.2. Finansal Okuryazarlık ve Borçlanma Davranışı	23
1.6.3. Finansal Okuryazarlık ve Emeklilik Planlaması.....	28
1.6.4. Finansal Okuryazarlık ve Yatırım Davranışı	32
1.7. Finansal Tüketicinin Korunması Çerçevesinde Finansal Okuryazarlığın Rolü.....	34
BÖLÜM 2: FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK FAALİYETLER	38
2.1. Dünyada Finansal Eğitim Faaliyetleri.....	38
2.1.1. Uluslararası Kuruluşların Finansal Eğitim Faaliyetleri	38
2.1.1.1. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve Finansal Eğitim Faaliyetleri	38
2.1.1.2. Dünya Bankası ve Finansal Eğitim Faaliyetleri	40
2.1.1.3. Avrupa Komisyonu ve Finansal Eğitim Faaliyetleri	40
2.1.2. Ulusal Kuruluşların Finansal Eğitim Faaliyetleri	41

2.1.2.1. Amerika Birleşik Devletleri’nde Yürütülen Faaliyetler	41
2.1.2.2. İngiltere’de Yürütülen Faaliyetler	46
2.1.2.3. Avustralya’da Yürütülen Faaliyetler	47
2.1.2.4. Kanada’da Yürütülen Faaliyetler.....	48
2.1.2.5. Citi Group – Financial Times Zirvesi ve Finansal Eğitim Faaliyetleri	48
2.2. Türkiye’de Yürütülen Finansal Eğitim Faaliyetleri	49
2.2.1. Devlet Bünyesinde Yürütülen Finansal Eğitim Faaliyetleri	50
2.2.1.1. Merkez Bankası ve Finansal Eğitim Faaliyetleri.....	50
2.2.1.2. Sermaye Piyasası Kurulu ve Finansal Eğitim Faaliyetleri	51
2.2.1.3. Borsa İstanbul ve Finansal Eğitim Faaliyetleri.....	53
2.2.1.4. Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği ve Finansal Eğitim Faaliyetleri	55
2.2.1.5. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Finansal Eğitim Faaliyetleri	55
2.2.1.6. Türkiye Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planı	56
2.2.1.7. İstanbul Finans Merkezi Projesi ve Finansal Eğitim	58
2.2.2. Bağımsız Kuruluşlar Tarafından Yürütülen Finansal Eğitim Faaliyetleri	59
2.2.2.1. Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER) ve Finansal Eğitim Faaliyetleri	59
2.2.2.2. Özel Bankalar Tarafından Yürütülen Finansal Eğitim Faaliyetleri...	61

**BÖLÜM 3: SAKARYA İLİ HANEHALKININ FİNANSAL OKURYAZARLIK
DÜZEYİNİN VE ETKİLERİNİN İNCELENMESİ ÜZERİNE BİR
ANKET ANALİZİ**

3.1. Araştırmanın Amacı ve Hipotezler	62
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklem	63
3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi	64
3.3.1. Araştırmada Yer Alan Bireylere Ait Demografik Bulgular.....	65
3.3.2. Finansal Okuryazarlık Bilgi Düzeyini Ölçen Sorulara Ait Bulgular	68
3.3.3. Finansal Okuryazarlık Davranış Sorularına İlişkin Bulgular.....	69
3.3.4. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesine İlişkin Kümeleme Analizi Sonuçları	78

3.3.5 Araştırma Hipotezlerinin Test Edilmesi ve Ki-Kare Analizi.....	80
3.3.5.1. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Düzeyi ve Demografik Özelliklerine İlişkin Ki-Kare Analizi	80
3.3.5.2. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Düzeyi İle Borçlanma ve Tasarruf Davranışına İlişkin Ki-Kare Analizi	81
3.3.5.3. Finansal Okuryazarlık Düzeyi ve Finansal Kavramların Bilinirliğine İlişkin Ki-Kare Analizi	83
3.3.5.4. İhtiyaç Kredisi Kullanımı ve Finansal Kavramların Bilinirliğine İlişkin Ki-Kare Analizi	83
3.3.5.5. Finansal Okuryazarlık Düzeyi ve Finansal Yeterlilik Değerlendirmesine İlişkin Ki-Kare Analizi.....	84
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	86
KAYNAKÇA	90
EKLER.....	101
ÖZGEÇMİŞ.....	109

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AB	: Avrupa Birliği
ASEC	: The American Savings Education Council
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
FED	: Federal Reserve System
FLEC	: Financial Literacy and Education Commission
FLF	: Financial Literacy Foundation
FSA	: Financial Services Authority
INFE	: International Network on Financial Education
İSMEK	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları
NEFE	: National Endowment for Financial Education
NCREL	: North Central Regional Educational Laboratory
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
PACFC	: President's Advisory Council on Financial Capability
PACLF	: President's Advisory Council on Financial Literacy
PFEG	: Personal Finance Education Group
PISA	: Programme for International Student Assessment
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TSPB	: Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Yıllar İtibari İle Hanehalkı Tasarruf Oranları.....	21
Tablo 2: Yıllar İtibari İle Tüketici Kredileri Miktarı	23
Tablo 3: Hanehalkına İlişkin Seçilmiş Finansal Oranlar (Milyar TL).....	24
Tablo 4: Yıllar İtibari İle Ferdi Kredi ve Kredi Kartı Borcunu Ödeyemeyen Kişi Sayıları.....	25
Tablo 5: CITI-FT Zirveleri.....	49
Tablo 6: Araştırmaya Katılanların Cinsiyet Grubuna İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	66
Tablo 7: Araştırmaya Katılanların Yaş Grubuna İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	66
Tablo 8: Araştırmaya Katılanların Medeni Durumuna İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	67
Tablo 9: Araştırmaya Katılanların Eğitim Durumuna İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	67
Tablo 10: Araştırmaya Katılanların Mesleki Durumuna İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	67
Tablo 11: Araştırmaya Katılanların Gelir Durumuna İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	68
Tablo 12: Finansal Okuryazarlık Bilgi Sorularının Yanıtlarına İlişkin Frekans Dağılımı.....	69
Tablo 13: Bir Sonraki Geliriniz Gelmeden Paranız Tükenirse Genellikle Ne Yaparsınız?	69
Tablo 14: Paranızı Harcama ve Yönetme Bilgilerinizi Nereden Öğrendiğinizi Düşünüyorsunuz?	70
Tablo 15: Düzenli Olarak Bir Miktar Tasarruf Eder Misiniz?.....	71
Tablo 16: Düzenli Tasarruf Eden Kişilerin Öncelikli Nedenlerine İlişkin Yüzde Dağılımı.....	71
Tablo 17: Düzenli Tasarruf Etmeyen Kişilerin Öncelikli Nedenlerine İlişkin Yüzde Dağılımı.....	72
Tablo 18: Katılımcıların Parayı Değerlendirirken Kullandıkları Bilgi Kaynaklarına İlişkin Yüzde Dağılımı	72

Tablo 19: Katılımcıların Borç Durumuna İlişkin Yüzde ve Frekans Dağılımı.....	73
Tablo 20: Bankalar Aracılığıyla Kullandığınız Kredilerle İlgili Ödemelerinizin ve Ödemelerdeki Gecikmelerinizin Kredi Kayıt Bürosu Tarafından Kayıt Altına Alındığını Biliyor Musunuz?	73
Tablo 21: Alacağınızın Krediyeye Karar Verirken, Kendinizi Finansal Birikim, Donanım ve Eğitim Açısından Yeterli Buluyor Musunuz?	74
Tablo 22: Kredi Kullanırken Farklı Bankalar Arasında Masraf ve Maliyet Karşılaştırması Yapabiliyor Musunuz?	74
Tablo 23: Herkesten Daha Yüksek Maliyetle Borçlandığınızı Düşünüyor Musunuz?..	75
Tablo 24: Bankayla Yaptığınız Bireysel Kredi Sözleşmelerinde Yer Alan İfadeleri Anlama Düzeyiniz Nedir?	75
Tablo 25: Bireysel Kredi Seçiminde En Fazla Dikkate Aldığınız Unsur Nedir?.....	76
Tablo 26: İhtiyaç Kredisi Kullandınız Mı?	76
Tablo 27: İhtiyaç Kredisinin Nedenlerine İlişkin Yüzde Dağılımı.....	77
Tablo 28: Finansal Kavramlara İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	77
Tablo 29: K-Ortalama Yöntemine Göre Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Düzeyleri	79
Tablo 30: Toplam Doğru Sayısına İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	79
Tablo 31: Finansal Okuryazarlık Düzeyi ve Demografik Özellikler	81
Tablo 32: Finansal Okuryazarlık Düzeyi İle Borçlanma ve Tasarruf Davranışı.....	82
Tablo 33: Finansal Kavramların Bilinirliği ve Finansal Okuryazarlık Düzeyi.....	83
Tablo 34: İhtiyaç Kredisi Kullanımı İle Finansal Kavramların Bilinirliği	84
Tablo 35: Finansal Yeterlilik ve Finansal Okuryazarlık Düzeyi.....	85

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Bireysel Emeklilik Sisteminin İşleyişi	30
Şekil 2: Bilinçli Yatırımcı Web Sitesi	54

Tezin Başlığı: Hanehalkının Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Sakarya İli Örneği	
Tezin Yazarı: Emine Güler	Danışman: Doç. Dr. Hakan TUNAHAN
Kabul Tarihi: 12 Haziran 2015	Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 100 (tez) + 8(ek)
Anabilim Dalı: İşletme	Bilim Dalı: Muhasebe ve Finansman
<p>Günümüzde finansal piyasalarda meydana gelen bir takım değişmelerle birlikte, finansal sistemde belirli nedenlerle yer alan bireyler çeşitli sıkıntılar, fırsatlar ve seçeneklerle karşılaşmaktadır. Finansal piyasalardaki teknolojik gelişmeler ve yenilikler, ürün çeşitliliği, ürünlerin içerik ve işleyişlerinin karmaşıklaşması bireylerin finansal sistem içerisinde bilinçli bir şekilde yer almalarını gerekli kılmaktadır. Emeklilik sisteminde riskin sistemden bireye geçmesi, sosyal güvenliğin azalması, kolay kredi kullanımı gibi nedenlerden ötürü finansal sistemde yer alan bireylerin bilinçli finansal tüketici olabilmeleri finansal refahları için hayati önem taşımaktadır. Bireylerin tüm bu sorunlara çözüm üretebilmeleri, fırsatları değerlendirebilmeleri ve alternatifler arasında seçim yapabilmeleri finansal okuryazar olabilmeleri ile mümkündür.</p> <p>Bu çalışmada hanehalkının mevcut finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi ve bireylerin finansal okuryazarlık düzeyi ile demografik özellikleri arasındaki ilişkinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Bunların yanı sıra bireylerin finansal okuryazarlık düzeyinin borçlanma ve tasarruf davranışına etkisinin ölçülmesi hedeflenmiştir.</p> <p>Sakarya ilinde ikamet eden ve finansal tüketici olan 453 kişi ile anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre hanehalkının yarısından fazlasının düşük düzeyde finansal okuryazar olduğu ve finansal okuryazarlık düzeyi ile demografik özellikler ve tasarruf davranışı arasında anlamlı ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Yapılan analizlerde finansal okuryazarlık düzeyi ile borçlanma davranışı arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır.</p>	
Anahtar Kelimeler: Finansal Okuryazarlık, Finansal Eğitim, Hanehalkı	

Title of the Thesis: A Research on Determining Financial Literacy Level of Household: The Case of City of Sakarya	
Author: Emine GÜLER	Supervisor: Assoc. Prof. Hakan TUNAHAN
Date: 12 June 2015	No. of Pages: ix (pre text)+ 100 (main body)+ 8 (App.)
Department: Business	Discipline: Accounting and Finance
<p>Nowadays individuals, who participate in financial system because of particular reasons, meet various straits, opportunities and choices together with changes in financial market. Technological improvements and innovations, product diversification, complexity of product contents and mechanisms in financial markets, necessitate individuals to take place in the financial system consciously. Because of the reasons such as shift of risk from the system to the individual in the retirement system, decrease of social security and easy availability of credits, it is vital to be a financially conscious consumer for the individuals who take place in the financial system for their financial prosperity. It is only possible with being financial literate to find a solution to these problems, make use of opportunities and make choice among alternatives.</p> <p>In this study, it is aimed to determine the current financial literacy level of households and to measure the relation between financial literacy level of individuals and their demographic characteristics. Moreover, the study aims to evaluate effects of financial literacy level on borrowing and saving decisions.</p> <p>Survey study is administered with 453 (four hundreds fifty three) financial consumers living in Sakarya. According to the results of this study, it is found out that more than half of the households has financial literacy at low-level and there is significant relation between financial literacy level with saving behavior and the demographic characteristics. No relation between financial literacy level and borrowing behavior is found in the analyzes.</p>	
Key Words: Financial Literacy, Financial Education, Household	

GİRİŞ

Günümüzde hemen hemen her birey çeşitli istek ve ihtiyaçlarını karşılamak için finansal ürünleri ve hizmetleri kullanmaktadır. Ancak bireylerin finansal ürün ve hizmetlerden fayda sağlayabilmesi finansal ürün ve hizmetleri doğru bir şekilde kullanmaları ile mümkündür. Bireylerin finansal ürün ve hizmetleri doğru bir şekilde kullanmaları bireylerde asgari finans kültürünün mevcut olmasıyla sağlanabilir. Asgari finans kültürü, bireylerin günlük hayatlarındaki finansal uygulamalar ve işlemler için yeterli, kullanışlı, güncel ve doğru bilgiye sahip olmalarını sağlamaktadır. Bu nedenle bireylerde asgari finans kültürünün bulunması gerek bireyler gerekse toplum için hayati önem taşımaktadır.

Özellikle serbest piyasa ekonomisinin yaygınlık kazanması, küresel boyutta gözlemlenen finansal serbestleşme, finansal ürün ve hizmetlerin içerik ve işleyişlerinin karmaşıklaşması, finansal piyasalardaki teknolojik yenilikler ile birlikte bireylerin finansal açıdan bilgili olması daha önemli hale gelmektedir. Bunların yanı sıra ortalama yaşam süresinin uzaması, bireysel emeklilik sisteminde riskin sistemden bireye geçmesi, finansal sistemde yer alan bireylerin sayısının artması ve sosyal güvenliğin azalması sonucu bireyin aldığı kararların daha önemli hale gelmesi de bireylerin finansal açıdan bilgili olmasını daha önemli hale getiren diğer nedenler arasında yer almaktadır. Bütün bu nedenlerden ötürü bireylerin asgari finans kültürünü edinmelerini sağlayan finansal okuryazarlık önemli hale gelmektedir.

Çalışmanın Konusu

Finansal okuryazarlık bireyin hayat boyu finansal güvenliğini ve refahını korumasını sağlayacak her türlü bilgi, beceri ve davranışları ifade etmektedir. Finansal okuryazarlık, parasal konularda geleceğe yönelik ne tür hazırlıklar içinde bulunulmalı, gelirin ne kadarı tüketilip ne kadarı tasarruf edilmeli, gelir ve giderler arasında nasıl bir denge kurulmalı ve buna paralel etkin bir bütçe nasıl oluşturulmalı sorularına cevap olabilmektedir.

Bunların yanı sıra birikimlerin nasıl değerlendirileceği, ne zaman ve ne kadar borç alınması gerektiği, yatırım alternatifleri arasında doğru ve etkin seçimin nasıl

yapılabileceği, gelecekte bireyin refah düzeyini koruyabilecek bireysel emeklilik planının nasıl oluşturulacağı gibi soruları da cevaplamaktadır.

Bu çalışma kapsamında, birinci bölümde konuyla ilgili kavramsal çerçeve incelenmiştir. Bu doğrultuda öncelikle finansal okuryazarlık kavramı farklı bakış açılarıyla tanımlanmıştır. Daha sonra literatürde finansal okuryazarlık ile ilişkili olarak ele alınan kavramların tanımlarına, finansal okuryazarlığın özelliklerine ve önemine, finansal okuryazarlığın finansal refah ve güvenlik sağlama noktasında bireye ve ekonomik sisteme etkilerine yer verilmiştir. Ayrıca bu bölüm kapsamında finansal okuryazarlık ile tasarruf, yatırım, borçlanma ve bireysel emeklilik konuları arasındaki ilişkiyi inceleyen literatür çalışmalarına ve finansal okuryazarlığın tüketici koruma sistemi üzerindeki işlevine de yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde dünyada ve Türkiye’de finansal okuryazarlığın geliştirilmesi amacıyla devlet ve bağımsız kuruluşlar tarafından yürütülen finansal eğitim faaliyetleri ele alınmaktadır. Bu kısımda üzerinde durulan nokta finansal okuryazarlığın geliştirilmesinin ilk adımı olan finansal eğitim kapsamında yürütülen faaliyetlerin içerik ve kapsamıdır.

Son bölümde ise, araştırmanın yöntemi, evren ve örnekleme, veri toplama süreci ile araştırmaya katılan bireylerden elde edilen veriler ışığında hipotezler test edilmiştir. Sonuç ve öneriler kısmında, elde edilen sonuçlar diğer çalışmaların bulgularıyla kıyaslanarak, değerlendirme ve önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmanın Amacı

Günümüzde, finansal piyasalardaki serbestleşme, finansal ürün yelpazesinin her geçen gün daha da genişlemesi ve ürünlerin içerik ve işleyişlerinin karmaşıklaşması finansal sistem içinde yer alan bireylerin yeterli düzeyde finansal bilgi ve becerilere sahip olmalarını gerekli kılmaktadır.

Bu çalışmada hanehalkının mevcut finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi ve bireylerin finansal okuryazarlık düzeyi ile demografik özellikler arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Bunların yanı sıra bireylerin finansal okuryazarlık düzeyinin borçlanma ve tasarruf davranışına etkisinin ölçülmesi hedeflenmektedir.

Çalışmanın Önemi

Dünyada finansal okuryazarlık ile birçok finansal kavramın ilişkilendirildiği çalışmalar mevcuttur. Türkiye’de yapılan çalışmaların ise öğrencilerin, mavi yakalı çalışanların, özel bankacılık sistemi çalışanlarının ve hanehalkının mevcut finansal okuryazarlık düzeyinin tespit edilmesi, bireysel emeklilik planlarında finansal okuryazarlığın öneminin belirlenmesi, finansal okuryazarlık düzeyi ile risk tercihleri ve psikolojik önyargılar arasındaki ilişkiyi belirleme noktasında olduğu görülmektedir

Bu çalışmanın bireyleri finansal konularda bilinçlendirmeyi amaçlayan kurumlara gerekli politikaların geliştirilmesi için bir yol haritası sunacağı umulmaktadır. Aynı zamanda finansal okuryazarlık çerçevesinde yeterli bilgiye sahip olunmayan boyutların tespit edilmesi ile finansal eğitim programlarının içeriğinin hangi noktalarda yoğunlaştırılması gerektiği konusunda ilgili kurumlara yol gösterilebilecektir.

Bu çalışma Türkiye’de hanehalkının finansal yeterlilik düzeyini mülakat yöntemi ile ölçen başka bir çalışma ile sonuçların yöntem bakımından karşılaştırılmasına da olanak sağlayacaktır.

Ayrıca çalışmada finansal okuryazarlığın hem bilgi hem de davranış boyutunda ölçülmesi finansal okuryazarlık konusunda bilgi ile davranış arasında boşluk olup olmadığı sonucuna ulaşılmasına olanak sağlamaktadır. Davranış boyutunun borçlanma, tasarruf, finansal planlama noktalarından ölçülmesi boşlukların ağırlıklı olarak hangi noktalarda olduğunun görülmesine fırsat sağlayarak boşlukların giderilmesinde öncelikli alanların neler olduğu konusunda önemli bilgiler sunmaktadır.

Türkiye’deki davranışsal finans literatürüne gerek teorik ve güncel bilgi gerekse nicel bulgular aracılığıyla katkı sağlayacaktır. Çalışma bu konuda çalışan yabancı araştırmacılar ve akademisyenlerin de, Türkiye’deki mevcut finansal okuryazarlık düzeyinin hangi seviyede olduğu konusunda bilgi sahibi olabilmelerini sağlayacak veriler sunmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk iki bölümü literatür taraması yöntemi kapsamında yerli ve yabancı kaynaklara dayanarak hazırlanmıştır.

Çalışmanın uygulama bölümünde ise birincil veri türlerinden olan anket yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın örneklemini Sakarya ilinde ikamet eden bireyler oluşturmaktadır. Anket formu üç alt başlıktan oluşmaktadır. İlk alt başlıkta katılımcıların finansal okuryazarlık bilgi düzeyinin belirlenmesine ilişkin sorular bulunmaktadır. İkinci alt başlıkta finansal okuryazarlığın davranış boyutunun borçlanma, tasarruf, yatırım ve finansal planlama konularında tespit edilmesine yönelik sorular yer almaktadır. Son başlıkta ise bireylerin demografik bilgilerini içeren sorulara yer verilmektedir.

BÖLÜM 1: FİNANSAL OKURYAZARLIK

Bu bölümde finansal okuryazarlık kavramının literatürde yaygın olarak kullanılan tanımlarına, kavramsal içerik bakımından finansal okuryazarlık ile yakın anlamlı olan ve literatürde sıklıkla finansal okuryazarlık kavramının yerine kullanılan kavramların tanımlarına yer verilmektedir. Finansal okuryazar bireylerin sahip olduğu ortak özellikler çerçevesinde finansal okuryazarlığın özelliklerine ve bireylerin finansal güvenliği ve refahı için gerekli olan finansal okuryazarlığın önemini arttıran faktörlere de yer verilmektedir. Ayrıca finansal okuryazarlığın bireylere finansal ürün ve hizmet kullanım sürecinde ihtiyaç duydukları finansal bilgiyi sunması, bireylerin böylelikle finansal sistemde bilinçli bir şekilde yer alması ve bilinçli bireylerin finansal sistem ve ekonomiye rekabet, etkinlik, şeffaflık ve denetim noktasında sağladığı yararlar çerçevesinde finansal okuryazarlığın bireye ve finansal sisteme sunduğu katkılara da yer verilmektedir. Bu bölüm kapsamında, çeşitli finansal davranışlar ile finansal okuryazarlık arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara literatürde ağırlıklı olarak çalışılan tasarruf, yatırım, borçlanma ve bireysel emeklilik başlıkları altında yer verilmekte ve finansal okuryazarlığın tüketici koruma sistemi üzerindeki rolü yer almaktadır.

1.1. Finansal Okuryazarlığın Tanımı

Finansal okuryazarlık, tanımı üzerinde tam bir fikir birliğine varılmamış oldukça yeni bir kavramdır. Farklı araştırmacılar ve kurumlar tarafından yapılan finansal okuryazarlık tanımlarının birbirinden çok farklı olduğu görülmektedir. Bazı kuruluşların ve araştırmacıların finansal okuryazarlık tanımları literatürde yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu kuruluşların ve araştırmacıların finansal okuryazarlık tanımlarına aşağıda yer verilmektedir.

Finansal okuryazarlık konusunda önemli araştırma ve faaliyetleri bulunan, akademik çalışmalarda en çok kabul edilen tanımı yapan Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD, 2011) finansal okuryazarlığı, bireylerin iktisadi hayata katılımı sağlamak, birey ve toplumun finansal refahını iyileştirmek ve bireylerin çeşitli finansal durumlarda etkili kararlar verebilmelerini sağlamak amacıyla finansal kavramlar ve riskler hakkında bilgi sahibi olmaları ve bu bilgiyi uygulama beceresi, motivasyonu ve güveni olarak ifade etmektedir.

Amerika’da yürütülen finansal okuryazarlık programı olan Jump\$Tar ise finansal okuryazarlığı “Bireyin yaşamı boyunca güvenliği için, finansal kaynaklarını etkin bir biçimde kullanabilmesi ve bunu sağlayabilecek bilgiyi elde edebilme yeteneği” şeklinde tanımlamaktadır (PACFL, 2008: 35).

OECD Uluslararası Mali Eğitim Ağı (INFE) finansal okuryazarlığı sağlam finansal kararlar vermek ve sonucunda da bireysel finansal refah elde etmek için gerekli olan farkındalık, bilgi, beceri, tutum ve davranışların bir bileşimi olarak tanımlamaktadır (OECD INFE, 2011).

Finansal okuryazarlık konusunda dünyada en fazla bilinen ve çalışmalarında finansal okuryazarlığın farklı bir çok boyutunu ele alan Lusardi (2006:1) tarafından yapılan tanımda ise finansal okuryazarlık, finansal tüketici ve yatırımcıların finansal ürünler ve kavramlar hakkında bilgilendirilmesini veya finansal risk ve alternatifler arasında tercihte bulunulabilecek farkındalığa sahip olmasını temin ederek finansal refahı arttırma süreci olarak açıklanmaktadır.

Lusardi (2008a: 2-7) finansal okuryazarlığı, temel finansal okuryazarlık ve gelişmiş finansal okuryazarlık olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Faiz oranları hakkında yorum yapabilme, enflasyonun etkilerini algılayabilme, risk kavramını ve çeşitliliğini algılayabilmeyi temel finansal okuryazarlık içinde değerlendirirken; hisse senedi piyasası, fonlar, bono fiyatları ve faiz oranları ile ilgili hesaplamaları gelişmiş finansal okuryazarlık kapsamında değerlendirmektedir.

Mason ve Wilson (2000: 31) finansal okuryazarlığı, bireyin finansal kavramların farkında olarak, karar verme sürecinde gerekli olan bilgileri elde etme, anlama ve değerlendirme olarak tanımlamaktadır.

Finansal okuryazarlık kapsamında hangi konularda bilgi sahibi olunması gerektiği noktasından yola çıkılarak yapılan tanımlamada ise finansal okuryazarlık, bütçeleme, tasarruf, yatırım, ödünç alma, ödünç verme, sigortalama, çeşitlendirme ve gelir-gider eşleştirmesi ile ilgili uygulamalar hakkında bilgi sahibi olarak davranış geliştirme becerisidir (Bodie, 2006:1).

Tüm bu tanımlamalardan yola çıkarak finansal okuryazarlık, bireylerin finansal refah ve güvenliklerinin sağlanması için gereken finansal bilgi, beceri ve davranışların bütünü olarak tanımlanabilir.

Remund (2010: 279) finansal okuryazarlık ile ilgili tanımların birçoğunda beş unsurun yer aldığını ifade etmektedir. Bu unsurlar şunlardır:

- 1- Finansal kavramlarla ilgili bilgi
- 2- Finansal kavramlarla ilgili iletişim yeteneği
- 3- Kişisel finans yönetimi becerisi
- 4- Uygun finansal kararlar verme becerisi
- 5- Gelecekteki finansal ihtiyaçlar için etkili bir şekilde planlama yapma

Bu beş unsurun literatür çerçevesinde açıklamaları aşağıda yer almaktadır.

Finansal kavramlarla ilgili bilgi: Bilgi, finansal okuryazarlığın kavramsal birçok tanımında yer alan en yaygın ve en belirgin unsurdur. Araştırmacılar bireylerin finansal refahını geliştirme noktasında bilginin önemini doğrulamaktadır (Braunstein ve Welch, 2002: 445)

Finansal kavramlarla ilgili iletişim yeteneği: Bireylerin finansal terim ve kavramları anlamaları için gerekli yetenek ve gücü eğitim ve rehberlik yolu ile elde etmeleridir (Temizel, 2010: 7).

Kişisel finans yönetimi becerisi: Finansal okuryazarlığın kavramsal tanımlarının birçoğu kişisel finans yönetiminde beceri unsurunu içermektedir. Finansal okuryazarlık bireylerin para ile ilgili ana görevlerini yürütme becerisini yansıtır (Emmons, 2005: 335).

Uygun finansal kararlar verme becerisi: Bu beceri, bilginin karar verme sürecinde kullanılmasını, bilginin uygulanmasını ifade etmektedir (Fox, Bartholomae ve Lee, 2005: 195).

Gelecekteki finansal ihtiyaçlar için etkili bir şekilde planlama yapma: Bütün araştırmacılar finansal okuryazarlık kavramının tanımında finansal planlama unsurunun yer alması gerektiği konusunda hemfikirdir (Koenig, 2007: 44). Finansal okuryazarlık,

kısa dönemli finansal planlamadan ziyade uzun dönemli finansal planlamayı kapsamaktadır (Remund, 2010: 281).

1.2. Finansal Okuryazarlık ile İlişkili Kavramlar

Finansal okuryazarlık ile ilişkili çeşitli terimler bulunmasına rağmen, bunların içeriklerine bakıldığında birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Literatürde finansal okuryazarlık kavramının yerine yaygın olarak kullanılan kavramlar şunlardır:

- Finansal Eğitim
- Finansal Bilgi
- Finansal Farkındalık
- Finansal Yeterlilik
- Parasal Okuryazarlık
- Bütçe Okuryazarlığı
- Ekonomi Okuryazarlığı

Bireylerin finansal anlamda okuryazar olabilmeleri için tüm bu kavramların tanımında yer alan bilgi ve davranış biçimine sahip olmaları gerekmektedir. Finansal okuryazar olan bireyler aynı zamanda fiyat karşılaştırması yapabilmeli yani fiyat okuryazarlığına sahip olmalı, gelir ve gider arasında sağlıklı bir denge kurabilmeli diğer bir ifade ile bütçe okuryazarlığına sahip olmalı veya finansal eğitim almış olmalıdır. Finansal okuryazarlık ile ilişkili bu kavramların tanımlarına aşağıda yer verilmektedir.

Finansal Eğitim: Finansal tüketicilerin ve yatırımcıların finansal ürün ve kavramlara ilişkin kavrayışlarını geliştirdikleri ve finansal risk ve fırsatların farkına varmak, bilgiye dayalı karar vermek, yardım almak için nereye başvurabileceklerini öğrenmek, finansal refah ve güvenliklerini arttırabilmek diğer etkili davranışları gösterebilmek için bilgi, eğitim ve tarafsız tavsiyeler aracılığıyla beceri ve güven geliştirdikleri süreçtir (OECD, 2005).

Küresel Finansal Eğitim Programında (2009: 1) yapılan tanımda ise finansal eğitim, insanların paranın kullanımı ve yönetimine ilişkin bilinçli ve etkili kararlar vermelerini sağlayan bilgi, beceri, tutum ve davranışları elde etmelerini sağlayan süreç olarak ifade edilmektedir.

Bir başka tanıma göre ise finansal eğitim kavramı, bireysel yatırımcıların tasarruf motivasyonunun artırılması, yatırım yönetimi, finansal araçlarla doğru ilişkilerin kurulması, finansal dolandırıcılık girişimlerine karşı bilinçlendirme ve etkili kredi kullanımı konularında, bireylerin finansal güvenliklerini sağlamayı amaçlayan ve devamlılık gerektiren dinamik bir süreci ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, finansal eğitim; toplum genelinde finansal okuryazarlığı artıran ve bireylerde asgari finans kültürünün oluşturulmasına hizmet eden, temelde bireylerin yerleşik davranış kalıplarının ve önyargılarının değiştirilmesi ve geliştirilmesini hedefleyen, finansal eğitim öğretim faaliyetlerinin tamamıdır (Altıntaş, 2008: 25).

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere finansal okuryazarlık ve finansal eğitim iç içe geçmiş kavramlardır. Finansal eğitim, finansal okuryazarlık ile tamamlanan bir süreçtir. Finansal eğitim sürecinin sonunda bireyler tarafından elde edilmesi amaçlanan kazanımlar arasında finansal bilgi, finansal farkındalık ve finansal yeterlilik yer almaktadır.

Temizel (2010: 7) finansal bilgiyi, finansal tüketicilerin durum, veri, finansal fırsat, seçenek ve sonuçların farkına varmalarını sağlayan özel bilgiler şeklinde ifade etmektedir. Finansal farkındalık, hem finansal tüketici hem de finansal yatırımcılar için her türlü finansal işlemi bilinçli bir şekilde yapmaları ve finansal güçlerinin arttırmaları olarak tanımlanmaktadır. Finansal yeterlilik ise finansal kaynakları bilgiye, beceriye ve erişime dayanarak etkin bir şekilde yönetebilme kapasitesidir (PACFC, 2012: 1). Tanımda geçen erişim ifadesi ile finansal erişim kastedilmektedir. Finansal erişim ise bireylerin finansal sisteme dahil olma durumunu ifade etmektedir (Gökmen, 2012: 19).

Literatürdeki çalışmalarda finansal okuryazarlığın maddi kaynakların etkin bir şekilde kullanılması, farklı alternatifler arasında fiyat karşılaştırması yapılabilmesi ve gelir-gider arasında uzun vadede sağlıklı bir denge kurulması gibi boyutlarının da olduğu görülmektedir. Bu nedenle finansal okuryazarlık parasal okuryazarlık, bütçe okuryazarlığı ve fiyat okuryazarlığı kavramlarını içine alan bir kavram olarak literatürde yer almakta ve bu kavramlar okuryazarlığı ifade etmekte kullanılabilmektedir.

Klinsky (2009: 366) parasal okuryazarlığı nakit ve para yönetimi için gerekli yetkinlikler; fiyat okuryazarlığını enflasyon ve fiyat mekanizmasını anlamak için gerekli yetkinlikler; bütçe okuryazarlığını ise kişisel veya aile bütçesini yönetmek için

gerekli yetkinlikler (örneğin; mali hedefler belirlemek ve finansal kaynakların tahsisi konusunda karar vermek, bütçe yapma yeteneği) olarak tanımlanmaktadır. Bütçe okuryazarlığı finansal borçların (kredi veya finansal kiralama) ve finansal varlıkların (örneğin mevduat, yatırım ve sigorta) yönetimini içermektedir. Bütçe okuryazarlığı aynı zamanda farklı ürün ve hizmetleri karşılaştırma ve en uygun olanı seçme yetkinliğini kapsamaktadır.

Ekonomi okuryazarlığı kavramı birbirine yakın olması nedeniyle birçok yazar (Temizel, 2010; Chen ve Volpe, 2002) ve OECD tarafından finansal okuryazarlık bağlamında ele alınmaktadır. Bu kavram ekonomik problemlerin yorumlanması ve çözüme kavuşturulmasında farklı seçenekleri gözden geçirme, maliyet ve karları tanımlama, ekonomik koşullardaki ve kamusal politikadaki değişimlerin sonuçlarını inceleme, ekonomik verileri toplama ve organize etme, kar ve maliyetleri ölçebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (NCREL, 2003).

Başka bir tanımda ise ekonomi okuryazarlığı, ekonomik gelişmeleri ve bu gelişmelerin işsizlik, bireysel harcamalar, finansal etkinlikler gibi farklı alanlardaki etkilerini yorumlayabilme becerisi olarak tanımlanmaktadır (Gerek ve Kurt, 2008: 4).

1.3. Finansal Okuryazarlığın Özellikleri

Finansal eğitimin hedefi bireyleri finansal okuryazar yapmaktır. Ancak, finansal okuryazarlık finans alanında bir uzman ya da profesyonel olmak anlamına gelmemektedir. Finansal okuryazar kişi finans uzmanı değildir ve öyle olması beklenemez. Finansal okuryazar, kendisine ve ailesine yetecek düzeyde finansal bilgi ve alışkanlıklara sahip olan kişidir (Gökmen, 2012: 23).

Literatürde finansal okuryazar olan bireylerin bazı ortak özelliklere sahip oldukları görülmektedir (Hilgert ve Hogarth, 2002: 48). Bu özellikler şunlardır:

- Finansal okuryazar bilgilidir, eğitilidir, para ve varlık yönetimi konularında, bankacılık, yatırım, kredi, sigorta ve vergi konularında bilgiye sahiptir
- Finansal okuryazar para ve varlık yönetiminin temel kavramlarını anlar
- Finansal okuryazar bilgisini ve kavrayışını kullanarak plan yapar ve finansal kararlarını uygular

Dolayısıyla finansal okuryazar bir kimse aşağıdaki bilgi, beceri, tutum ve davranışlara sahip olmalıdır (Gökmen, 2012: 21):

- Parasını iyi yönetebilmelidir
- Finansal sistemin işleyişini anlayabilmelidir
- Finansal planlar yapabilmelidir
- İyi iletişim kurabilmelidir

Finansal eğitim olmaksızın bahsedilen tüm bu bilgi, beceri, tutum ve davranışların kazanılması mümkün değildir. Finansal eğitim süreci, sadece bilgi vermekle kalmayıp aynı zamanda bu bilginin finansal tecrübeler ile tutum ve davranışlara yansıtılmasını da kapsamaktadır.

Finansal eğitim ile birlikte bireylerin davranışlarında olumlu birtakım değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Bu davranışların bazıları şöyle sıralanabilir (Gökmen, 2012: 21):

- 1- Bireyin mevcut davranışı finansal konularda günlük düşünüp ani karar vermek ise, bunun uzun vadeli planlar yapma ve uygulama ile değişmesi gerekir.
- 2- Bireyin mevcut davranış biçimi geri ödemesini ve ödeme koşullarını düşünmeden kolayca kredi kullanmak ise bunun da değişmesi gerekir.
- 3- Bireyin her türlü ihtiyacı için kredi kullanma davranışının diğer finansal araçları öğrenme davranışı ile değişmesi gerekir.
- 4- Bireyin mevcut davranışı kazancının tümünü harcamak ise bu davranışın tasarruf etme alışkanlığı ile değişmesi gerekir.
- 5- Birey borçlarını yeni borçlarla kapatıyorsa borca karşı dengeli ve sağlıklı bir tutum geliştirmelidir.

1.4. Finansal Okuryazarlığın Önemi

Finansal okuryazarlık, finansal sistemde farklı amaçlarla bulunan her birey için hayati derecede bir öneme sahiptir. Her bireyin finansal güvenliği ve refahı için temel düzeyde finansal okuryazar olması gereklidir. Son yıllarda yaşanan birtakım değişikliklerle birlikte finansal okuryazarlığın önemi artmaktadır. Bu değişikliklere aşağıda yer verilmektedir.

1- Finansal Araçların Giderek Karmaşık Bir Yapıya Dönüşmesi

20. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren yatırım araçlarının nicelik ve nitelik bakımından artış ve çeşitlilik göstermesi, bireysel yatırımcıların vereceği stratejik yatırım kararlarının daha da karmaşık hale dönüşmesine sebep olmaktadır. Risk, vade, getiri oranı gibi kavramlar çerçevesinde birçok farklı özelliğe sahip yatırım araçları profesyonel yatırım uzmanlarının dahi yorum yapabilmelerini güçleştirmektedir. Bu nedenle bireysel yatırımcıların daha rasyonel ve bilinçli bir şekilde yatırım yapabilmeleri için finansal eğitim programları çerçevesinde asgari finans kültürüne sahip olmaları gerekmektedir (Bayazıt Hayta, 2011: 261).

2- Bireylerin Finansal Kararlardaki Sorumluluklarının Artması

Günümüzde bireylerin verdikleri finansal kararlarda sorumlulukları giderek artmakta; finansal risk bir anlamda piyasalardan bireylere aktarılmaktadır. Bu nedenle finansal piyasalarda işlem yapmak, belli düzeyde bir finansal bilgi birikimi, yeterli risk analizi yapabilme kapasitesi ve farkındalık gerektirmektedir (TCMB, 2011: 79-80).

3- Teknolojik Gelişmeler ve Yenilikler

Son yıllarda yaşanan teknolojik gelişmeler ve yenilikler finansal hizmetlerin sunulmasını kolaylaştırmaktadır. Örneğin; bireyler elektronik ve mobil bankacılık kanalı ile şubeye gitmeye gerek kalmadan her an her yerde bankacılık ürün ve hizmetlerini kullanabilmektedir. Finansal işlemlerin bu şekilde kolaylaşması bireylerin finansal sisteme dahil olmasını kolaylaştırırken aynı zamanda finansal bilgi ve becerilere sahip olma gerekliliğini de arttırmaktadır (Orton, 2007: 3).

4- Emeklilik Sisteminde Meydana Gelen Değişiklikler

Çalışan her bireyin gelecekte karşılaşacağı muhtemel riskler arasında en başta kuşkusuz emeklilik döneminde uğrayacağı refah kaybı gelmektedir. Kamu emeklilik sisteminden özel emeklilik sistemine geçilmesi ile birlikte yatırım fonlarının riski sistemden bireye geçmektedir. Finansal okuryazarlık bireysel yatırımcının optimal tasarruf ve yatırım kararı vermesine yardımcı olarak bireyin gelecekteki refahını temin etmektedir (Bayazıt Hayta, 2011: 268).

5- Demografik Özelliklerde Meydana Gelen Değişiklikler

Bireylerin yaşam sürelerinin uzaması ve bu kapsamda emeklilik sistemlerinde öngörülen veya gerçekleştirilen değişiklikler, bireylerin bu konuda da kendilerini geliştirmelerini, emeklilik planlarını daha uzun vadede yapmalarını gerektirmektedir. Bunun için de belli bir finansal bilgiye sahip olmaları gerekmektedir (TCMB, 2011: 80).

6- Tüketicilerin Hatalı Finansal Davranışları

Finansal okuryazarlığın ölçülmesine yönelik yapılan çeşitli anketler finansal okuryazarlığın dünya genelinde oldukça düşük seviyelerde olduğunu göstermektedir. Çalışmalarda tüketicilerde tespit edilen bir takım hatalı davranışlar arasında çok az tasarruf etmek, bütçe yapmamak, geleceği özellikle de emeklilik dönemini planlamamak, gereksiz borçlanmak, gereksiz finansal masraflar yapmak (örneğin; kredi kartı borcunu geç yatırmak), yanlış finansal ürünler seçmek yer almaktadır. Finansal ürünlerin temel özelliklerine dikkat etmemek, ürünlerin koşul ve bilgilerini okumamak, satın alım öncesi fiyat ve özellik karşılaştırması yapmamak, ücret ve masrafları dikkate almamak, kısa vadeli bakış açısı, profesyonel olmayan bilgi kaynaklarına fazlasıyla güvenmek, sigorta yaptırmamak ve finansal tavsiyeler almamak tüketicilerin hatalı finansal davranışlarının diğer örnekleri arasında yer almaktadır (Capuano ve Ramsay, 2011: 82-83). Tüm bu hatalı davranışların bilinçli, doğru ve etkili davranışlar olarak değişmesi tüketicilerin temel düzeyde finansal okuryazar olabilmeleri ile mümkün görülmektedir.

7- Düşük Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Olumsuz Etkileri

Farklı ülkelerde, değişik gruplar üzerinde yapılan araştırmaların sonuçlarında finansal tüketicilerin büyük çoğunluğunun yeterli finans bilgisine sahip olmadığı görülmektedir. Özellikle düşük gelir ve eğitim düzeyine sahip bireylerde, gençlerde, yaşlılarda ve kadınlarda finansal okuryazarlık düzeyinin daha düşük olduğu tespit edilmektedir.

8- Finansal Dolandırıcılık

Finansal dolandırıcılık, kişisel kazanç amacıyla finansal işlemler ile ilgili kasıtlı aldatma olarak tanımlanmaktadır (www.bnm.gov.my, Erişim Tarihi: 12.03.2015).

Finansal riskler kadar, finansal dolandırıcılık karşısında da bireylerin korunabilmesi, dolandırıcılığa karşı yasal haklarını savunabilmesi finansal okuryazarlık ile sağlanabilir (Özgüler, 2013: 10). Finansal okuryazarlığa sahip bireylerin finansal sistemin işleyişi, yapısı, finansal işlemlerden doğan hak/yükümlülükler ve anlaşmazlık durumunda nereye başvurması gerektiği gibi konularda bilgiye sahip olması ile bireyler sistem içerisinde finansal güvenliklerini sağlayabilmekte ve olası mağduriyetlerin önüne geçebilmektedirler.

9- Finansal Dışlanma

Finansal dışlanma, en basit anlatımla bireylerin finansal kaynak veya hizmetlerden yeterince veya hiç yararlanmamaları olarak tanımlanmaktadır.

Finansal dışlanmanın iki türü bulunmaktadır. Bunlardan ilki yoksulluktan kaynaklanan dışlanma olarak ifade edilirken, ikincisi aşırı borçlanma ve borçların kötü yönetilmesinden kaynaklanan dışlanmadır (Kempson ve Whyley, 1999: 2). Finansal anlamda okuryazar olmayan bireyler borç yönetimi konusunda sağlıklı bir davranış biçimine sahip olmadıklarından borcu borçla finanse etme, ödenemeyecek borç anlaşmalarının altına girme gibi yanlış yöntemlere başvurabilmekte ve birtakım olumsuz sonuçlar ile karşılaşabilmektedirler. Bireyler bir daha aynı olumsuz sonuçlarla karşılaşmamak için finansal sistemden uzaklaşabilmektedirler. Finansal okuryazarlık ile bireyler borç yönetimi konusunda dengeli ve sağlıklı yöntemler geliştirerek sistem içerisinde mağdur olmamakta ve böylelikle finansal sistemde uzun vadede yer alabilmektedirler.

Finansal okuryazarlık eğitimi sayesinde finansal anlamda sorumlu, finansal sistemin işleyişi hakkında bilgi sahibi ve borç yönetimi konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip bireylerin sisteme dahil olmaları kolaylaşmakta ve bunun sonucunda da finans sektörünün hacmi genişlemektedir. Nitekim yürütülen bir çalışmada finansal eğitim ile finansal ürün sahipliği arasında güçlü bir ilişki olduğu görülmektedir (Birleşik Krallık Adil Ticaret Ofisi, 1999).

1.5. Finansal Okuryazarlığın Etkileri

Finansal okuryazarlık bireylere finansal işlemleri için ihtiyaç duydukları bilgileri sunarak ve bireylerin bu bilgilerle birlikte doğru ve sağlıklı kararlar almalarını

sağlayarak katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda finansal işlemlerde bilinçli davranan bu bireylerin sistemde yer almasıyla da sisteme ve ekonomiye katkıları bulunmaktadır.

1.5.1. Bireysel Refaha Etkileri

Günümüzde hemen hemen her birey çeşitli istek ve ihtiyaçlarını karşılamak için finansal ürün ve hizmetlerden yararlanmaktadır. Finansal ürün ve hizmetlerin bireylerin hayatına değer katması ve hayatlarını kolaylaştırması ancak finansal ürün ve hizmetlerin bilinçli bir şekilde seçimi ve kullanımı ile diğer bir ifadeyle finansal okuryazarlıkla mümkün olabilmektedir.

Finansal ürün ve hizmetlerin tüketici tarafından tam olarak anlaşılması kolay değildir. Bunların görünmeyen ve karmaşık tarafları, somut ürünlere oranla daha fazladır. Ayrıca finansal hizmetlerin doğasında bulunan risk ve getiri arasındaki ilişki, hizmeti sunanlar tarafından net bir şekilde açıklanamayabilir. Dolayısıyla tüketici almak istediği getiri karşılığında girdiği riskin farkına varamayabilir (Gökmen, 2012: 45).

Finansal tüketicilerin bu gibi mağduriyetlerinin önüne geçilebilmesi bireylerin hem kanun yoluyla korumaya alınması hem de finansal eğitim yoluyla finansal refah ve güvenlikleri için sorumluluk bilinci edinmeleri ile mümkün olmaktadır. Bu nedenle finansal okuryazarlık eğitimini ve tüketici koruma sistemini birbirinden ayrı kavramlar olarak değil birbirini tamamlayan kavramlar olarak ele almak daha uygun olmaktadır. Ancak tüketici koruma sistemi ve finansal okuryazarlık birçok ortak amacı paylaşırsa da, her birinin farklı yaklaşımları bulunmaktadır. Hem finansal okuryazarlık hem de tüketici koruma sistemi tüketicilerin refahını ve zararlardan korunmasını amaçlamaktadır. Finansal konularda bilgi sağlanması her ikisinin de ortak amacıdır. Bununla birlikte, tüketici koruma sistemi minimum standartları sağlamak için tasarlanmış kanun ve düzenlemeler üzerine vurgu yaparken ve finansal kurumların müşterilerine uygun bilgileri vermelerini, bir şeyler yanlış gittiğinde tüketicinin kanunen korunmasının kuvvetlendirilmesini, zarar karşılama sisteminin oluşturulmasını sağlarken, finansal okuryazarlık bunu yönlendirme ve tavsiye sağlayarak tamamlamaktadır (OECD, 2005: 26).

Literatürde, büyük çoğunluk için borç problemlerinin, gelir eksikliğinden ziyade temel düzeyde finansal okuryazarlığın eksikliğinden kaynaklandığı görülmektedir (Mavrinac

ve Ping, 2004: 17). Bu nedenle finansal okuryazarlığın bireylerin borç problemlerine çözüm olma noktasındaki katkısı küçümsenmeyecek ölçüde büyüktür.

Kredi eğitimi en çok borçtan etkilenen gruplara yarar sağlamaktadır. Daha çok finansal okuryazarlık ve kredi bilgisi ile gençler kredi kartı hesaplarını daha iyi yönetmeyi, çalışanlar daha çok tasarruf ve emeklilik planlarına yatırım için borçlarını azaltmayı başarabilmektedir. Finans ve borç hakkında artan bilgi aynı zamanda, dolandırıcılık ve suiistimale karşı en savunmasız borçlular için bir finansal güvenlik ağı oluşturmaktadır (OECD, 2005: 65).

2004 yılında Mavrinac ve Ping tarafından yapılan bir araştırmada, bireylerin karşı karşıya kaldığı çeşitli finansal sorunların, evliliklerinde ekstra gerilim kaynağı oluşturduğu ve süregelen borçların ödenebilmesi için iki tarafın da güçlerinin çok üzerinde bir gayret göstermek zorunda kaldıkları belirtilmektedir. Bu bilgilerden hareketle finansal okuryazarlığın aile hayatının devamı noktasında önemli bir rolü olduğunu söylemek mümkündür.

Finansal bilgisizliğin neden olacağı finansal problemler, bireylerde strese yol açabilmektedir. Finansal sorunlar ile strese bağlı hastalıklar arasında önemli bir ilişki olduğu görülmüştür (Sporakowski, 1979: 75).

Ayrıca boşanma sebepleri arasında finansal sorunlar da yer almakta ve bu sorunlar aile içinde huzursuzluk ve geçimsizliğe neden olmaktadır (Amato ve Previti, 2003: 604).

Finansal okuryazarlık aynı zamanda iş görenlerin motivasyonu ve dolayısıyla firmalar üzerinde de etkilidir. Konu ile ilgili bir çalışmanın bulgularına göre; iş görenlerin güçlü finansal okuryazarlık seviyesi iş aktivitesinde ve verimlilikte firmalara kazanç sağlamaktadır. Kişisel finansal sorunlarla mücadele eden çalışanların artan oranda iş gelmedikleri, sık telefon görüşmesi yaptıkları, konsantrasyon eksikliği yaşadıkları, hatta hırsızlık ve hileli işler yaptıkları görülmüştür (David ve Carnes, 2005)

Son otuz yılda sigortacılık sektörünün küreselleşen yapısı bu alanda ürün çeşitliliğini de beraberinde getirmiş ve klasik sigortacılık yaklaşımı refah yönetimi ile yer değiştirmiştir. Bireylere daha esnek yatırım opsiyonları içeren sigortacılık ürünleri sunulmakla birlikte ne çeşit bir sigorta poliçesine hangi ölçekte ihtiyaç duyulduğuna

dair karar verebilmek finansal okuryazarlık düzeyi düşük olan bireyler için zor ve tehlikelidir (Altıntaş, 2008: 32).

Finansal okuryazarlık birey ve aileleri zor günlere hazırlamaktadır. Finansal anlamda eğitilmiş tüketici daha fazla tasarruf etmesi ve yatırımlarında daha fazla çeşitlendirme yapması gerektiğini bilmektedir. Ayrıca finansal okuryazar olan bireyler hem sigorta ürünlerini kullanmayı bilmekte hem de aşırı borçlanmadan kaçınmaktadır. Dolayısıyla finansal okuryazarlık tasarruflar, çeşitlendirme ve uygun sigorta ürünlerinin seçilmesi ile bireylerin sıkıntılı süreçlerini daha rahat geçirmelerini sağlamaktadır (World Bank, 2009: 2).

1.5.2. Finansal Sisteme ve Ekonomiye Etkileri

Finansal okuryazarlık sadece bireyler açısından değil toplum açısından da büyük kazanımlar sağlamaktadır. Finansal ürünlerin karmaşıklığının artması bireylerin finansal güvenliğini etkilemektedir. Finansal geleceği tehlikeye düşen bireyler finansal piyasalarda rasyonel olmayan bireysel davranışları ile piyasa dengesini tehdit etmektedir (Mandell, 2006: 1).

Ayrıca finansal olarak iyi eğitilmiş tüketiciler dış değişkenliklere zamanında önce veya aşırı tepki verme olasılıkları, ülkelerdeki piyasa şartlarını daha iyi kavramalarından dolayı, daha düşük olmaktadır. Bu durum piyasadaki sarsıntıları hafifletmektedir (OECD, 2005: 35).

Finansal okuryazarlık finansal kurumları daha etkili, açık ve rekabetçi uygulamalar noktasında da etkilemektedir. Daha iyi eğitilmiş bireyler kendi kararları aracılığı ile piyasaların denetlenmesine dolaylı olarak yardım etmektedir (OECD, 2009: 8).

Ayrıca bireylerin finansal okuryazarlık düzeyini artması, finansal kuruluşlardan talep edilen bilgiyi ve finansal piyasaların şeffaflığını arttırmaktadır. Böylelikle hukuki sorunlar ve şikayetler azalmaktadır (Bayazıt Hayta, 2011: 263).

Finansal okuryazarlık finansal piyasaların verimliliği için de son derece önemlidir. Finansal konularda yeterli farkındalık, eğitim ve beceriler bireylerin temel finansal işlemlere ulaşabilmelerini kolaylaştırmaktadır. Böylelikle finans sektörünün hacmi genişlemektedir.

Finansal okuryazar olmayan tüketicilerin hatalı finansal karar verme olasılığı daha yüksektir. Ayrıca, böyle birey ve aileler finansal konularda uygun tutum ve davranışlara genellikle sahip olmamaktadır. Dolayısıyla bazı tüketiciler yaptıkları finansal hataların sonucunda zarar gördükleri için finansal sistemden tamamen uzak durmaya çalışmaktadır. Bunun sonucunda finans sektörünün hacmi daralmakta ve bundan reel sektör de olumsuz şekilde etkilenmektedir (Gökmen, 2012: 48).

Finansal eğitim sayesinde daha bilinçli birer tüketici olan bireylerin finansal piyasalar ve araçlar konusunda bilgileri artmaktadır. Böylece bireyler kendileri için en uygun olan yatırım aracını seçerek finans piyasasının etkinliğini ve rekabetini arttırmaktadır (Bayazıt Hayta, 201: 263).

Finansal olarak eğitilmiş müşteriler, finansal kurumlar tarafından sunulan farklı finansal ürünlerin risk-getiri özelliklerini ve değişen maliyetlerini daha iyi karşılaştırma becerileri ile rekabeti arttırmaktadırlar. Ayrıca ihtiyaçlarına daha uygun olan ürün ve hizmetleri talep ederek, finansal kurumların yeni ürün ve hizmet geliştirme sürecine de katkıda bulunmaktadır (OECD, 2005: 35).

Finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi bir yandan davranışsal eğilimlerin yol açtığı hataların azaltılmasına, bireylerin kendi durumlarına en uygun finansal kararlar almasına yardım ederken diğer yandan iletişim ve bunun getirdiği kaldıraç etkisi ile düzenleyici otoritelerin daha güçlü bir konuma gelmesini de sağlamaktadır (Özçam, 2006: 19).

Finansal okuryazarlığın diğer olumlu etkisi de kayıt dışı finansı azaltmasıdır. Finansal okuryazar olan tüketiciler, kayıt dışı finansal sisteme girmenin zararlı ve yıkıcı etkilerini tahmin edebilecekleri için bu sistemden uzak durabileceklerdir. Kayıt dışı finansman yöntemlerinin, tefeciler gibi, kullanılması hem bireye hem de finansal kurumlara zarar vermektedir. Yasal olarak çalışarak vergisini ödeyen ve diğer toplumsal yükümlülüklerini yerine getiren finansal kurumlar, kayıt dışı çalışan bu tür yapılanmalara karşı dezavantajlı duruma gelmektedir. Ayrıca, kayıt dışı finans sisteminde mağdur olan tüketicinin hakkını arayabilmesi son derece güçtür. Bu durumun yaygınlaşması toplumsal birlik ve barışın bozulmasına da yol açmaktadır (Gökmen, 2012: 49).

Literatürde (Guyatt, 2009; OECD; The Economist, 2008) finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olmasının uluslararası bir finans sorununu tetikleme noktasında önemli bir rolü olduğu görülmektedir.

Nitekim Amerika'da 2008 yılında konut sektöründe yaşanan kriz sonrası, mortgage kredisi alarak ev sahibi olanların büyük çoğunluğunun, faizlerin artması durumunda ödemelerinin de artacağı konusunda bilgisiz olduğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle finansal cehalet olarak adlandırılabilir finansal okuryazarlık düzeyi düşüklüğü yalnızca gelişmemiş değil, gelişmiş ülkelerin de sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Amerika'da yapılan araştırmalar, bireylerin büyük çoğunluğunun kredi kartı borcunun tamamını ödemediğinde ne kadar faiz ile borcunu ödeyeceği konusunda bilgisinin olmadığını ortaya koymaktadır (The Economist, 2008). Bu bilgisizliği ortadan kaldıracak yöntemlerden birisi olarak finansal eğitim önerilmektedir.

1.6. Finansal Okuryazarlık İle İlgili Literatür Çalışmaları

Literatürde finansal okuryazarlık ile çeşitli finansal davranışlar arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok çalışma mevcuttur. Bu çalışmalarda ağırlıklı olarak finansal okuryazarlığın tasarruf, borçlanma, bireysel emeklilik ve yatırım davranışı ile ilişkisi incelenmektedir. Bu sebeple finansal okuryazarlık ile ilgili literatür çalışmalarının bu başlıklar altında verilmesi uygun görülmektedir.

1.6.1. Finansal Okuryazarlık ve Tasarruf Davranışı

Tasarruf kavramsal olarak, kullanılabilir gelirin tüketimden arta kalan kısmı şeklinde tanımlanabilmektedir. Tasarrufun amacı, iyi dönemde gelirden birikim yaparak kötü dönemde tüketim imkânı sağlayacak şekilde tüketimi zamana yaymaktır. Daha da önemlisi, yatırımların finansmanı tasarruflar ile sağlandığından ekonomik kalkınma açısından tasarruf düzeyi önem arz etmektedir (Karagöl ve Özcan, 2014: 9).

Bu noktada, ekonomik yaşamın unsurlarından birisi olan hanehalkının tasarruflarının artırılması önem kazanmaktadır. Ancak, hanehalkının tasarruflarını artırma girişiminin sonuç verebilmesi için, söz konusu tasarrufları etkileyen faktörlerin bilinmesi gerekmektedir (Düzgün, 2009: 174).

Hanehalkının tasarruf davranışını etkileyen faktörler aşağıda yer almaktadır.

Gelir: Bireyler elde ettikleri gelirin bir kısmını tüketime bir kısmını tasarrufa ayırmaktadır. Hanehalkının elde ettiği gelire göre tasarruf ettiği miktar değişim göstermektedir. Tasarruf miktarı, gelir arttıkça artış göstermektedir (Çelik, 2009: 14).

Bütçe politikaları: Bütçe politikaları, bütçedeki gelir ve giderlerin hacminin değiştirilmesiyle ekonomik istikrarı sağlamak, iktisadi büyümeyi sürdürmek gibi hedeflere ulaşmanın yanı sıra, birey ve firma ile ilgili olarak gelir dağılımı, tüketim, tasarruf, fiyat istikrarı konularında etkili olmaktadır. Gelir dağılımını düzenleyen bütçe politikaları, gelir dağılımını etkilerken, gelirin yeniden dağılımıyla birlikte bireyin tasarruf ve tüketim seçimlerini de etkilemektedir (Coşkun, 1994: 13).

Faiz: Keynes'e göre faiz, tasarruf etmenin değil likiditeden vazgeçmenin bedeli olup, kişilerin paralarını ellerinde tutmaktan vazgeçmeleri karşılığında onlara ödenen bedeldir. Ödenen bu bedelin yüksek olması ile hanehalkı parasını elde tutmak yerine tasarruf etmeyi tercih etmektedir (Çelik, 2009: 14).

Enflasyon: Enflasyon, tasarruf sahipleri için karar verirken önemli bir etkidir. Ekonomik karar aşamasında tasarruf sahipleri faiz oranlarını ve enflasyonu göz önünde bulundurmaktadır. Tasarruf sahipleri birikimlerini enflasyondan koruyacak yatırım araçlarını seçmeyi tercih etmektedir (Schafer, 1993:100).

Çevresel Faktörler: Bireyler topluluk halinde yaşamlarını devam ettirmektedir. Bireyler kararlarını verirken çevresel faktörlerden (aile, arkadaş çevresi, iş çevresi, dergiler, televizyon programları) de etkilenmektedir. Tasarrufa karar verme aşamasında da durum bu şekildedir. Kişinin elindeki gelirini neye göre yönlendireceği etrafında yaşayan bireylere de bağlıdır. Kişi kendi için tasarruf yapıyor olsa da ailesindeki bireyleri de düşünerek karar verme aşamasına girmekte ya da tasarruflarını değerlendirirken hangi yatırım alanını seçeceğini çevresel faktörlerden gözlemleri veya duyumları ile değerlendirmektedir. Bireyin eğitimi, yaşı, işi, evli olup olmadığı, çocuk sahibi olup olmadığı, eğer çocuğu var ise kaç tane olduğu, oturduğu evin sahibi mi yoksa kiracısı mı olduğu, borcu olup olmadığı, herhangi bir yerden ek gelir elde edip etmediği gibi faktörler de tasarruf durumunu etkilemektedir (Çelik, 2009: 15).

Hanehalkı tasarruflarının Türkiye'deki oranlarına bakıldığında yıllar itibari ile azalış gösterdiği aşağıdaki tabloda net bir şekilde görülmektedir.

Tablo 1
Yıllar İtibari İle Hanehalkı Tasarruf Oranları

Yıllar	Hanehalkı Tasarruf Oranları (%)
2003	12,7
2004	12,8
2005	6,4
2006	6,4
2007	8,7
2008	4,5
2009	6,8
2010	4,0

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı (Erişim Tarihi: 15.03.2015)

Tasarruf oranlarındaki bu düşüşler sadece bireylerin refahlarını olumsuz etkilememekte aynı zamanda tasarruf – yatırım etkileşimi nedeniyle ülkenin ekonomik büyüme ve kalkınmasını da olumsuz etkilemektedir

Türkiye’de hanehalkının düşük tasarruf düzeyinin sadece yukarıda açıklanan faktörler açısından değil aynı zamanda tasarruf bilinci açısından da değerlendirilmesi gerekmektedir. Bireylerin durumu ekonomik açıdan tasarruf yapmaya elverişli olsa bile bireylerde tasarruf bilincinin olmaması tasarruf davranışını engelleyebilmektedir.

Bireylerde tasarruf bilincinin oluşması finansal okuryazarlık ile mümkündür. Bireyler asgari düzeyde finansal okuryazarlığa sahip olduklarında aynı zamanda etkin bir bütçe yönetimi konusunda da yeterli bilgi, beceri, tutum ve davranışlara sahip olmaktadır. Böylelikle bireyler harcama ve tasarruf arasında sağlıklı bir denge kurarak daha fazla tasarruf edebilmektedir.

Finansal okuryazarlığın tasarrufun belirleyicileri arasında yer alması gerektiği açıkça görülmektedir. Kalkınma Bakanlığı’nın Yurt İçi Tasarruflar Özel İhtisas Raporu bu gerekliliği şu şekilde ifade etmektedir:

Finansal okuryazarlığın ekonomik büyümenin sağlanmasında ve sürdürülebilir olmasında önemli bir rolü vardır. Bireylerin geleceğe yatırım yapmaları için finansal sisteme erişimleri ve birikimlerini yönlendirebilmek için belli bir finansal okuryazarlık düzeyine sahip olmaları gerekmektedir. Bu çerçevede, bireylerin tasarruf bilincine sahip olmaları ve doğru finansal kararlar alabilmeleri için finansal eğitim konusu özellikle 2008-2009 küresel krizi sonrasında artan bir önem kazanmıştır. Bu komisyon çalışmaları finansal okuryazarlık konusu düşük yurtiçi tasarruf oranlarının artırılması için oluşturulacak politika setinin önemli eksenlerinden biridir (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 38).

Kalkınma Bakanlığı'nın Dünya Bankası ile birlikte hazırladığı Yurtiçi Tasarruflar Konulu Ülke Ekonomik Raporu'na göre finansal okuryazarlığın geliştirilmesi düşük tasarruf oranlarının yükseltilmesi için etkili bir politika aracı olabilir. Hanehalkının finansal yeterliliklerinin, yaşam döngüsünün başlangıcından itibaren, artırılması ve bilgilendirilmiş mali kararlar almalarına yardımcı olunması tasarrufları artırabilir (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 39).

Finansal okuryazarlığın tasarruf davranışını etkileyen bir faktör olabileceği akademik araştırmalara da konu olmaktadır. Literatürde finansal okuryazarlık ve tasarruf davranışını arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların bazıları şunlardır:

Finansal bilgi ve tasarruf davranışı arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada finansal okuryazarlık ile tasarruf davranışı arasında pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir. Merrill-Lynch adlı yatırım bankasının orta yaştaki yatırımcılarının hesap hareketlerinin veri olarak kullanıldığı araştırmada finansal okuryazarlık arttıkça tasarruf eğiliminin arttığı görülmüştür (Bernheim ve Garrett, 2003).

Malezya'da üniversite öğrencilerinin tasarruf davranışları ve finansal sorunlar ile finansal okuryazarlık arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmanın bulgularına göre, finansal bilgisi daha fazla olan öğrencilerin daha fazla tasarruf ettiği ve daha az finansal sorunu olduğu tespit edilmiştir (Sabri ve Macdonald, 2010).

39 ülkenin karşılaştırmalı olarak analiz edildiği başka bir çalışmada ise finansal okuryazarlığın ulusal tasarruflar ve servet biriktirme üzerinde güçlü bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca finansal okuryazarlığın ulusal tasarruf seviyesini direkt

etkileyen faktörlerden biri olduğu ve genel finansal okuryazarlık skorunun standart sapmasındaki bir seviyelik artışın ulusal tasarrufu % 3,6 arttırdığı görülmüştür (Japelli ve Padula, 2011).

Düşük finansal okuryazarlık ve yetersiz bilgi bireylerin tasarruf davranışını etkilemektedir. Ayrıca düşük finansal okuryazarlık düzeyine sahip bireyler yatırım ve tasarruf kararı verme aşamasında finansal danışmanların tavsiyelerine daha az güvenmektedir (Lusardi, 2008b).

1.6.2. Finansal Okuryazarlık ve Borçlanma Davranışı

Tasarruf ve yatırımları etkileyen önemli etkenlerden biri de borçlanmadır. Borçlanma kısaca; gelirden daha çok harcama olarak tanımlanabilir. Geleceğe ait gelirlerin bugünden tüketilmesi olarak da tanımlanabilen borçlanmanın, yatırım amacı dışında ya da sadece tüketim aracı olarak kullanılması bireylerin ekonomik ve sosyal hayatlarındaki etkileri yıkıcı olabilmektedir. Bireysel borçlanma yoluyla elde edilen değerlerin (kredi gibi) etkin bir biçimde yönetilebilmesi ve yatırım ya da faydaya dönüştürülmesi ciddi anlamda bilgi birikimi ve beceri gerektirmektedir. Aksi halde kişilerin finansal sorunlarla karşı karşıya kalmaları kaçınılmaz olmaktadır (Özgüler, 2013: 33).

Krediye hızlı ve kolay erişim, gelir yetersizliği, tüketimin sürekli özendirilmesi gibi nedenlerle bireysel borçlanmanın yıllar itibariyle arttığı Tablo 2’de açıkça görülmektedir.

Tablo 2

Yıllar İtibariyle Tüketici Kredileri Miktarı

Yıllar	Tüketici Kredisi (Milyar TL)
2007	142,786
2008	186,549
2009	204,741
2010	236,471
2011	293,819
2012	299,800
2013	345,5

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı (Erişim Tarihi: 15.03.2015)

Hanehalkının kullandığı tüketici kredisinin Türkiye’deki tutarlarına bakıldığında yıllar itibari ile artış gösterdiği Tablo 2’de görülmektedir. 2008 yılında yaşanan kriz ile birlikte faiz oranlarında yaşanan yükseliş, bu artışı yavaşlatmakla birlikte, daha sonraki yıllarda miktarın tekrar artarak devam ettiği görülmektedir.

Özellikle hanehalkının varlıklarının yükümlülüklerine oranla daha hızlı artması bireylerin borçlanma konusunda bilinçli davranmadıklarını açıkça göstermektedir. Tablo 3’te hanehalkının borçlarının harcanabilir gelirlere oranla daha hızlı arttığı görülmektedir. Ayrıca faiz ödemelerinin harcanabilir gelir içindeki payının hızla arttığı görülmektedir.

Tablo 3

Hanehalkına İlişkin Seçilmiş Finansal Oranlar (Milyar TL Yüzde)

	2011	2012	2013
Harcanabilir Gelir	531,2	613,9	673,6
Yükümlülükler	252,0	299,9	372,1
Faiz Ödemeleri	23,1	30,0	36,5
Faiz Öd./Harcanabilir Gelir (%)	4,4	4,9	5,4
Borç/Harcanabilir Gelir (%)	47,4	48,8	55,2

Kaynak: TCMB (Erişim Tarihi: 18.03.2015)

Sadece kullanılan kredilerin tutarı değil aynı zamanda alınan bu kredileri geri ödeyemeyen kişi sayısına bakıldığında yıllar itibari ile artış gösterdiği Tablo 4’te net olarak görülmektedir.

Tablo 4

Yıllar İtibari İle Ferdi Kredi ve Kredi Kartı Borcunu Ödeyemeyen Kişi Sayıları

Yıllar	Ferdi Kredi Borcunu Ödeyemeyen Kişi Sayısı	Kredi Kartları Borcunu Ödeyemeyen Kişi Sayısı	Ferdi Kredi ve Kredi Kartları Borcunu Ödeyemeyen Kişi Toplamı
2008	99.858	230.117	329.975
2009	190.741	294.547	485.288
2010	133.895	239.890	372.785
2011	204.591	280.759	485.350
2012	385.350	527.298	912.648
2013	397.525	525.314	912.839

Kaynak: TCMB (Erişim Tarihi: 18.03.2015)

Borçlanmanın nedeni gelir azlığı gibi görünse de olağan olmayan borçlanmanın gelir durumunun yetersizliğinden değil, finansal okuryazarlığın ya da finansal eğitimin bireylerde yeterli düzeyde olmamasından kaynaklandığı iddia edilmiştir (Mavrınac ve Ping, 2004: 146).

Borçlanma oranlarındaki bu hızlı artış ve borçlanmanın finansal eğitim yetersizliği temelli olması, bireylerin borç yönetimi konusunda yeterli, kullanışlı ve güncel bilgiye sahip olmalarını daha da önemli hale gelmektedir.

Literatürde bireylerin finansal okuryazarlık düzeyinin borçlanma davranışına etkisini inceleyen birçok çalışma mevcuttur. Bunlardan bazıları şöyledir:

ABD’de konut sektöründe yaşanan kriz sonrası, mortgage kredisi alarak ev sahibi olanların büyük çoğunluğunun, faizlerin artması durumunda ödemelerinin de artacağı konusunda bilgisiz olduğu görülmektedir. Bu nedenle finansal cehalet olarak adlandırılabilir finansal okuryazarlık düzeyinin düşüklüğü yalnızca gelişmemiş değil, gelişmiş ülkelerin de sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. ABD’de yapılan araştırmalar, bireylerin büyük çoğunluğunun kredi kartı borcunun tamamını ödemediğinde borcunu

ne kadar faiz ile ödeyeceği konusunda bilgisinin olmadığını ortaya koymaktadır (The Economist, 2008).

İnsanların kendilerinin yaptıkları doğru olmayan kredi değerlendirmelerinin kredi taleplerinin reddedilmesine, kötü bir finansal sonuçla karşılaşılmasına ve ipotekli konut finansmanında daha yüksek faiz oranları ödenmesine sebep olduğu görülmüştür ve bu nokta finansal okuryazarlık eğitimlerinin önemini ortaya koymaktadır (Gailey, Zom ve Courchane, 2008)

Hanehalkı üzerinde yapılan bir araştırmada finansal okuryazarlık eksikliği, görüşme yapılan tüm kişiler tarafından aşırı borçluluğun en önemli sebebi olarak görülmüştür (Gathergood ve Disney, 2008).

Başka bir çalışmada, bireylerin borç sözleşmelerinin maliyet ile ilgili konularında basit finansal hesaplar yapabilme kapasitesini ifade eden borç okuryazarlığının, Amerika'da düşük olduğu, nüfusun sadece üçte birinin faiz hesaplama konusuna ve kredi kartlarının işleyişine hakim oldukları görülmüştür. Ayrıca borç okuryazarlığı ile finansal deneyimler ve borç yükleri arasında güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Özellikle düşük borç okuryazarlık düzeyine sahip bireylerin yüksek maliyetli işlemler gerçekleştirmeye, daha yüksek masraf ve komisyon ödemeye meyilli oldukları tespit edilmiştir. Borç okuryazarlığı konusunda daha az bilgili olan insanlar tarafından ödenen masraf ve komisyonların üçte birinin bilgisizlikten kaynaklandığı saptanmıştır (Lusardi ve Tufano, 2009).

Gathergood (2011) tarafından İngiliz tüketicilerde özdenetim, finansal okuryazarlık ve aşırı borçlanma ilişkisinin incelendiği çalışmanın sonuçlarına göre yüksek düzeyde kredi kartı borçlanmalarının açıklayıcısı olan özdenetim ve finansal okuryazarlığın eksikliği ile tüketici kredisinin ödenmemesi ve aşırı borçluluk arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

Disney ve Gathergood (2011) tarafından finansal okuryazarlığın borçluluk üzerine etkisinin incelendiği çalışmada, finansal okuryazarlığı olmayan hanehalkının daha düşük net değere, daha yüksek maliyetli krediye sahip oldukları ve ödenmemiş kredi ile krediyi ödemedi zorluk yaşadıkları görülmüştür. Ayrıca finansal okuryazarlığı bulunan hanehalkının likit tasarruflar ile yenilenebilir kredileri birlikte tuttukları görülmüştür.

Akın ve diğerlerinin (2012) Türk Kredi Kartı Piyasası üzerinde yaptıkları çalışmada, finansal okuryazarlığın kredi kartından tatmin olma düzeyini belirlemede önemli bir belirleyici olduğu saptanmıştır. İnsanların finansal konularda daha fazla bilgi sahibi oldukça ve bu bilgilerini finansal aktivitelerde kullandıkça daha etkin kararlar verdikleri ve karşılığında daha yüksek tatmin elde ettikleri görülmüştür.

Sevim, Temizel ve Sayılır'ın (2012) finansal okuryazarlığın Türk finansal tüketicilerinin borçlanma davranışı üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmada finansal okuryazarlık düzeyi ve aşırı borçlanma davranışı arasında ilişki olduğu, daha yüksek düzeyde finansal okuryazarlık seviyesine sahip bireylerin aşırı borçlanma davranışında bulunma ihtimalinin daha düşük olduğu ve bu bireylerin kredi kullanımı konusunda daha bilgili oldukları görülmüştür. Ayrıca farklı finansal okuryazarlık seviyesine sahip bireylerin borçlanma davranışları farklılaşmaktadır. Bu yüzden finansal tüketicilerin finansal okuryazarlık düzeylerini artırma girişimleri, aşırı borçlanma davranışını engelleme noktasında önemli sonuçlara sahip olmaktadır.

Huston (2012) tarafından ABD'de yapılan, kredi kartı ve mortgage borçlanma oranları üzerinde finansal okuryazarlığın etkisinin araştırıldığı çalışmada finansal okuryazar olanların yaklaşık iki kat oranla daha düşük borçlanma maliyetine sahip oldukları görülmüştür.

Kehiaian ve Williams (2012) tarafından gerçekleştirilen, ABD'de Chapter 13 olarak adlandırılan iflas sürecindeki borçluların finansal okuryazarlık bağlamında değerlendirildikleri çalışmada, yüksek gelir düzeyine sahip olanların daha fazla finansal okuryazar oldukları, buna karşılık ikinci bir eve sahip olanların ve hayatları üzerinde daha az kontrolü olanların daha az finansal okuryazar oldukları görülmüştür.

Lusardi ve Scheresberg'in (2013) yaptığı bir çalışmada; çok yüksek maliyetle borçlanan bireylerin finansal okuryazarlık oranının düşük, matematiksel becerilerinin zayıf olduğu görülmüştür. Ayrıca finansal okuryazarlık oranı daha yüksek olan bireylerin, yüksek maliyetle borçlanma ihtimalinin daha düşük olduğu görülmüştür. Birçok kişinin neden yüksek maliyetli borçlanma metodlarını kullandığını açıklamada düşük finansal okuryazarlık düzeyinin rol oynadığı saptanmıştır.

Dick ve Jaroszek (2013) tarafından Almanya'daki tüketici kredilerinin kullanımını belirleyen faktörlerin araştırıldığı çalışmada, nispeten pahalı tüketici kredisi kullanımının sadece kişilerin kendilerinin kontrolü ile alakalı olmadığı ve finansal okuryazarlığın pahalı tüketici kredisi kullanımını azalttığı görülmüştür.

Lusardi, Klapper ve Panos tarafından (2013) 2008 Küresel Ekonomik Krizin Rus vatandaşları üzerindeki etkilerinin incelendiği çalışmada, finansal okuryazarlığın finansal piyasalara katılımı ile anlamlı biçimde bağlantılı olduğu fakat formel olmayan borçlanma kaynaklarının kullanımı ile negatif ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kriz döneminde harcanmamış gelir ile finansal okuryazarlık arasında güçlü bir ilişki tespit edilmiştir.

1.6.3. Finansal Okuryazarlık ve Emeklilik Planlaması

Çalışan her bireyin gelecekte karşılaşacağı muhtemel riskler arasında emeklilik döneminde uğrayacağı refah kaybı gelmektedir. Bu riskin tamamen ortadan kaldırılmasına yönelik geliştirilen Geleneksel Kamu Emeklilik Sistemleri (Belirlenmiş Fayda Esaslı Emeklilik Sistemi), aslında 20. yüzyılın son çeyreğine kadar aktif/pasif nüfus oranının yeterliliği sebebi ile herhangi bir sorun yaşanmadan uygulanmaya devam etmiştir. Ancak özellikle gelişmiş ve gelişme çabası içerisinde olan ülkelerde teknolojik gelişmeler ışığında yaşanan sosyal, kültürel ve ekonomik dönüşümler (örneğin, çalışma hayatına katılan iş gücü oranındaki değişimler, düşük emekli olma yaşı, insan sağlığı alanında yaşanan gelişmeler sonucu ortalama insan ömrünün uzaması, kaçak istihdam oranındaki artışlar vb.) sonucu, emekliliğin finansmanı konusunun yeniden yapılandırılması kaçınılmaz bir zorunluluğa dönüşmüştür (Altıntaş, 2009: 152).

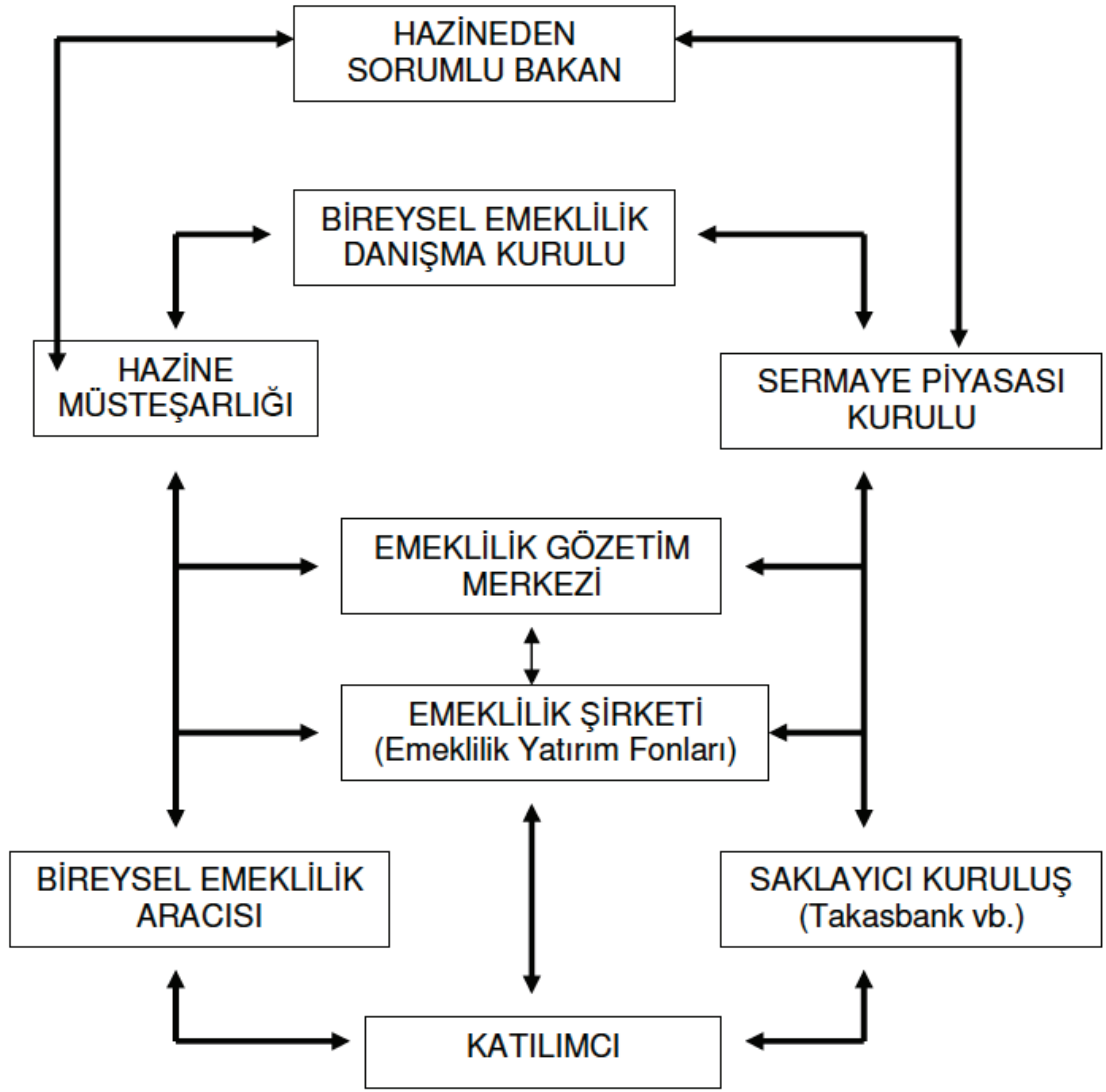
Ortaya çıkan yapısal sorunların emekli olma yaşının yükseltilmesi, sosyal sigorta sisteminin bireye sağladığı imkanların kapsamını daraltılması veya sigorta primlerinin yükseltilmesi gibi geçici çözümler ile ortadan kaldırılamayacağına anlaşılması üzerine kamu emeklilik sisteminden kademeli olarak vazgeçilerek özel emeklilik sistemine geçilmiştir (Altıntaş, 2009: 152).

Türkiye'de bireysel emeklilik sistemi, sosyal güvenlik sisteminde 1999 yılında 4447 sayılı yasa ile yapılan reformun bir parçası ve kamu sosyal güvenlik sisteminin bir

tamamlayıcısı olarak düşünülerek 7 Ekim 2001 tarih ve 4632 sayılı “Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu” ile düzenlenmiştir.

Bu kanununa göre, bireysel emeklilik sistemi, kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak, bireylerin emekliliğe yönelik tasarruflarının yatırıma yönlendirilmesi ile emeklilik döneminde ek bir gelir sağlanarak refah düzeylerinin yükseltilmesi, ekonomiye uzun vadeli kaynak yaratarak istihdamın artırılması ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunulmasını sağlamak üzere, gönüllü katılıma dayalı ve belirlenmiş katkı esasına göre oluşturulan bir sistemdir (4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, 2001: Madde 1).

Bireysel emeklilik sistemi, katılımcıların emeklilik şirketine katkı payı ödemeleri, ödenen katkı paylarının emeklilik şirketleri tarafından emeklilik yatırım fonlarına aktarılması ve alternatif fon türlerinde değerlendirilmesi ve birikimlerin katılımcılara geri ödenmesi olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır. Sisteminin işleyişi Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1: Bireysel Emeklilik Sisteminin İşleyişi

Kaynak: Bağcı, 2006:4

Bireysel emeklilik sistemi ile gerçekleştirilmek istenen amaçları sosyal ve ekonomik amaçlar başlıkları altında ele almak mümkündür (Bayazıt Hayta, 2011: 229).

Bireysel emeklilik sistemi ile gerçekleştirilmek istenen sosyal amaçlar şunlardır:

- Kamu sosyal güvenlik sistemini tamamlayıcı nitelikte ek sosyal güvenlik garantisi sağlayan kurumsal yapıyı oluşturmak,
- Bireyleri emekliliğe teşvik ederek emeklilik dönemlerinde refah düzeylerini yükseltecek ek gelire sahip olmalarını sağlamak,

- Emeklilik dönemleri için tasarrufta bulunmak isteyenlere alternatif yatırım imkanları sunmak.

Bireysel emeklilik sistemi ile gerçekleştirilmek istenen ekonomik amaçlar şunlardır:

- Ekonomiye uzun vadeli kaynak sağlayarak, üretimin ve istihdamın artırılması,
- Tasarruf yetersizliği sorununu çözerek, ekonomik kalkınmayı hızlandırılması,
- İstikrarlı büyümenin gerçekleştirilmesi,
- Sermaye piyasalarının derinleşmesi.

Bireysel emeklilik sisteminin göz önünde bulundurulması gereken en önemli özelliği, emeklilik yatırım fonlarının riskinin tamamen katılımcıya ait olmasıdır. Bu sebeple katılımcının finans konusundaki hakimiyeti, yatırımın performansını doğrudan etkilemesi sebebiyle büyük önem taşımaktadır. Bireylerin finans konusundaki hakimiyetleri büyük ölçüde ilgili konuda alınacak finansal eğitimle mümkün olmaktadır.

Bireysel emeklilik planı ve finansal okuryazarlık ile ilgili yapılan çeşitli araştırmaların sonuçları ise şöyledir:

Lusardi, Curto ve Mitchell (2009) tarafından yapılan bir araştırmada finansal okuryazarlık eksikliğinin yaşlılar arasında yaygın olduğu görülmüştür.

Altıntaş'ın (2009) yaptığı araştırmada bireylerin tamamına yakınının emeklilik yatırım fonlarının çeşitlerine, içeriklerine ve yatırım fonlarının kuruluşuna ve amaçlarına ilişkin yeterli bilgi birikimine sahip olmadıkları görülmüştür.

Hastings ve Mitchell (2011) tarafından yapılan bir araştırmada, finansal okuryazarlık arttıkça emeklilik için yapılan tasarruflarında arttığı görülmüştür.

Almenbergh ve Söderbergh'in (2011) İsveçli yetişkinler arasında yaptıkları çalışmada, emeklilik planları yapanlar ile yapmayanlar arasında finansal okuryazarlık anlamında anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Ayrıca yaşlıların, kadınların düşük eğitimlilerin ve düşük kazançlıların daha düşük düzeyde finansal okuryazarlığa sahip oldukları görülmüştür.

Fomero ve Monticone (2011) tarafından İtalya'da yapılan bir çalışmada, emeklilik planlarına katılma ihtimali üzerinde finansal okuryazarlığın pozitif ve anlamlı etkisinin olduğu görülmüştür.

Sekita'nın (2011) çalışmasında ise Japonya'da gençler, düşük gelirli, düşük eğitimli ile kadınların finansal okuryazarlıklarının düşük olduğu görülmüştür. Aynı zamanda finansal okuryazarlığın emeklilik planı yapma ihtimalini arttırdığı tespit edilmiştir.

1.6.4. Finansal Okuryazarlık ve Yatırım Davranışı

Yatırım; genel anlamda yarınki tüketim için bugünkü tüketimden vazgeçme olayıdır. Halk dilinde ise; sermayenin bir işte kullanılması, iş ortamında, finansman amaçlarının modernleştirilmesi ve tevsii yatırımlarına tahsisi, işletme ekonomisinde yatırım; işletme amaçlarının gerçekleşmesi için sabit ve dönen varlıkları kapsayan toplam maliyet, işletme biliminde yatırım ise; gelecekte daha fazla gelir ya da başka yararlar elde etme amacıyla yapılan harcamalardır (Aşıkoglu, 1995: 478)

Yatırım bir toplumda belirli bir zaman süreci içinde mal veya hizmetlerin üretimini arttırmak için bazı olanaklar yaratma, genişletme ve geliştirmeye yönelik öneri veya karşılığında bir mal veya hizmet üretmek için yapılacak harcamaların tümü olarak tanımlanabilir (İlter, 2001: 313).

Bireyler açısından yatırım, paranın çeşitli yatırım araçlarına bağlanmasıdır. Yatırım yönetimi ise; yatırımları, vergileri, bankacılık işlemlerini ve bütçelemeyi içeren para yönetim sürecidir (Stevenson, 1997: 1-2). Bireylerin yatırım kararlarını etkileyen faktörler şöyle sıralanabilir (Stevenson, 1997: 5).

- Gelir
- Enflasyon
- Faiz oranları
- Vergi oranları
- Yatırım seçenekleri
- Daha uzun yaşam beklentisi

Bireylerin yatırım kararı sürecinde tüm bu unsurları dikkate almaları, ancak bu konularla ilgili temel düzeyde bilgiye sahip olmaları ile mümkündür. Enflasyon, faiz oranları ve vergi unsurlarını direkt olarak etkileyebilme imkanı bulunmamaktadır. Ancak bunların yatırım kararları üzerindeki olası etkilerini bilmek yatırımın performansı açısından son derece önemlidir. Yatırım seçeneklerinin risk ve getiri açısından karşılaştırılıp mevcut duruma en uygun alternatifin seçilebilmesi için de bireylerin risk ve getiri konusunda yeterli düzeyde bilgiye sahip olmaları gerekmektedir.

Literatürde finansal okuryazarlık ve yatırım davranışı ilişkisini inceleyen çeşitli çalışmalar mevcuttur. Bunlardan bazıları şunlardır:

Guiso ve Japelli (2008) tarafından yapılan bir çalışmada, portföy çeşitlendirmesindeki eksikliği açıklamada en önemli unsurun finansal okuryazarlık olduğu; riskten kaçınan yatırımcıların düşük gelirli, düşük eğitim düzeyli, yaşlı ve düşük finansal okuryazarlık seviyesine sahip oldukları görülmüştür.

Yoong (2010) tarafından yapılan bir çalışmaya göre hisse senedi yatırım bilgisinin azlığı, hisse senetlerini elde tutma eğilimini azaltmaktadır. Ayrıca ilgili ölçütte “bir standart sapma” hisse senedi piyasasına katılımı %10 azaltmaktadır.

Mendes ve Abreu'nun (2010) Portekiz'i içeren çalışmalarında ise, yatırımcının eğitim düzeyi ile finansal bilgisinin yatırımcının portföy çeşitlendirmesi üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Almenberg ve Widmark'ın (2011) İsveç vatandaşları üzerinde yaptıkları araştırmada finansal okuryazarlığın hisse senedi sahipliği ile korelasyonu varken, ev sahibi olma ile korelasyonu olmadığı tespit edilmiştir.

Collins'in (2012) ABD'yi içeren bir çalışmasında daha yüksek düzeyde finansal okuryazarlık seviyesindeki insanların yatırım sigortası ve vergi ile ilişkili finansal tavsiyeyi daha fazla alma eğiliminde oldukları buna karşılık; borç veya kredi ile alakalı tavsiyeleri almadıkları tespit edilmiştir.

Deuflhard, Georganakos ve Inderst (2013) tarafından finansal okuryazarlığın yatırımların getirileri üzerindeki etkilerinin incelendiği çalışmada, Hollanda'da finansal okuryazarlık seviyesindeki bir standart sapmalık artışa, hanehalkının finansal varlığının

en önemlisini oluşturan tasarruf mevduatı faiz oranlarında medyan faiz oranına göre (33 baz puan) %13'lük bir artışın eşlik ettiği görülmüştür.

Bucher - Koenen ve Ziegelmeier'in (2013) 2007-2008 küresel krizinde Alman hanehalkının finansal kayıplarını inceledikleri çalışmalarında, finansal okuryazarlık seviyesi düşük olanların riskli varlıklar edinmemeleri sebebiyle, kayıplarının daha az olduğu; buna karşılık değerini kaybeden varlıkları ellerinden çıkarma konusunda daha eğilimli oldukları ve bu yüzden de kayıplarının kalıcı olduğu, piyasa canlandığında, katılımcı olmadıkları görülmektedir.

Guiso ve Viviano (2013) tarafından yapılan bir çalışmada, 2007-2008 Küresel Finansal Kriz'inde yüksek finansal okuryazarlık düzeyine sahip büyük İtalyan bankalarının müşterilerini içeren yatırımcıların piyasa zamanlamasında daha iyi oldukları; Lehman Brothers'ın batmasını takip eden çöküşten önce piyasadan çıktıkları görülmüştür. Aynı zamanda, bu kişilerin, normatif modellerin prensiplerine göre ticaret yaptıkları ve araçların potansiyel çıkar çatışmalarını belirleyebildikleri tespit edilmiştir.

Calcagno ve Monticone (2013) tarafından İtalya'da yapılan araştırmada, düşük finansal okuryazarlık seviyesinde olanların, bir danışmana daha az başvurdukları veya portföy seçimlerini başkalarına delege ettikleri ya da riskli varlıklara yatırım yapmadıkları görülmüştür.

Gaudecker'in (2013) çalışmasında finansal okuryazarlıkta yüksek skor elde eden hanehalkı, yatırımlarından kar elde ederken; medyanın altında kalan ve kendi kararlarına güvenen hanehalkının ortalamada yaklaşık 50 baz puan kaybettikleri saptanmıştır.

1.7. Finansal Tüketicinin Korunması Çerçevesinde Finansal Okuryazarlığın Rolü

Tüketicinin korunması sorunu, başlangıçta 'Tüketim Toplumu' diye de anılan sanayileşmiş toplumlarda ortaya çıkmış, daha sonra diğer toplumlara da yayılmıştır. 1900'lü yıllarda ABD'de başlayan fiyat artışlarına karşı gerçekleştirilen tüketici boykotları tüketici bilincini ve örgütlenmesini doğurmuştur. Türk geleneği açısından baktığımızda Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine Ahilik teşkilatı ve Lonca geleneğine kadar temellendirilebilecek tüketici hakları dünyadaki gelişmeye paralel olarak 1970'li yıllarda başlayan kanun tasarıları ve en son konuyla ilgili özel bir kanun çıkarılması ile

birlikte Türkiye’de de gelişmektedir. Tüketici sorunlarının çözümü geçmişte Borçlar Kanunu, Ticaret Kanunu, Ceza Kanunu gibi çeşitli kanunlar kapsamında ele alınmaktayken günümüzdeki gelişmeler kapsamında bu alan özel düzenlemelere konu olmuş ve tüketicilerin haklarını daha kolay almalarını gerçekleştirecek hukuki alt yapı oluşturulmuştur.

8 Eylül 1995 tarihinde yürürlüğe giren 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun ile tüketicinin korunması konusu tek bir çatı altına alınmış ve mevzuat açısından çok önemli yenilikler getirilmiştir (Balkan, 1998: 1). Daha sonrasında Türk Ticaret Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu’nda tüketici haklarına ilişkin getirilen düzenlemelere uyum sağlanması, diğer taraftan süreç içerisinde yeni AB direktiflerin düzenlenmesi ve mevcut direktiflerde yapılan değişiklikler ile uygulamada ortaya çıkan aksaklıkların giderilmesi amacıyla 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun’un hemen hemen bütün maddelerinde bir değişiklik ihtiyacı oluşmuş ve 28 Mayıs 2013 tarihinde 6502 sayılı yasa ile 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun yürürlükten kalkmıştır.

6502 sayılı kanuna göre tüketici; ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişiyi ifade etmektedir. Tüketicinin korunması ise; tüketici ile üretici arasındaki ilişkiyi belirleyen gerekli idari, teknik, hukuki ve ekonomik önlemlerdir (Mert, 2007: 6). Tüketicileri korumanın sebepleri, özellikle, mal ve hizmet sağlayanların söz konusu mallar üzerinde yeterli bilgi ve deneyime sahipken, tüketicilerin sağlayıcılarla yarışacak bilgi ve deneyim sahibi olamamalarından kaynaklanmaktadır. Özellikle, gelişen teknoloji ile giderek karmaşık bir hale gelen üretim süreci sonucunda tüketicilerin, ürünlerin yapısını anlama yeteneğinden yoksun kalması tüketicilerin korunması düşüncesini güçlendirmektedir. Sık ambalajlar içinde sunulan ürünler, tüketicinin doğru tercih yapmasını güçleştiren aldatıcı ve yanıltıcı reklamlar, birbirine benzeyen ürünlerde yanılgıya düşülmesi gibi durumlar tüketicinin satıcı karşısında bilgi ve deneyim eksikliğinin sonucu oluşmaktadır (Tiryaki, 2006: 11)

Finansal tüketicinin korunması ise finansal kuruluşlar ile finansal tüketiciler arasında eşit ve adil bir alışveriş ortamını temin etmeye yönelik uygulamaların sağlanmasını ifade etmektedir. Finansal tüketicinin korunması alanındaki kamu müdahalelerinin ve düzenlemelerinin ana gerekçesini piyasalarda içsel olarak yer alan bilgi asimetriteri ve

güç dengesizlikleri oluşturmaktadır. Özellikle küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak, tüketicilerin finansal piyasalara katılımlarının artmasını sağlayan toplumsal, yapısal ve ekonomik değişiklikler nedeniyle finansal tüketicinin korunmasının önemi giderek artmaktadır. Finansal tüketicinin korunması, finansal piyasalarda istikrarı sağlamanın ve korumanın bir gerekliliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak ülkemizde finansal tüketicinin korunmasına ilişkin farklı düzenlemelerde kısmi korumalar olmasına karşın bu konuda bağımsız ve ayrıntılı bir düzenleme bulunmamaktadır (BDDK, 2014: 14).

Son yıllarda azalan devlet borçlanma ihtiyacı ve düşen enflasyon nedeniyle bankaların faiz gelirlerine esas teşkil eden faiz marjları daralmış, daha önce yurt dışında fiyatlandırılıp ülkemizde fiyatlandırılmayan birçok bankacılık hizmeti ücretlendirilmeye başlanmıştır. Ayrıca, daha önce finansal kuruluşlar tarafından sunulmayan özel sektör borçlanma araçları, varantlar, kira sertifikaları, opsiyonlar gibi yeni finansal ürünler piyasamıza dâhil olmuştur. Ancak, finansal tüketicinin bu yeni piyasa koşullarına uyum sağlaması çok kolay olmamıştır. Bu durum finansal tüketicinin eğitimi hususunu gündeme taşımıştır (BDDK, 2014: 14-15).

Özellikle finansal ürün ve hizmetlerin artan çeşitliliği ve karmaşıklığı finansal sektörde yer alan kavramların önemini artırmakta ve tüketiciler açısından belli düzeyde bir finansal bilgi, birikim, yeterli risk analizi yapabilme kapasitesi ve farkındalık gerektirmektedir.

Kanunların finansal tüketicileri koruma noktasındaki önemi kuşkusuz çok önemlidir. Ancak finansal tüketicilerin finansal işlemlerden doğan hak ve yükümlülüklerini bilmeleri, finansal ürün ve hizmetler hakkında bilgi sahibi olarak doğru ve sağlıklı seçimlerde bulunmaları, finansal anlaşmazlık durumunda hukuki çözüm yolunu bilmeleri finansal okuryazarlık ile sağlanabilmektedir. Bu bağlamda finansal okuryazarlığı tüketici koruma sisteminin ikamesi olarak değil de tamamlayıcısı olarak görmek finansal tüketicinin korunmasının etkinliğini arttıracaktır.

Finansal tüketicilerin sadece kanun yoluyla korunmaya alınmasının tüketici koruma sistemi kapsamında yeterli olmadığı konusu Dünya Bankası'nın 2012 yılında yayınladığı "Finansal Tüketicinin Korunması İçin İyi Uygulamalar" adlı raporda şu şekilde ifade edilmektedir:

Finansal okuryazarlık, finansal tüketici korumasının önemli bir parçasıdır. Finansal eğitim, tüketici koruma regülasyonunun yerini alamaz. Buna rağmen, finansal eğitim ve tüketici koruma regülasyonu birbirlerini tamamlarlar ve bu nedenle bir finansal tüketici koruması reform programı içerisinde birleştirilmelidirler. Finansal okuryazarlığı güçlendirme yollarını da aramadan finansal tüketici korumasını geliştirmek amacına yönelik tedbirleri düşünmek pratik değildir. İyi eğitilmiş bir tüketici, tüketici bilgilerinin ifşasını, risk ve ödülleri ve kendi kanuni hak ve yükümlülüklerini iyi anlayabilmelidir. Kısaca, finansal okuryazarlığı olan bir tüketici, finansal ürün ve hizmetler hakkında bilgiye dayanan kararlar alabilmelidir. Bu donatılmış ve yetkilendirilmiş tüketiciler, gereksinimlerine uyan en iyi finansal ürün ve hizmetleri ve en iyi sağlayıcıları bulma konusunda da aktif bir rol oynamalıdır.

Türkiye’de 2014 yılında yayınlanan ve 2014-2017 yılını kapsayan ulusal strateji çerçevesinde finansal tüketicinin korunması ile ilgili eylem planında da finansal eğitimin finansal tüketicilerin korunmasında önemli bir rolü olduğu açıkça görülmektedir. Nitekim eylem planında, finansal tüketicilerin finansal ürün ve hizmetlere ilişkin bilinçli tercih yapmalarının ve hak arama yollarını bilmelerinin sağlanması amacıyla oluşturulan Eylem 15 kapsamında finansal kuruluşların önerdiği sözleşme şartlarının ve hak arama yollarının finansal tüketici tarafından anlaşılmasının sağlanması amaçlanmaktadır.

BÖLÜM 2: FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK FAALİYETLER

Finansal okuryazarlığın geliştirilmesinin birincil adımı olan finansal eğitim olmadan finansal okuryazarlıktan bahsetmek mümkün değildir. Bu nedenle Dünya’da ve Türkiye’de birçok kuruluş finansal okuryazarlığı, bireylerin finansal refahlarının iyileştirilmesi ve dengeli ekonomik gelişim sağlayan politikalara yardım ve destek noktasında araç olarak görmekte ve farklı içerikte finansal eğitim programları düzenlemektedir. Bu bölümde dünyada ve Türkiye’de finansal okuryazarlık çerçevesinde devlet ve bağımsız kuruluşlar tarafından yürütülen faaliyetlere ve Türkiye Finansal Eğitim Ulusal Stratejisi ve Eylem Planının amaçları ve bu amaçları gerçekleştirmek adına yürütülmesi planlanan faaliyetlere yer verilmektedir

2.1. Dünyada Finansal Eğitim Faaliyetleri

Dünyada farklı ülkelerde çeşitli kuruluşlar tarafından finansal okuryazarlıkla ilgili birçok faaliyette bulunmaktadır. Özellikle son on yıl içerisinde finansal eğitim konusunda faaliyetlerin arttığı görülmektedir. Finansal eğitim faaliyetleri gerçekleştiren kuruluşlar ve faaliyetleri aşağıda detaylı bir şekilde yer almaktadır.

2.1.1. Uluslararası Kuruluşların Finansal Eğitim Faaliyetleri

Bireye ve ekonomiye olan etkileri nedeniyle finansal eğitime uluslararası kuruluşlar tarafından önem verilmiş ve finansal eğitim konusu uluslararası kuruluşların faaliyetlerinin gündeminde yer almıştır. Uluslararası kuruluşların, özellikle bireysel refahı artırma ve uygun ekonomik ortam oluşturma noktasındaki önemi çerçevesinde finansal eğitim faaliyetlerini yürüttükleri görülmektedir. Finansal eğitim ile ilgili uluslararası düzeyde faaliyetlerde bulunan kuruluşların çalışmalarına izleyen kısımlarda detaylı bir şekilde yer verilmektedir.

2.1.1.1. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü, 1961 yılında kurulan ve günümüzde 34 üye ülkesi bulunan uluslararası bir ekonomi örgütüdür.

OECD, finansal eğitim faaliyetlerinin önde gelen uluslararası kuruluşlarından biridir. OECD'nin 2003 yılında başlattığı büyük proje kapsamında, üye ülkelerde ve bazı üye olmayan ülkelerdeki finansal eğitim programları incelenmeye alınmıştır. Projenin birinci aşamasında, mevcut eğitim programlarının etkinliği değerlendirilerek finansal okuryazarlığın ilerletilmesi için stratejiler oluşturulması öngörülmüştür. İkinci aşamada ise düzenleyicilere ve bireylere yardımcı olabilecek kılavuzların yayımlanması planlanmıştır. Bu aşama çeşitli ülkelerde tüketicilerin finansal okuryazarlıklarının ölçülmesini de içermektedir. OECD finansal eğitim projesi üç ana eksen üzerinde şekillenmektedir. Bunlar; dünya çapında finansal eğitim gelişmeleri üzerine temel uluslararası analitik araştırma ve çalışmaların yayınlanması, finansal eğitim ve farkındalık üzerine standart koyucu faaliyetler ve uluslararası işbirliğinin ve farkındalığın artırılmasıdır (Gökmen, 2012: 82-83).

OECD'nin finansal eğitim kapsamında gerçekleştirdiği faaliyetlere aşağıda yer verilmektedir.

OECD Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) gençlerin finansal bilgilerini ve bu bilgileri finansal problemlerde kullanabilme becerilerini ölçmektedir. PISA, 2012 yılında 15 yaşındaki gençlerin finansal okuryazarlık düzeyini ölçen ilk çalışmayı yürütmüştür. PISA testine 65 ülkeden öğrenciler katılmış ve sadece 15 ülkenin öğrencileri finansal okuryazarlık ile ilişkili problemleri çözebilmiştir (OECD, Erişim Tarihi: 16.03.2015).

2013 yılında OECD ve Rusya G20 Başkanlığı'nın ortak girişimi ile finansal eğitim için ulusal stratejiler geliştirme konulu zirvede dünyanın büyük ekonomilerinin hükümetlerinin katılımı ile finansal eğitim için ulusal strateji geliştirme konusu tartışılmıştır. Zirvede yirmi bir G20 üyesi ekonomileri ve davetli ülkeler (Arjantin, Avustralya, Brezilya, Kanada, Çin, Fransa, Hindistan, Endonezya, İtalya, Japonya, Kore, Meksika, Hollanda, Rusya, Suudi Arabistan, Singapur, Güney Afrika, İspanya, Türkiye, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri) ve Avrupa Birliği yer almıştır. Zirvede ülkelerin finansal eğitim için ulusal strateji geliştirme deneyimlerinin temel özellikleri, ulusal strateji geliştirmeleri için gerekçeleri, zirvede yer alan ülkelerin finansal eğitim durumu konuşulmuştur. Son olarak da daha fazla politika ve eylem için olası alanlar önerilmiştir (OECD, Erişim Tarihi: 16.03.2015).

Bunların yanı sıra OECD web sitesi aracılığı ile özellikle akademik düzeyde çok önemli veri ve bilgi kaynağı sunmaktadır. Web sitesinin içeriğinde, üye ülkelerin hükümetlerine finansal eğitim konusunda verilen tavsiyelerden, konuya ilişkin araştırma makalelerine, üye ülkelerde uygulanan finansal eğitim projelerinin ayrıntılarından finansal eğitim hizmeti verme ilkelerine kadar çok geniş bir yelpazede konu başlıkları yer almaktadır (Bayazıt Hayta, 2011: 280).

2.1.1.2.Dünya Bankası ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

Dünya Bankası finansal okuryazarlık çerçevesinde yürütülen birçok çalışmayı destekleyen öncü kuruluşlardan biridir. 2010 yılında tüketicinin korunması ve finansal okuryazarlık adlı küresel programı düzenlemiştir. Program hem özel hem de özel sektör kurumların katılımı ile gerçekleşmiştir. Program üç çeşit finansal hizmet üzerinde odaklanmaktadır. Bu hizmetler arasında tasarruf, krediler ve ödeme sistemleri yer almaktadır. Bunların her biri için tüketici haklarını ve tüketici eğitimini güçlendirmenin yolları aranmaktadır. Küresel program aşağıda verilen dört alana odaklanmaktadır (Dünya Bankası, Erişim Tarihi: 18.03.2015):

- 1- Tüketicilerin en iyi alışverişini yapabilmeleri için, finansal bilgiyi anlaşılır ve karşılaştırılabilir yapmak
- 2- Zararlı ve yıkıcı ticari uygulamaların yasaklanması yolu ile iş uygulamaları geliştirmek
- 3- Finansal kurumlar bir hata yaptığında tüketicilere hızlı ve kolay bir şekilde tazminat almak için bir yol düzenlemek
- 4- Finansal hizmetleri güvenle kullanabilmeleri için tüketicilere yardım etmektir.

2.1.1.3. Avrupa Komisyonu ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

Avrupa Komisyonu, tüketicilerin finansal okuryazarlıklarını geliştirmek için birçok girişimde bulunmaktadır. Komisyonun finansal okuryazarlık faaliyetlerinin amacı, insanların paralarını yönetebilmelerini, finansal ürünleri anlamalarını ve finansal ürünler arasında doğru tercih yapabilmelerini sağlamaktır (Figueira, 2007: 1).

Avrupa Birliğinde finansal eğitim ile ilgili çalışmaların merkezinde Avrupa Komisyonu tarafından oluşturulan “Finansal Eğitim Uzman Grubu” bulunmaktadır. Birlik üyesi ülkelerin finansal eğitim ile ilgili talepleri üzerine Avrupa Komisyonu tarafın 2007 yılı başlarında Avrupa Birliği tüketicileri için daha iyi finansal eğitim konulu bir konferans düzenlenmiş ve finansal eğitimin bireylere, toplumlara ve ekonomilere olan faydaları ile finansal eğitimin artan önemine dikkat çekilen bir tebliğ yayınlanmıştır. Daha sonra bu alandaki çalışmaları yürütmek üzere 2008 yılında Finansal Eğitim Uzman Grubu oluşturulmuştur (Özgüler, 2013: 38).

Ayrıca Avrupa Komisyonu, 2003 yılında ‘Yetişkinler İçin Çevrimiçi Tüketici Eğitimi Araçları’ adlı internet sitesini (www.dolceta.edu) kurmuştur. Finansal eğitim konularının da dahil edildiği sitede tüketiciler için, aile bütçesi ve yönetimi, banka hesapları ve yönetimi, ödemeler, krediler, tasarruf ve yatırımlar konularında geniş kapsamlı bilgiler, makaleler ve kitaplar ile birlikte on-line testler ve eğitim oyunları da bulunmaktadır. Sitenin öğretmenler için hazırlanan bölümünde, tüketici eğitimi, para yönetimi, tasarruflar gibi konularda ilköğretim, lise ve yetişkinlere yönelik öğretim kaynakları, ders programları, sözlükler ve diğer eğitim araçlarının kullanımı ile ilgili bilgiler sunulmaktadır (Figueira, 2007: 3-4).

Avrupa Komisyonu tarafından gerçekleştirilen bir diğer girişim de ‘Avrupa Günlüğü’ adıyla yayınlanan kitapçıktır. Bu kitapçık ile öğrencilerin tüketici hakları konusunda bilgilendirilmeleri amaçlanmaktadır. Kitapçıkta ayrıca para idaresi ve borçlanma konularında bilgiler yer almaktadır (Gökmen, 2012: 89).

2.1.2. Ulusal Kuruluşların Finansal Eğitim Faaliyetleri

Finansal eğitim konusunda son yıllarda Dünya genelinde birçok ülkede çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Ancak bazı ülkelerin finansal eğitim faaliyetlerine daha fazla ağırlık verdiği ve eğitim faaliyetlerinin süreklilik gösterdiği görülmektedir.

2.1.2.1. Amerika Birleşik Devletleri’nde Yürütülen Faaliyetler

Amerika Birleşik Devletleri’nin finansal okuryazarlık ile ilgili resmi çalışmaları 1995 yılında başlamıştır. ABD finansal okuryazarlık konusuna büyük önem verdiği için finansal eğitim faaliyetleri konusunda önde gelen ülkelerdendir. Özellikle 2008 mortgage krizinden sonra yapılan akademik çalışmalarda Amerikalıların mortgage

kredisi seçiminde bilinçsizce kararlar verdiklerinin görülmesiyle birlikte finansal eğitim çalışmaları yoğunluk kazanmıştır. Ülkede finansal eğitim programları kamu otoritesi ve özel kuruluşları tarafından yürütülmektedir.

a) Amerikan Merkez Bankası (FED) ve Finansal Eğitim Faaliyetler

FED finansal okuryazarlık konusuna çok büyük önem vermekte ve bu konuda son derece kapsamlı araştırmalar yapmaktadır. FED konuya verdiği özel önem çerçevesinde hem kendi sitesinde bulunan bilgi kaynakları ile hem de sivil toplum kuruluşları ile geniş bir işbirliği çerçevesinde kamuoyuna finansal eğitim hizmeti ve bilgilendirme olanağı sunmaktadır (Bayazıt Hayta, 2011: 285).

FED kurduğu 'Building Wealth' adlı web sitesi aracılığı ile öğrenciler, öğretmenler, toplum liderleri ve tüketiciler için servet oluşturma stratejileri konusunda finansal eğitim kaynağı sunmaktadır. Bu web sitesi kullanıcılarına finansal hedefler oluşturma, bütçe, tasarruf ve yatırım, borç ve kredi yönetimi, temel sigortalarla servetin korunması gibi konuları öğrenmelerini sağlayacak bilgiler sunmaktadır (FRB DALLAS, Erişim Tarihi: 04.04.2015).

b) Başkan'ın Finansal Yeterlilik Danışma Konseyi ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

29 Ocak 2010'da oluşturulan ve 15 üyesi olan Konsey, Amerikalı vatandaşların finansal refahlarını geliştirmek amacı ile finansal konuları anlamalarını ve finansal konularda bilgili bir şekilde karar almalarını sağlayacak yollar geliştirmektedir. Konseyin finansal eğitim faaliyetleri ev, okul ve işyerleri olmak üzere 3 alana odaklanmaktadır (PACFC, 2013:5)

Konseyin finansal eğitim faaliyetleri şunlardır (PACFC, 2013: 5-6):

- Finansal yeterliliği ve finansal erişimi teşvik eden mobil uygulamalar için fikirlerin geliştirilmesini sağlamak amacı ile oluşturulmuş Hazinenin Benim Param Uygulaması
- 3 yaş ile 23 yaş ve üzeri yaşlardaki bireylerin aileleri için, çocuklarının ihtiyaç duydukları temel para yönetimi derslerini vermek amacıyla web sitesi (www.MoneyAsYouGrow.org) oluşturulması

- PISA'nın 2012 -2015 yılları arasında ülkelerin finansal okuryazarlık düzeyinin ölçülmesini amaçlayan faaliyetine Amerika'nın katılmasını teşvik etmek
- İşyerlerinde iş görenlerin finansal yeterliliğinin sağlanması amacıyla, en iyi uygulamaları ve araştırma kaynaklarını içeren rehber bir çalışma oluşturulması
- 110'un üzerinde yerel finansal yeterlilik konseyinin oluşumunu teşvik etmek

c) Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu (FLEC)'nun Finansal Eğitim Faaliyetleri

2003 yılında Hazine Müsteşarlığı Başkanlığı'nda kurulan komisyonun amacı, ulusal finansal eğitimi geliştirmek için web sitesi kurmak ve finansal eğitim için ulusal strateji oluşturmaktır (Amerika Hazine Bakanlığı, Erişim Tarihi: 24.03.2015).

Komisyonun kurduğu 'MyMoney.gov' adlı internet sitesi bireylerin para yönetimi konusunda akılda tutmaları gereken beş temel ilke üzerinde durmaktadır. Bu ilkeler şunlardır (www.mymoney.gov, Erişim Tarihi: 12.03.2015):

Kazanç ilkesi: Bu ilke bireyin maaşı hakkında (stopaj ve kesintileri de içeren) detayları bilmesi, vergileri (sosyal güvenlik ve sağlık vergileri de dahil) gözden geçirebilmesi, işyeri tazminatı için sözleşme imzalaması ve araştırması, eğitim ve öğretimle geleceğe yatırım yapması ile ilgilidir.

Harcama İlkesi: Bu ilke bireyin kendi imkanlarına göre yaşaması, akıllı bir müşteri olması ve fiyat- nitelik karşılaştırması yapması, harcama planı veya bir bütçe oluşturması ve harcama alışkanlıklarını takip etmesi, uzun ve kısa dönem için plan yapması konularını kapsamaktadır.

Yatırım-Tasarruf İlkesi: Bu ilke bireyin düzenli olarak küçük miktarlarda da olsa tasarruf etme alışkanlığına sahip olması ve ilerde acil ve öngörülemeyen durumlar için bu tasarrufları kullanması, yatırım ve diğer önemli finansal konularda nitelikli bir profesyonele danışması ile alakalıdır.

Borçlanma İlkesi: Bu ilke kredi geçmişini güçlü tutma konusunda dikkatli olmayı, borçlanma alışkanlıklarını takip etmeyi, kredi ve kredinin nasıl etkili kullanılacağı konusunda araştırma yapmayı ifade etmektedir.

Koruma İlkesi: Bu ilke finansal durumlarla ilgili önlem alma anlamına gelmektedir. Ayrıca düzenli olarak finansal kayıtlar tutmayı, kimlik bilgilerini korumayı ve dolandırıcılık konusunda dikkatli olmayı ve sağlık sigortası dahil ihtiyaçların karşılanması için sigorta seçmeyi içermektedir.

Komisyon 2006 yılında bireylerin ve ailelerin finansal refahlarını amaçlayan Finansal Okuryazarlık İçin Ulusal Strateji başlıklı bir rapor yayınlamıştır. Bu strateji 2011 yılında geliştirilmiştir. 2011 yılında geliştirilen stratejinin dört temel amacı bulunmaktadır. Bu stratejiler şunlardır (FLEC, 2011: 3):

- Etkin finansal eğitime erişimi ve farkındalığı arttırmak
- Temel finansal yetkinlikleri belirlemek ve bütünleştirmek
- Finansal eğitim altyapısını geliştirmek
- Etkin uygulamaları belirlemek, iletirmek ve paylaşmak

Ayrıca komisyon tarafından finansal okuryazarlık üzerine üç aşamalı bir konferans düzenlenmiştir. Konferansın birinci aşaması 2007 yılının Mart ayında gerçekleştirilmiş ve Yerli Amerikalı nüfus üzerinde durulmuş, ikinci aşaması aynı yılın temmuz ayında yapılmış ve Amerikalı ve Pasifikte yaşayan toplumlar üzerine odaklanılmış, üçüncü aşaması Mart 2008'de gerçekleştirilmiş ve Afrikalı ve Amerikalı toplum üzerine yoğunlaşmıştır (Gökmen, 2012: 91).

d) Jump\$Tart Koalisyonu ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

1995 yılında kurulan koalisyon, üniversite çağındaki gençler arasında finansal okuryazarlığı geliştirmeyi amaçlayan kar amacı gütmeyen bir kuruluştur (Jump\$tar, Erişim Tarihi: 21.03.2015).

Koalisyon ilk olarak 1997 yılında lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyini ölçmeye başlamıştır. 2000-2008 yılları arasında da iki yılda bir olmak üzere lise öğrencilerinin, 2008 yılında ise üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlığını ölçmeye devam etmiştir. Koalisyon 12. Sınıf öğrencilerine 45 dakikalık bir sınav uygulamakta ve sonuçlarını Federal Rezerv Kurulu'nda ilan etmektedir (Cude ve diğerleri, 2006).

e) Finansal Eğitim İçin Ulusal Girişim (NEFE) ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

NEFE Amerikalı vatandaşların finansal refah düzeyinin artırılması amacı ile kurulan bir organizasyondur. İlk finansal eğitim programına 1984 yılında başlamıştır. O zamandan bu yana tüketicilerin finansı daha iyi anlamalarına yardımcı olacak programlar oluşturmaktadır (NEFE, Erişim Tarihi: 20.03.2015).

Bu organizasyon tüm finansal ortamlar için bireylere pratik bilgi ve finansal eğitim sunmakta ve geçmiş deneyimlerine, gelir düzeyine bakılmaksızın finansal olarak daha bilgili bireylerin şartlarını daha iyi kontrol altına alabildiğine, yaşam kalitesini geliştirebildiğine, kendileri ve aileleri için daha sağlam bir gelecek kurabildiğine inanmaktadır. NEFE'nin amacı, yaşamın her döneminde bireyler ve aileler için daha bilgili bir şekilde finansal kararlar almalarına yardımcı olmaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için sekiz farklı faaliyet tanımlanmaktadır. Bu faaliyetler şunlardır (NEFE, Erişim Tarihi: 20.03.2015):

- Amerikalıların finansal kaynaklarını bilgili bir şekilde yönetmelerini sağlayarak hayattaki amaçlarına ulaşmalarına yardımcı olmak
- Amerikalılara, gelecekteki finansal güvenlikleri ve finansal amaçları için tasarruf davranışını aşılama
- Tüketicilerin yatırım yönetimini anlamalarına ve yatırım sürecine aktif bir şekilde katılmalarına yardımcı olmak
- Amerikalıları emeklilik yılları için daha iyi hazırlamak
- Amerikalı gençleri para yönetimi becerileri kazanma ve kişisel finansal planlama konusunda teşvik etmek
- Bireylerin finansal eğitim ile ilgili ihtiyaçlarına ilişkin materyal ve programların geliştirilmesini sağlamak
- Kamu mali refahını arttırmak için eğitmen ve diğer araçlar geliştirerek finansal okuryazarlığı arttırmak

f) Amerika Tasarruf Eğitimi Konseyi (ASEC) ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

1995 yılında Amerikan vatandaşlarının tasarruf ve emeklilik planlamasının önemini yeterince anlaşılması amacıyla ulusal düzeyde kamu ve özel kesim kuruluşlarının

işbirliğinde oluşturulan kar amacı gütmeyen bir organizasyondur (www.ebri.org, Erişim Tarihi: 21.03.2015).

ASEC 10 yıldır tasarruf konusundaki çalışmalarda Federal Hükümet ile işbirliği yapmaktadır. 1998 yılında emeklilik tasarrufları konulu ulusal zirveyi yürütmüştür. 2002 yılında aynı zirvenin finansmanını sağlamıştır. ASEC, 1998 yılında Amerikalıları finansal güvenlik konusunda teşvik etmek amacıyla gerçekleştirilen ‘Tasarruf ve Yatırım ile ilgili Gerçekler’ adlı kampanyada Sermaye Piyasası Kurulu’na destek olmuştur. Ayrıca Konsey 2003 yılında ‘Gelecek için Tasarruf Etmek’ konulu ulusal eğitim kampanyasında Sosyal Güvenlik Kurumu ile işbirliği yapmış, 2005 yılında ise Beyaz Saray’da düzenlenen Finansal Okuryazarlık Zirvesine öncülük etmiştir (ASEC, 2005: 4).

2.1.2.2. İngiltere’de Yürütülen Faaliyetler

İngiltere’de finansal sistem ve finansal ürünlerin bireyler tarafından anlaşılmasını sağlamak amacı ile çeşitli faaliyetler yürütülmektedir. Ülkede finansal eğitim faaliyetlerinden sorumlu olan kuruluş Finansal Hizmetler Otoritesi’dir.

a) Finansal Hizmetler Otoritesi (FSA) ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

Finansal hizmetler otoritesi, İngiltere’de finansal piyasalardan sorumlu Hazine Bakanlığı’na bağlı operasyonel olarak bağımsız bir kuruluştur (FSA, Erişim Tarihi: 10.03.2015).

FSA bireylere para yönetimi konusunda yardım etmek için ‘Money Made Clear’ adında bir internet sitesi kurmuştur. Sitede kullanımı kolay ve basit on-line araçlar bulunmaktadır. Bu araçlar bireylere borçlanmadan bütçelemeye, gelecek için plan yapmaktan finansal ürünlere kadar birçok konuda yardım etmektedir. Bu sitede ayrıca bireylerin finansal sağlık durumlarını anlamak için basit birkaç soru sorulmakta ve önerilerde bulunmaktadır (FSA, Erişim Tarihi: 10.03.2015).

b) Kişisel Finans Eğitim Grubu (PFEG) ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

İngiltere’de 15 yılı aşkın süredir okul çağındaki gençlere ve çocuklara yönelik olarak şimdi ve gelecekte para yönetimi konusunda yardımcı olmayı amaçlayan bir kuruluştur (PFEG, Erişim Tarihi: 09.04.2015).

Finansal Hizmetler Otoritesi (FSA)'nın desteğiyle ortaöğretim ve ilköğretim öğrencilerine yönelik finansal eğitim konulu kampanyalar düzenlemekte ve başarı ile yürütmektedir. Bu kampanyalar kapsamında okullarda kitapçık, dergi, broşür ve CD gibi eğitim materyalleri dağıtmakta, bünyesindeki uzmanlar ile çocuklar ve gençlerin finansal eğitimi için okullara belirli zaman dilimlerinde ziyaretlerde bulunmaktadır. Öğrencilere yönelik çalışmalarının yanı sıra öğretmenlere de rehberlik çalışmaları sunmaktadırlar. Bir sivil toplum kuruluşu olan PFEG'e finansal piyasalarda çalışan uzmanlaşmış kişiler de gönüllü olarak katılmakta ve çalışmaları desteklemektedirler (Altaş, 2008: 18).

2.1.2.3. Avustralya'da Yürütülen Faaliyetler

Avustralya finansal eğitim konusunda ulusal strateji oluşturan ve finansal eğitim konusundaki çalışmalarda önde gelen ülkelerdendir.

Finansal Okuryazarlık Vakfı (FLD) ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

Avustralya Hükümeti, finansal okuryazarlık ve eğitim stratejisinin uygulanabilmesi ve etkinliğinin artırılması için 2005 yılında Finansal Okuryazarlık Vakfı'nı kurmuştur (www.moneysmart.gov.au, Erişim Tarihi: 28.03.2015).

Vakfın amaçları; ilkokuldan başlayarak, eğitim müfredatlarına finansal eğitim ile ilgili konuların dahil edilerek çocuk ve gençlerin bilgilendirilmesinin sağlanması, aynı zamanda öğretmenlerin eğitilmesi, mesleki eğitim programları geliştirilerek işyerlerinde eğitimin sağlanması, finansal okuryazarlık düzeyinin ölçülmesi, bu amaca yönelik araştırma programlarının geliştirilmesi, daha ileri bilgi düzeyindeki bireyler ve araçlar arasında iletişimin kurulmasına yönelik web sitesi kurulması, mevcut programların geliştirilmesi, sayılarının artırılması, aksaklıkların belirlenmesi amacı ile finansal eğitim ile ilgili kamu, özel ve toplum kuruluşları arasında koordinasyonun sağlanması gibi konulardır (Özgüler, 2013: 45).

2006 yılında gençlerin ve yetişkinlerin finansal bilgilerini ölçen bir anket hazırlayan Finansal Okuryazarlık Vakfı, bu anket sonuçlarına göre programlarını düzenlemiştir. Ayrıca Vakıf, öğretmenler, öğretim görevlileri, insan kaynakları uzmanları ve eğitim materyalleri hazırlayanlara hitap eden "Eğitimci Ağı" adlı bir grup oluşturmuştur. Bu grup ile finansal eğitim konusunda bilgilerin yayılması, eğitim materyallerinin

geliştirilmesi ve güncellenmesi, önerilerde bulunulması, üyeler arası görüşlerin paylaşılması amaçlanmıştır (TSPAKB, 2008: 19).

2.1.2.4. Kanada’da Yürütülen Faaliyetler

Kanada’da finansal tüketicinin korunması ve düşük gelirli bireylerin finansal konularda bilgi sahibi olmalarını sağlamak amacıyla faaliyetlerde bulunmaktadır.

Prosper Canada ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

1986 yılında kurulan Prosper Canada, yoksulluk içinde yaşayan Kanadalılar için politika ve yenilik yoluyla ekonomik fırsat geliştirmeyi amaçlayan ulusal bir kuruluştur. Kuruluş, düşük gelirli Kanadalılar için on-line finansal bilgi araçlarının ve Kanada genelinde finansal eğitim programlarının ve kaynakların geliştirilmesini amaçlamaktadır. Prosper Canada Bankacılık ve finansal hizmetler, tasarruf, krediler, borç ve vergi konularında bireylere pratik ve kullanışlı bilgiler sunmaktadır (Prosper Canada, Erişim Tarihi: 09.04.2015).

2.1.2.5. Citi Group – Financial Times Zirvesi ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

CITI-FT zirvesi, Citigroup ve Financial Times işbirliğiyle 10 yılı aşkın bir süredir finansal yeterlilik için en iyi uygulamalar ve yenilikler konuları üzerine odaklanan küresel bir platformdur. Zirvede her yıl finansal okuryazarlık farklı çerçevelerde ele alınmaktadır (event.ft-live.com, Erişim Tarihi: 02.03.2015). 2014 yılına kadar gerçekleştirilen zirveler Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 5
CITI-FT Zirveleri

Yıl	Yer	Konu
2004	Hong Kong	Asya Pasifikteki Kadınlar için Finansal Eğitimin Yükseltilmesi
2005	Malezya	Asya Pasifikteki Gençler ve Yetişkinlerde Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi
2006	Kore	Gelecek Nesiller için Finansal Sağlık
2007	Hindistan	Finansal İlerleme ve Erişim için Ortaklıklar
2008	Çin	Finansal Savunmasızlığı Azaltmak: Yenilikler ve Etkileri
2009	Singapur	Geleceği Garantiye Almak: Finansal Olarak Sürdürülebilir Toplum Yaratmak
2010	Avusturalya	Para Yönetimi: Pozitif Finansal Davranışlara Yönlendirme
2011	Endonezya	Dezavantajlı Olanları Güçlendirmek: Finansal Okuryazarlık için Kapsamlı ve Yenilikçi Yaklaşımlar
2012	Filipinler	21. Yüzyılın Yaşam Becerisi olarak Finansal Yeterlilik
2013	Hong Kong	Finansal Yeterliliği İleriye Taşımak: Yenilikler, Ölçek ve Etkileri
2014	Malezya	Finansal Yeterlilik Aracıyla Fırsat Genişletmek: Kentsel Yenilikler Ve Ortaklıklar

Kaynak: www.financialeducationssummit.org, Erişim Tarihi: 23.03.2015

2.2 Türkiye’de Yürütülen Finansal Eğitim Faaliyetleri

Türkiye’de son yıllarda finansal okuryazarlığın öneminin anlaşıldığı görülmektedir. Özellikle bireylerin finansal hatalarının nedenleri arasında finansal bilgi eksikliğinin yer aldığını kanıtlayan çalışmaların artması, bireylerin bilinçsiz finansal kararları sonucunda finansal kurumların ve dolayısıyla ülke ekonomisinin etkilenmesiyle birlikte finansal okuryazarlık faaliyetlerinin ivme kazandığı görülmektedir. Türkiye’de finansal okuryazarlık faaliyetleri devlet ve bağımsız kuruluşlar tarafından yürütülmektedir. Devlet ve bağımsız kuruluşların yürüttüğü faaliyetlere izleyen kısımlarda detaylı bir şekilde yer verilmektedir.

2.2.1. Devlet Būnyesinde Yūrūtūlen Finansal Eēitim Faaliyetleri

Finansal eēitim ile ilgili uygulamalarda dūnya ōrneklere incelendiēinde koordinasyonun çoēunlukla ūlkelerin hazine birimlerinin liderliēinde gerēekleētirildiēi gōrūlmekte, merkez bankalarının etkinliēi de dikkat çekmektedir (Bayazıt Hayta, 2011: 274).

Tūrkiye’deki finansal eēitim faaliyetlerinin ise genellikle kurumların birbirinden baēımsız olarak yaptığı alıēmalarla sınırlı olduēu gōrūlmektedir. Son yıllarda konunun ōnemi daha da iyi anlaēıldıēından Tūrkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Borsa İstanbul, Sermaye Piyasası Kurulu, Tūrkiye Sermaye Piyasası Birliēi, Tūrkiye Odalar ve Borsalar Birliēi gibi kuruluēların finansal eēitim ve finansal okuryazarlık ile ilgili dikkat çekici alıēmalar yaptığı gōzlemlenmektedir.

2.2.1.1. Merkez Bankası ve Finansal Eēitim Faaliyetleri

Kūreselleēme, finansal liberalizasyon ve teknolojik geliēmelere paralel olarak yaēanan finansal krizler nedeniyle, fiyat istikrarı hedefinin gerēekleētirilmesi doērultusunda "finansal istikrar" konusu merkez bankalarının politika gūndemlerinde en ūst sırada yerini almaya baēlamıētır (Őzgūler, 2013: 70).

Merkez bankaları, finansal eēitim kavramının “olmazsa olmaz” parçalarından biridir. Őrneklere incelendiēinde, merkez bankalarının ya kanuni bir zorunluluk olarak, ya finansal eēitim kavramının finansal istikrar ile yakın iliēkisinden dolayı ya da kurumsal olarak sahip oldukları bilgi birikimi, tecrūbe, gūvenilirlik nedeniyle eēitli ūkillerde ve deēiēik oranlarda da olsa, finansal eēitim olgusunun mutlaka içinde oldukları gōrūlmektedir (Iēık, 2011: 95).

Bunların yanı sıra Merkez Bankası, Finansal İstikrar Raporu ve diēer yayınlar ve açıklamaları ile de bireylerin finansal varlık ve yūkūmlūlūklerini doēru yōnetebilmeleri, borç ōdeme kapasitelerine uygun bir ūkilde borçlanmaları, finansal araçları amacına uygun olarak kullanmaları, kur riski taēımamaları, tūm ekonomik birimlerde risk yōnetimi kūltūrünün geliēmesi yōnūnde deēerlendirmelerde bulunmaktadır. Nitekim, toplumda risk yōnetimi bilincinin yerleētirilmesine ve kamuoyunda finansal konularda farkındalık oluēturulmasına katkıda bulunmak Merkez Bankası Stratejik Planı’nın da bir parçasıdır (TCMB, Eriēim Tarihi: 18.03.2015).

Türkiye, OECD bünyesinde oluşturulan INFE'nin üyesi olup, TCMB yılda iki kez düzenlenen INFE toplantılarına katılmakta ve aktif olarak çalışmaktadır. 2009 yılı Aralık ayında Rio'da gerçekleştirilen INFE toplantısında başlatılmasına karar verilen finansal eğitim için ulusal strateji geliştirilmesi konusunda alt grup oluşturulmuştur ve TCMB bu alt grubun 15 üyesinden biri olmuştur (TCMB, Erişim Tarihi: 18.03.2015).

Ayrıca Merkez Bankası, Türkiye'de finansal farkındalık oluşturulması ve finansal eğitime katkı sağlaması yolunda bir adım atılması amacıyla Sermaye Piyasası Kurulu ile ortaklaşa 9-11 Mart 2011 tarihleri arasında İstanbul'da "Finansal Eğitim ve Finansal Farkındalık: Zorluklar, Fırsatlar ve Stratejiler" konulu bir uluslararası konferans düzenlemiştir. Kongrede finansal eğitim ve finansal istikrar ilişkisi, finansal eğitim konusunda küresel finansal krizin yarattığı ivmelenme, finansal eğitim konusunda uluslararası platformda yapılan çalışmalar, çeşitli ülkelerin tecrübeleri, karşılaşılan zorluklar, bunlara yönelik oluşturulan çözüm önerileri ve elde edilen sonuçlar tartışılmıştır. Ayrıca finansal eğitim konusunda bir ulusal strateji oluşturmanın ve finansal okuryazarlık seviyesinin ölçülmesi ve değerlendirilmesinin önemi, Türkiye'de finansal eğitim konusunda yapılan çalışmalar ile finansal eğitimde kurumlar arasındaki işbirliğinin önemi ve toplumun farklı kesimlerine yönelik finansal eğitim programları konuları da tartışılmıştır (TCMB, Erişim Tarihi: 18.03.2015).

Bunların yanı sıra Mart 2011'de yayınladığı "Dünyada ve Türkiye'de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim" adlı kitapçığı yayınlamış ve kitapçığın Türkiye'de dağıtımını gerçekleştirmiştir.

2.2.1.2. Sermaye Piyasası Kurulu ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

Sermaye piyasasının bireylerin tasarruflarının atıl olarak elde tutulmaması ve ekonomiyi kazandırılması fonksiyonlarını daha etkin bir şekilde gerçekleştirmesinde bireylerin bu piyasa ile ilgili güncel, kullanışlı ve yararlı bilgiye sahip olmaları büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle kurul finansal okuryazarlık çerçevesinde yer alan faaliyetleri aktif olarak yürütmektedir.

Sermaye Piyasası Kurulunun Kurumsal İletişim Dairesi'nce bireylerle kurumların birikimlerini sermaye piyasalarına daha fazla yönlendirmesi, sermaye piyasasında fon arzının sağlanabilmesi amacıyla toplumda bir sermaye piyasası kültürünün oluşması,

sermaye piyasalarında güvenin ve farkındalığın artırılması diğerk bir ifade ile finansal okuryazarlığın artırılmasına yönelik faaliyetler yürütölmektedir (SPK, 2013: 102).

5 Mart 2012 tarihinde Sermaye Piyasası Kurulu, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, Türkiye Sermaye Piyasası Birliğı, Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası A.Ş, Takas ve Saklama Bankası A.Ş, Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş, İstanbul Altın Borsası, Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Derneğı ve Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu A.Ş'nin (Eğitim Merkezi) taraf olduğı “Sermaye Piyasası Kuruluşları Yatırımcı Seferberliğı İşbirliğı Protokolü” imzalanmıştır.

“Sermaye Piyasası Kuruluşları Yatırımcı Seferberliğı İşbirliğı Protokolü” ile Türkiye’deki finansal okuryazarlık düzeyinin yanı sıra, sermaye piyasası farkındalığını artırmaya yönelik eğitim ve tanıtım faaliyetlerinde bulunmak, sermaye piyasasının yurtiçi ve yurtdışında tanıtımını yapmak ve bu doğrultuda İstanbul’un uluslararası finans merkezi olması hedefine katkı sağlayacak ortak bir yaklaşım amaçlanmaktadır.

Bu protokolde amaçlanan faaliyetler şunlardır (www.yatirimyapiyorum.gov.tr, Erişim Tarihi: 18.03.2015):

- Yatırımcılara yönelik eğitim ve tanıtım faaliyetlerinin SPK'nın koordinasyonunda artarak devam etmesine ve bu faaliyetlerin organizasyonunun ortaklaşa gerçekleştirilmesi,
- Finansal eğitim ve tanıtım çalışmaları kapsamında, ilgili kurum, kuruluş ve tarafların her türlü bilgi ve belgeye kolayca ulaşabilmesini sağlamak amacıyla, kendi faaliyet alanlarına giren konularda birlikte belirlenecek ortak bir şablon altında dokümanlar hazırlanması,
- Söz konusu eğitim/seminerlere ek olarak çeşitli dernek, oda, birlik ve diğerk kurum ve kuruluşlar ile bilgilendirme amaçlı birebir görüşmeler yapılması,
- Protokol taraflarının üyelerinin, üyelerinin çalışanlarının ve kendi çalışanlarının finansal eğitim ile ilgili çalışmaları takip etmeleri, ulusal ve uluslararası düzenlemeler hakkında bilgi sahibi olmaları amacıyla yazılı ve görsel dokümanlar temin edilerek, eğitim ve çalıştaylar düzenlenmesi,
- SPK tarafından yatırımcıların temel bilgilere kolayca ulaşabilmesi için hazırlanan www.yatirimyapiyorum.gov.tr internet sitesinin tüm çalışmalarda ortak iletişim platformu olarak kullanılması.

Sermaye Piyasası Kurulu web sitesinde yayınladığı kitapçıklar aracılığıyla tasarruf sahiplerini bilgilendirmektedir. Kurulun yayınladığı kitapçıklarda yatırım yaparken dikkat edilmesi gereken noktalar, sermaye piyasası araçları, yatırım fonları, menkul kıymet yatırım ortaklıkları, gayrimenkul yatırım ortaklıkları, girişim sermayesi yatırım ortaklıkları, bireysel emeklilik sistemi, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri, sermaye piyasası araçlarında kaydileştirme, halka arz ve FOREX - kaldıraçlı alım satım işlemleri gibi konular ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Ayrıca finansal eğitimi desteklemek için oluşturulan “Yatırım Yapıyorum” adlı web sitesinde, finansal piyasalar ve sermaye piyasaları hakkında temel bilgiler, yatırım araçları, yatırım yaparken dikkat edilmesi gerekenler, yatırımcı hakları gibi konularda bilgiler sunulmakta, hesaplayıcılar, yatırımcı sözlüğü, videolar ile eğitim desteklenmekte, sanal portföy ile yatırımcıların sanal yatırımlarla kendilerini test etmeleri sağlanmaktadır.

2.2.1.3. Borsa İstanbul ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

Özellikle finansal alanda insan kaynakları yaratmaya, bu alandaki insan kaynaklarının verimliliğini artırmaya yönelik çalışmalara ağırlık veren Borsa İstanbul; aracı kuruluş çalışanlarına yönelik olarak pay piyasası üye temsilci eğitimi, borçlanma araçları piyasası üye temsilci eğitimi ve payları borsada işlem gören şirketlerin çalışanlarına yönelik eğitim programları düzenlemektedir (Özgüler, 2013: 74).

Borsa İstanbul’un Yatırımcı Bilgilendirme Hizmetleri Kurumsal İletişim Müdürlüğü bünyesindeki Yatırımcı Danışma Merkezi 2012 yılında; yazılı, sözlü, e-posta, faks, telefon vasıtasıyla yapılan yatırımcı başvurularının tek merkezde toplanması neticesinde, yatırımcılara hak ve sorumluluklarının, borsa düzenleme ve uygulamalarının, veri ve bilgilerinin tek merkezden etkin bir şekilde aktarılması amacıyla hizmet vermiştir (Borsa İstanbul, Erişim Tarihi: 25.03.2015).

Ayrıca Borsa İstanbul, üniversite öğrencilerine yönelik olarak yıl boyunca her biri iki hafta süren eğitim programları düzenlemektedir. Gençlerin iş hayatı öncesi vizyon kazanmalarını amaçlayan programda Türk sermaye piyasası ve Borsa İstanbul piyasalarının işleyişi hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir.

Borsa İstanbul 2012 yılında borsa ve sermaye piyasalarına yönelik farkındalığın artırılması ile yatırım kültürünün geliştirilmesi amacıyla, Anadolu Üniversitesi ile işbirliği protokolü imzalamıştır. Yatırımcılara ve şirketlere yönelik eğitici ve bilgilendirici çalışmaları amaçlayan işbirliği protokolü kapsamında; bilgilendirici, tanıtıcı, eğitici ve eğlendirici televizyon ve radyo programlarının hazırlanması, konferans, sempozyum, panel gibi etkinliklerin düzenlenmesi, ayrıca saha araştırmaları, anketler ve soru-cevap şeklindeki kısa görüşmeler ile tasarruf sahiplerinin sermaye piyasalarına ve Borsa İstanbul'a bakış açıları ve farkındalıklarının tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Protokol kapsamında hazırlanan televizyon programlarının yayınlanmasında TRT Okul ve Anadolu Üniversitesi'nin uhdesinde bulunan diğer mecraların kullanılması planlanmaktadır (www.bilincliyatirimci.org, Erişim Tarihi: 25.03.2015).

Ayrıca Borsa İstanbul tarafından oluşturulan “BilinçliYatırımcı” adlı web sitesi ile bireyler sermaye piyasaları ile ilgili güncel bilgilere ulaşabilmekte, ücretsiz üyelik ile eğitimlere katılabilmekte, e-egitim, e-kütüphane, borsa terimleri sözlüğü gibi araçlardan yararlanılabilmektedir. Şekil 2’de bahsedilen web sitesinin görüntüsüne yer verilmektedir.

Şekil 2: Bilinçli Yatırımcı Web Sitesi

Kaynak: www.bilincliyatirimci.org, Erişim Tarihi: 25.03.2015

2.2.1.4. Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

Kamu kurumu niteliğinde, öz dñzenleyici bir meslek kuruluğu olan Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği, Őubat 2001’de Sermaye Piyasası Kanunu ile kurulmuğu ve Nisan 2001’de faaliyete geđmiŐtir. Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği adı altında kurulan Birlik, yeni sermaye piyasası kanunu ile beraber 2014 yılında Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği ismini almıştır. Birliđin Ađustos 2014 itibariyle 98’i aracı kurum, 43’ü banka, 48’i yatırım ortaklığı ve 42’si portföy yönetim Őirketi olmak üzere toplam 231 üyesi bulunmaktadır (TSPB, Erişim Tarihi: 26.03.2015).

Birlik finansal eğitimle ilgili çeşitli faaliyetleri yoğun olarak yñrñtmektedir. Birliđin bünyesinde yer alan çalışanların gönüllñ katılımlı ile oluşturulan aXiyon takımı, finansal eğitim çalışmaları kapsamında Aralık 2012 yılında kurduğu “ Param ve Ben “ adlı web sitesi aracılığıyla bireylerde tasarruf bilinci oluŐturmayı ve bireyleri yatırıma yönlendirmeyi amaçlamaktadır. Sitede yatırım ve tasarrufu teşvik eden kısa filmler, videolar, başarı hikayeleri yer almaktadır. Ayrıca tasarrufu teşvik etmek için “Bence Tasarruf” konulu bir fotoğraf yarıŐması dñzenlemiŐtir (www.paramveben.org, Erişim Tarihi: 26.03.2015).

Birlik tarafından 5 Kasım 2013 tarihinde finansal eğitim alanında küresel stratejiler ve uygulamaların ele alındığı “Finansal Eğitimde En İyi Uygulamalar” başlıklı panel dñzenlenmiŐtir. Ayrıca Birlik kurduğu Yatırımcı Eğitimi Platformu ile ÷lkemizde finansal okuryazarlık alanında faaliyet gñsteren sivil toplum kuruluşları ve diğer ilgili kurumları bir araya getirmeyi, kurumların birbirlerinin yaptığı çalıŐmalardan haberdar olmalarını sağlamayı, iŐbirliklerini teşvik etmeyi ve sñrekliliđi olan bir bilgi paylaŐım alanı oluŐturmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, 2013 yılında hem sivil toplum kuruluşları hem de özel kuruluşların temsilcilerinin bir araya geldiği çeşitli toplantılar dñzenlenmiŐtir (TSPB, 2013: 20-21).

2.2.1.5. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı finansal okuryazarlık konusunda birey ve ailelere yönelik pratik ve yararlı bilgiler sunmak amacıyla çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 2009 yılında hazırlanan Aile Eğitim Programı, aile yaşamı için temel sayılan eğitim-iletişim, hukuk, iktisat, medya ve sağlık alanlarında hazırlanan modüllerden oluşmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013: 21). Programın iktisat alanı modülünde yer alan finansal okuryazarlık modülü ile ailelerin değişik dönem ve düzeydeki ihtiyaçlarını belirlemelerini, harcamalarını denetim altına almalarını, ihtiyaçlarına yönelik finansal ürün ve araçları fark etmelerini, aşırı borçlanma ve finansal dışlanma gibi potansiyel sorunları fark etmelerini ve bu sorunlara karşı önlem almalarını, olası ekonomik darboğaz ya da kriz durumlarına hazırlıksız yakalanmalarını desteklemek hedeflenmektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013: 133).

2.2.1.6. Türkiye Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planı

Haziran 2014'de T.C. Başbakanlık Genelgesi olarak yayımlanan Finansal Eğitim Ulusal Stratejisi ve Eylem Planı'nda bireylerin finansal sistemle ilişkisinde üç temel alan ön plana çıkmaktadır. Bunlar finansal ürün ve hizmetlere erişim, finansal eğitim ve finansal tüketicinin korunmasıdır. Finansal İstikrar Komitesi, bu üç konunun iç içe geçtiğini dikkate alarak, stratejiyi bütüncül bir yaklaşımla ele almış ve ülkemizin önceliklerini dikkate alarak Finansal Eğitim Eylem Planı ile Finansal Tüketicinin Korunması Eylem Planını hazırlamıştır. Strateji hazırlığı sırasında Kalkınma Planları, Orta Vadeli Program ve İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı dikkate alınmış, ülke çapında anketler yapılmış, ulusal ve uluslararası literatür taranmıştır. Strateji hazırlık sürecinde temel amaç ve hedeflerle uyumlu olarak G20 çerçevesinde belirlenen Yenilikçi Finansal Tabana Yayılma temel ilkeleri de dikkate alınmıştır. Strateji kapsamında (SPK, 2014: 1);

- Finansal ürün ve hizmetlerin tüm kesimlere yayılması,
- Finansal sistem dışında kalan kişilerin sisteme dâhil edilmesi,
- Mevcut ürün ve hizmetlerin kalitesinin ve kullanımının artırılması,
- Bilgi ve bilincin artırılması yoluyla finansal ürün ve hizmetlere erişim ile finansal ürün ve hizmetlerin kullanımının artırılması,

- Finansal tüketicinin korunmasına yönelik etkin tedbirlerin alınması hedeflenmektedir.

Stratejinin 2014-2017 yıllarını kapsayan Finansal Eğitim Eylem Planı çerçevesinde finansal eğitimin yaygınlaştırılması ile birlikte, kısa vadede bireylerin ekonomik refahının artması, yatırımcı tabanının genişlemesi, finansal sektöre nitelikli işgücü sağlanması, finansal piyasaların büyümesi ve daha etkin çalışması beklenmektedir. Orta ve uzun vadede ise ülke ekonomisinin daha istikrarlı bir hale gelmesi ve toplumsal refahın artması beklenmektedir. Finansal Eğitim Planı çerçevesinde yürütülecek faaliyetlerde uyulması gereken ilke ve esaslar aşağıdaki gibi belirlenmiştir (SPK, 2014: 8-9):

- 1) **Kapsayıcılık;** finans piyasaları hakkında tecrübe ve bilgi sahibi olanlardan bu piyasalarda daha önce hiç yer almamış olanlara kadar toplumun her kesiminin finansal eğitim olanaklarından faydalanması, finansal eğitim çalışmalarının tüm finansal ürün ve hizmetleri içerecek şekilde planlanmasıdır.
- 2) **Tarafsızlık;** finansal eğitimin adil, şeffaf ve tarafsız olarak, herhangi bir finansal kurum ya da ürünün tanıtımı yapılmayacak şekilde aktarılmasıdır.
- 3) **Farkındalık Oluşturma;** finansal eğitim programlarının finansal konuların ve risklerin anlaşılması ihtiyacına yönelik farkındalığı artırması ve buna ilişkin araçlar içermesidir.
- 4) **Süreklilik;** bireylerin hayatının her döneminde finansal eğitime erişiminin mümkün olması, ayrıca finansal eğitim çerçevesinde başlatılan bir aktivitenin orta ve uzun vadede sürdürülmesidir.
- 5) **Ölçüm ve Gözden Geçirme;** finansal eğitim faaliyetlerinden önce belirlenen hedef kitlenin finansal okuryazarlık seviyesinin ölçülmesi; finansal eğitim sonrasında yapılan aktiviteler ve girişimlerin etkinliğinin, alınan mesafelerin belirli aralıklarla ölçülmesi; bu kapsamda somut ve ölçülebilir hedefler belirlenmesi ile eğitim programlarının en iyi uygulamalarla uyumlu hale getirilmesi, faaliyetlerin uygun değerlendirme yöntemleriyle güncellenmesidir.
- 6) **Etkin ve Sonuç Odaklı Olma;** finansal eğitim faaliyetlerinin planlama aşamasından uygulama aşamasına kadar sadece toplumun yararına sonuçlar

üretecek şekilde ve hedef kitlede bu stratejide belirtilen kazanımları sağlayacak şekilde tasarlanmasıdır.

- 7) **İhtiyaca Göre Olma;** finansal eğitim faaliyetlerinde ihtiyaç farklılıkları başta olmak üzere, gelir, eğitim ve diğer farklılıkların göz önünde bulundurulması; gerekli olan içeriğin doğru zamanda, doğru yerde ve uygun iletişim araçları kullanılarak bireylere sunulmasıdır.
- 8) **Anlaşılabilir Dil ve Pratik Anlatım;** finansal eğitim faaliyetlerinde kullanılacak dil ve içeriklerin hedeflenen kitleye anlaşılabilir olması; bu doğrultuda, hukuki, teknik ve yabancı terimlerin asgari seviyede tutulması; karmaşık finansal konuların herkesin günlük hayatta karşılaşılabileceği pratik anlatımlarla sunulmasıdır.
- 9) **Eğiticilerin Eğitimi;** finansal eğitim verecek kişilere, finansal eğitim programlarını başarılı ve güvenli bir şekilde aktarmalarına olanak sağlamak amacıyla gerekli kaynakların ve uygun eğitimin verilmesidir.

2.2.1.7. İstanbul Finans Merkezi Projesi ve Finansal Eğitim

Global şehir tanımına benzer şekilde finans merkezlerinin üzerinde anlaşılmış genel bir tanımı yoktur. Uzunoğlu ve diğerleri (2000: 43) finans merkezini, bir kentin finansal kavramlarının yoğunlaştığı, yerel ve uluslararası banka ve kurumlarının geniş anlamda faaliyet gösterdiği, menkul değer alış ve satışlarının yapıldığı bir bölge olarak tanımlamaktadır.

2010-2012 dönemini kapsayan İstanbul Finans Merkezi Projesi hükümet tarafından geliştirilen ve İstanbul'un bölgesel ve küresel bir finans merkezi olmasını amaçlayan bir projedir. Projenin amacına yönelik hazırlanan "İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı" ülkemizin bölgesel ve küresel bir finans merkezi olmasına yönelik planları kapsamaktadır (www.ifm.gov.tr, Erişim Tarihi: 28.03.2015).

Kamu, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde eylem planının hayata geçirilmesi yönünde hızlı adımlar atılmakta, birçok finansal konu ile birlikte finansal eğitim alanında yapılması gerekenler vurgulanmaktadır. Söz konusu eylem planına bakıldığında Öncelik 19 ve 20 başlıkları altında ilköğretim düzeyinde temel finans derslerinin müfredata eklenmesi, finansal alanda insan kaynaklarının oluşturulması ve verimliliğinin artırılması, eğitim politikaları, mesleki donanımlar konularında sorumlu

kurumların belirlenerek yapılacak faaliyetlerin planlanması, uygulanması gibi detayların olduğu görülmektedir.

2.2.2. Bağımsız Kuruluşlar Tarafından Yürütülen Finansal Eğitim Faaliyetleri

Ülkemizde finansal farkındalık oluşturmaya çalışan ve finansal okuryazarlığın yükseltilmesini amaçlayan özel sektör ve sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır. Bu kuruluşların finansal eğitim faaliyetlerine aşağıda yer verilmektedir.

2.2.2.1. Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER) ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

Türkiye'nin konusundaki ilk kuruluşu olan Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği, Kasım 2012 itibarı ile kurulan bir sivil toplum kuruluşudur. Derneğin amacı finansal okuryazar bir Türkiye için eko-sistem oluşturmaktır. Devlet, özel sektör ve diğer sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yaparak ülke çapında bireylerin finansal okuryazarlık ve finansal erişim farkındalıklarını ve olanaklarını oluşturabilmek için; bilinçlendirme, araştırma, uygulamalara destek ve politikalar üretilmesini sağlayabilmektir (FODER, Erişim Tarihi: 29.03.2015).

Foder'in hedefleri şunlardır (FODER, 2014: 15):

- 1) Bankacılık dışı nüfusta %10'luk bir artışa katkıda bulunmak,
- 2) Hem bankacılık sisteminin yaygın olarak kullanılmasına, hem de tasarruf oranlarının artırılmasına katkıda bulunmak,
- 3) Finansal okur yazarlığın eğitim müfredatına dahil edilmesini sağlamak,
- 4) Finansal sisteme dahil olmak ve finansal yatırımlar ile tasarruf konularında kadınların bilinçlendirilmelerine yardımcı olmak.

Derneğin finansal okuryazarlıkla ilgili yürüttüğü faaliyetler şunlardır (FODER, Erişim Tarihi: 29.03.2015):

2013 yılında Foder ve Türk Ekonomi Bankası işbirliği ile 1. Finansal Okuryazarlık ve Erişim Zirvesi düzenlenmiştir. Zirvede finansal okuryazarlığın boyutu, önemi ve

uygulamalar, kadının ekonomik olarak güçlenmesinde finansal okuryazarlığın önemi, finansal okuryazarlığın eğitim sistemine entegrasyonu konuları tartışılmıştır. 2014 yılında ikincisi düzenlenen zirvede ise Türkiye’de finansal okuryazarlığın durumu, iyileştirmek için yapılabilecekler ve dünyadan örnekler tartışılmıştır.

2014 yılında Foder’in gönüllü eğitimcileri, “Parayı Öğrenme Haftası” olarak ilan edilen 10-17 Mart tarihleri arasında, Türkiye genelinde 4 ilde, 10 okulda 3-4 ve 5. sınıflarda okuyan toplam 10 bin öğrenciye ulaşmıştır. İçeriği Foder tarafından hazırlanan “Varlıklı Geleceğin Sırları” eğitimi, okullarda mali ve ekonomik konularda bilgiler vererek, gelecekte finansal okuryazar bir nesil yaratmayı amaçlamaktadır. Üç modülden oluşan toplam 45 dakikalık eğitimde; istek-ihtiyaç ve harcama konuları ele alınıp, birikim, bağış ve yatırım arasındaki farklar açıklanmıştır. Eğitimin ilk modülünde öğrencilere, kısa ve uzun vadeli birikim hedeflerini nasıl koyacakları ve planlı bir şekilde hareket ederek bu hedeflere nasıl ulaşacakları öğretilmiştir. Eğitimin ikinci modülünde ise, öğrencilere harcama, bağış, yatırım, birikim konularını öğretmek ve bunların aralarındaki farklarla, varlık üzerindeki etkilerini göstermek hedeflenmiştir. Eğitimin üçüncü ve son modülünde ise, çocukların aldıkları eğitimi somutlaştırarak, tartışma ortamı yaratmak ve anlatımı pekiştirerek, eğitimle gerçek hayat arasında bağ kurmaları amaçlanmıştır. Foder’in gönüllü eğitimcileri tarafından verilen eğitimlerde; finansal kavramlar, çocukların anlayacağı bir dille, hikaye ve oyunlarla desteklenerek anlatılmıştır.

Türkiye’de ilk kez kadınlara yönelik finansal okuryazarlığın önemine dikkat çeken Foder; İsmek, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Para Durumu ve Doğuş Grubu ile ortak yürütülen “İstanbul Finans Merkezi Yolunda 20 bin Kadın” projesi kapsamında yer almıştır.

Doğuş Grubu’nun kurucu destekçisi olduğu, Milli Eğitim Bakanlığı, Para Durumu, Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği’nin katkılarıyla 2012 yılında “3 Kumbara Finansal Okuryazarlık Eğitimi Programı” başlatılmıştır. Aile bütçesinde önemli bir yere sahip olan çocuklara tasarruf kavramını ve önemini anlatmak, onları tasarrufa yönlendirmek amacıyla başlatılan “3 Kumbara Finansal Okuryazarlık Eğitimi Programı” kapsamında bugüne kadar Türkiye genelinde 22 ilde 112.000’in üzerinde öğrenciye ulaşılmıştır. 2013-2014 yılında gerçekleştirilen eğitimlere katılan öğrencilerin

yüzde 65’i tasarruf etmeyi öğrenirken, yüzde 71’inin de kendi bütçelerini etkin biçimde kullanmaya başladığı görülmüştür. 2017 yılında tamamlanması planlanan proje ile toplamda 500.000 çocuğa eğitim verilmesi hedeflenmektedir. Eğitimler süresince öğrencilere tasarruf, hedef belirleme ve hedefe ulaşma konuları sistematik bir şekilde aktarılırken, öğretmenler ve ebeveynlerinin de eğitim sürecinden faydalanması sağlanmaktadır. 3 Kumbara Finansal Okuryazarlık Eğitimi Programı kapsamında yürütülen çalışmalar, eğitici tiyatro gösterileriyle de desteklenerek keyifli bir etkinliğe dönüştürülmektedir.

2.2.2.2. Özel Bankalar Tarafından Yürütülen Finansal Eğitim Faaliyetleri

2012 yılında oluşturulan TEB Aile Akademisi bireylere yönelik geliştirilmiş finansal okuryazarlık eğitim platformudur. Türk Ekonomi Bankası verdiği ücretsiz eğitimlerle ailelerin finansal durumunu iyileştirmeyi ve bu sayede onlara daha iyi bir hayat sunmayı hedeflemektedir. TEB Aile Akademisi’nin hedef kitlesini; aileler, çocuklar, gençler, kadınlar, üst gelir grubu ve gençler oluşturmaktadır. “Ekonomi Ailede Başlar” düşüncesinden hareketle verilen eğitimlerin temelini ev ekonomisi oluşturmaktadır. Verilen eğitimlerde gelir-gider dengesini sağlama, kredi ve kredi kartlarını doğru kullanarak bilinçli borçlanma, tasarruf etme ve bu tasarrufları en doğru şekilde değerlendirme, sahip olunan hak ve sorumluluklar, temel finansal kavramlar ve hesaplamalar konuları yer almaktadır. Akademi, e-öğrenme eğitimi ile her bireye, TEB Çocuk ile de çocuklara dijital oyun ve uygulamalar aracılığıyla finansal konuları öğretmektedir (TEB, Erişim Tarihi:30.03.2015).

Turuncu Damla ING Bank’ın, toplumda küçük yaşlardan itibaren finansal okuryazarlık eğitimi verilmesinin önemine dikkat çekmek amacıyla hayata geçirdiği sosyal sorumluluk projesidir. Türkiye’de ilkokul öğrencilerine yönelik tasarruf odaklı ilk ve tek finansal okuryazarlık eğitimi olan ‘Turuncu Damla’ sosyal sorumluluk projesi 2013 yılı Nisan ayında hayata geçirilmiştir. Turuncu Damla Projesi kapsamında 1 yılda 9 ilde, 123 okulda, 255 öğretmene ve 10700 öğrenciye ulaşılmıştır (ING Bank, Erişim Tarihi: 30.03.2015).

BÖLÜM 3: SAKARYA İLİ HANEHALKININ FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN VE ETKİLERİNİN İNCELENMESİ ÜZERİNE BİR ANKET ANALİZİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Hipotezler

Bu çalışmada, hanehalkının finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi ve demografik özelliklerin finansal okuryazarlık düzeyine etkisinin incelenmesi hedeflenmiştir. Bunların yanı sıra finansal okuryazarlık düzeyinin bireylerin borçlanma ve tasarruf davranışlarına etkisinin ölçülmesi de amaçlanmıştır. Bu amaçlara yönelik olarak üç ana hipotez oluşturulmuştur.

Bireylerin finansal okuryazarlık düzeyi ile demografik özellikleri arasındaki ilişkinin araştırıldığı birçok çalışma mevcuttur. Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan ve cinsiyet farklılıklarının finansal okuryazarlık düzeyi üzerindeki etkisinin araştırıldığı bir çalışmada (Chen ve Volpe, 2002) kadınların finansal bilgisinin erkeklerden daha fazla olduğu ve eğitimin finansal okuryazarlık üzerinde önemli bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Kanadalılar üzerinde yapılan çalışmada (Keown, 2011) finansal bilgi ile cinsiyet, gelir ve eğitim düzeyi arasında güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür. 2008 yılında Lusardi ve Mitchell tarafından yapılan çalışmada ise düşük gelir düzeyine sahip bireylerin ve kadınların finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Finansal bilgi araştırması çerçevesinde 2005 yılında Yeni Zelanda’da yapılan çalışmanın sonuçlara göre düşük finansal bilgi seviyesine sahip kişilerin gençler, kadınlar ve eğitim seviyesi düşük olan kişiler olduğu gözlemlenmiştir. Finansal okuryazarlık ve emeklilik planlaması ilişkisinin incelendiği bir çalışmada (Van Rooij ve Lusardi, 2011) kadınların ve eğitim düzeyi az olanların finansal bilgilerinin en az düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türk finansal tüketicileri üzerinde yapılan çalışmada (Temizel, Sayılır ve Sevim, 2012) katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyi ile demografik özellikleri (cinsiyet, yaş ve medeni durum) arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Bireysel yatırımcılar üzerinde yapılan ampirik çalışmada (Satoğlu, 2014) eğitim düzeyi arttıkça finansal okuryazarlık düzeyinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle araştırma örnekleminde;

“H1: Hanehalkının demografik özelliklerine göre finansal okuryazarlık düzeyi farklılaşmaktadır.” hipotezi test edilecektir.

Tasarruf bireysel ve ekonomik kalkınmanın temel araçlarından biridir. Özellikle bireysel tasarrufların yatırıma dönüştürülmesi noktası düşünüldüğünde hanehalkının tasarruf edebilme davranışı daha önemli hale gelmektedir. Tasarruf davranışını etkileyen temel faktörlerin dışında tasarruf bilincinin oluşması da tasarrufu etkileyen etkenler arasında yer alabilmektedir. Tasarruf bilincinin oluşması finansal okuryazarlık ile mümkündür. Hanehalkı asgari düzeyde finansal okuryazarlığa sahip olduğunda aynı zamanda etkin bir bütçe yönetimi konusunda da yeterli bilgi, beceri, tutum ve davranışlara sahip olacaktır. Böylelikle harcama ve tasarruf arasında sağlıklı bir denge kurularak daha fazla tasarruf edebilecektir. Yapılan araştırmalar da (Bernheim ve Garrett 2003; Sabri ve Macdonald 2010; Japelli ve Padula 2011) yüksek finansal okuryazarlık düzeyinin tasarruf etme davranışını arttırdığını kanıtlamıştır. Bu bulgular ışığında;

“H2: Hanehalkının finansal okuryazarlık düzeyine göre tasarruf davranışı farklılaşmaktadır.” hipotezinin test edilmesi anlamlı olacaktır.

Bireylerin karşılaştığı finansal sorunlarda biri de aşırı borçlanmadır. Bireylerin gelir ve gider arasında sağlıklı ve dengeli bir tutum sergilememesi bireyleri aşırı borçlanmaya iten sebeplerden biridir. Finansal okuryazarlık borç yönetimi konusunda bireylere sağlıklı, güncel ve doğru bilgiyi sunarak etkin bir borç yönetim süreci geçirmelerine olanak sağlamaktadır.

Yapılan çalışmalar (Lusardi ve Tufano, 2009; Gathergood, 2012; Sevim, Temizel ve Sayılır, 2012) ‘a göre finansal okuryazarlık düzeyi ile borçlanma davranışı arasında pozitif ilişki bulunmaktadır. Finansal okuryazarlığın borçluluk üzerine etkisinin araştırıldığı çalışmada (Disney ve Gathergood, 2011) finansal okuryazarlığı olmayan hanehalkının daha düşük net değere, daha yüksek maliyetli krediye sahip oldukları ve krediyi ödemede zorluk yaşadıkları görülmektedir. Dolayısıyla;

“H3: Hanehalkının finansal okuryazarlık düzeyine göre borçlanma davranışı farklılaşmaktadır.” hipotezinin test edilmesi yerinde olacaktır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklem

Araştırma evreni, araştırmacının çalışma alanını oluşturan, örneğini seçtiği ve elde edilen sonuçların genelleştirilmeye çalışıldığı büyük grubu ifade eder (Altunışık ve

diğerleri, 2010: 130). Bu çalışmanın evrenini Sakarya ili hanehalkının finansal tüketici olan grubu oluşturmaktadır.

Örneklem ise belli kurallara göre belli bir evrenden seçilmiş ve seçildiği evreni temsil edebilme yeterliği kabul edilen küçük kümedir (Karasar, 2009: 110).

Araştırmanın örnekleme olasılığa dayalı örnekleme yöntemlerinden basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak oluşturulmuştur. Basit tesadüfi örnekleme yöntemi, tanımlanan evrendeki her elemanın eşit ve bağımsız seçilme şansına sahip olduğu, birinin seçilmesinin diğerinin seçilmesine engel olmadığı bir örnekleme yöntemidir (Altunışık ve diğerleri, 2010: 137). Araştırmanın örnekleme söz konusu yöntem dahilinde seçilen 453 finansal tüketiciden oluşmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniğinden yararlanılmıştır. Bu araştırmada anket tekniğinin tercih edilmesinin sebebi, konu ile ilgili yapılan ampirik çalışmalarda genel olarak anket tekniğinin kullanılması ve mülakat yönteminin uygulamada ortaya çıkabilecek zorluklardan dolayı tercih edilmemesidir.

Ekte yer alan anket formu üç alt başlıktan oluşmaktadır. İlk alt başlıkta finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesine ilişkin yedi adet soru yer almaktadır. Soruların içeriğini matematiksel beceri, faiz hesaplaması, enflasyonun satın alma gücüne etkisi, paranın zaman değeri, hisse senedi ve portföy çeşitlendirmesi konuları oluşturmaktadır. Bu sorular Lusardi, Alessei ve Rooij (2011) tarafından geliştirilen hanehalkı finansal bilgi düzeyleri ile piyasaya katılım arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yapılmış olan çalışmadan uyarlanmıştır.

İkinci alt başlıkta yer alan altı soru Dünya Bankası tarafından tasarlanan ve 2008 yılında Rusya Federasyonu'nda uygulanan anket formunda yer alan finansal davranışları ölçmeye yönelik sorulardan uyarlanmıştır. İkinci alt başlıkta yer alan diğer finansal davranış soruları ise literatür araştırmaları sonucu çalışmanın araştırma sorularına cevap olabilecek şekilde oluşturulmuştur. Son alt başlıkta ise anketi yanıtlayan bireylere ait demografik bilgileri içeren sorular yer almaktadır.

Anket uygulaması öncesinde ankette yer alan ifadelerin güvenilirliğinin test edilmesi amacıyla özel bir banka şubesinde pilot uygulama gerçekleştirilmiş ve katılımcıların fikirleri doğrultusunda anket formu yeniden düzenlenmiştir. Araştırma kapsamında veri toplamak amacıyla anket uygulaması 03.02.2015–01.05.2015 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Geri dönüş yapılan anketlerden 12 adedi katılımcıların soruların yüzde ellisinden daha azını yanıtlamaları nedeniyle analize dahil edilmemiştir.

Çalışmadan elde edilen veriler istatistikî metotlar kullanılarak analiz edilmiştir. Bu bağlamda verilerin analizinde SPSS (Statistical Package For The Social Sciences) paket programının 19.0 sürümünden faydalanılmıştır. Öncelikle katılımcıların demografik özelliklerinin, finansal bilgi ve davranış sorularının analiz edilmesi amacıyla frekans analizi, finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi amacıyla kümeleme analizi yapılmıştır. Sonrasında finansal okuryazarlık düzeyinin finansal davranışlara ve demografik özelliklerin finansal okuryazarlık düzeyine etkisinin incelenmesi amacıyla yönelik ki kare analizi yapılmıştır.

Her çalışmada olduğu gibi bu çalışmanın da birtakım sınırlılıkları bulunmaktadır. Çalışma kapsamında yer alan anketten elde edilen sonuçlar sadece Sakarya ilinde yaşayan finansal tüketiciler için genellenebilir. Ayrıca literatürde finansal okuryazarlık ile yakın ilişkinin incelendiği birçok finansal davranış bulunmaktadır. Ancak finansal davranışların tamamını tek bir çalışma içinde ölçme olanağı bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada finansal okuryazarlık kavramı literatürde en sık ele alınan tasarruf, yatırım, finansal planlama ve borçlanma davranışları açısından ele alınmaktadır. Araştırmanın örneklemini finansal tüketici olan hanehalkının oluşturması, finansal ürün ve hizmet kullanım yaşının yasal sınırının 18 olması nedeni ile 18 yaşın altındaki bireyler araştırma kapsamı dışında tutulmaktadır.

3.3.1. Araştırmada Yer Alan Bireylere Ait Demografik Bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılan 453 kişinin demografik özelliklerinden bahsedilmektedir.

Tablo 6’da katılımcıların cinsiyet dağılımına ilişkin frekans ve yüzde analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 6

Araştırmaya Katılanların Cinsiyet Grubuna İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	224	49,4
Erkek	229	50,6
Toplam	453	100

Araştırmaya katılan bireylerin %49,4 'ünü (224 kişi) kadınlar, %50,6'sını (229 kişi) erkekler oluşturmaktadır. Kadın ve erkek dağılımı arasında çok büyük farklar olmadığı ve Türkiye İstatistik Kurumunun Seçilmiş Göstergelerle Sakarya 2013 adlı yayınından hareketle örneklemin cinsiyet dağılımının Sakarya ili toplam nüfusunun cinsiyet dağılımına (%49,9'u kadın, %50,1'i erkek) çok yakın olduğu ve örneklemin nüfusu doğru temsil ettiği görülmüştür.

Katılımcıların yaş gruplarına ve medeni durumlarına göre dağılımları aşağıdaki tablolarda yer almaktadır. Tabloya bakıldığında 28-32 yaş grubunda yer alan kişilerin en fazla ağırlığa sahip olduğu, 18-22 yaş grubunda yer alan kişilerin %4,4 ile katılımcıların en küçük kısmını oluşturduğu görülmektedir. Evli kişiler %72,8 ile katılımcıların büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır.

Tablo 7

Araştırmaya Katılanların Yaş Grubuna İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Yaş Grubu	Frekans	Yüzde
18-22	20	4,4
23-27	53	11,7
28-32	164	36,2
33-37	58	12,8
38-42	66	14,6
43 ve üzeri	92	20,3
Toplam	453	100

Tablo 8**Araştırmaya Katılanların Medeni Durumuna İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı**

Medeni Durum	Frekans	Yüzde
Evli	330	72,8
Bekar	75	16,6
Boşanmış	48	10,6
Toplam	453	100

Tablo 9**Araştırmaya Katılanların Eğitim Durumuna İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı**

Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde
İlkokul	157	34,7
Ortaokul	62	13,7
Lise	137	30,2
Üniversite	83	18,3
Lisansüstü	14	3,1
Toplam	453	100

Katılımcıların eğitim durumuna ilişkin frekans ve yüzde dağılımlarına bakıldığında, en büyük grubu ilkokul mezunlarının oluşturduğu, lisansüstü eğitim düzeyinde yer alan kişilerin katılımcıların çok küçük bir kısmını oluşturduğu görülmüştür.

Tablo 10**Araştırmaya Katılanların Mesleki Durumuna İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı**

Mesleki Durum	Frekans	Yüzde
Kamu Kurumu Çalışanı	58	12,8
Özel Sektör Çalışanı	237	52,3
Öğrenci	14	3,1
Serbest Meslek Sahibi	67	14,8
Ev Hanımı	44	9,7
Çalışmıyorum	33	7,3
Toplam	453	100

Katılımcıların mesleki durum dağılımına bakıldığında %52,3 ile özel sektör çalışanlarının ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Tablo 11

Araştırmaya Katılanların Gelir Durumuna İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Aylık Gelir Düzeyi	Frekans	Yüzde
1000 TL'den az	176	38,9
1001-2000 TL	187	41,3
2001-3000 TL	56	12,4
3001-4000 TL	11	2,4
4001 TL ve üzeri	20	4,4
Yanıtlamayanlar	3	0,7
Toplam	453	100

Katılımcıların gelir düzeylerine bakıldığında ise yarısından fazlasının 1001-3000 TL gelir aralığında olduğu görülmüştür. Geliri 3001-4000 TL aralığında olan kişiler katılımcılar arasında en az ağırlığa sahiptir.

3.3.2. Finansal Okuryazarlık Bilgi Düzeyini Ölçen Sorulara Ait Bulgular

Bu bölümde katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi amacıyla kullanılan çoktan seçmeli sorulara verilen yanıtlara ilişkin sonuçlar yer almaktadır. Tablo 12 finansal okuryazarlığın bilgi boyutunu ölçen soruların konu başlıklarına göre yanıtlarının dağılımına ilişkin frekans analizi sonuçlarını içermektedir.

Araştırmaya katılanlar finansal okuryazarlık bilgi sorularının tamamını yanıtlamıştır. Katılımcıların finansal okuryazarlık bilgi sorularına verdikleri yanıtlara bakıldığında en yüksek oranla doğru yanıtlanan sorunun paranın zaman değerini ile ilgili soru olduğu, en düşük oranla doğru yanıtlanan sorunun ise faiz hesaplaması ile ilgili soru olduğu görülmektedir. Katılımcıların yanıtına dair bilgilerinin olmadığı sorulara bakıldığında ise en yüksek oranla satın alma gücü dikkate almaksızın gelirlerinin değerlendirilmesi anlamına gelen para yanılması konusunda bilgisiz oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 12**Finansal Okuryazarlık Bilgi Sorularının Yanıtlarına İlişkin Frekans Dağılımı**

Soru İçeriği	Doğru		Yanlış		Bilmiyorum	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Matematiksel Beceri	96	21,2	286	63,1	71	15,7
Faiz Hesaplaması	93	20,5	326	72	34	7,5
Enflasyon Etkisi	160	35,3	221	48,8	72	15,9
Paranın Zaman Değeri	313	69,1	108	23,8	32	7,1
Para Yanılgısı	174	38,4	147	32,5	132	29,1
Hisse Senedi Bilgisi	233	51,4	196	43,3	24	5,3
Yatırım Çeşitlendirme	243	53,6	122	26,9	88	19,4

3.3.3. Finansal Okuryazarlık Davranış Sorularına İlişkin Bulgular

Bu bölümde finansal okuryazarlık düzeyinin davranış boyutunun finansal planlama, tasarruf, yatırım ve borçlanma başlıkları altında incelenmesini amaçlayan soruların yanıtlarına ilişkin sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 13**Bir sonraki geliriniz gelmeden paranız tükenirse genellikle ne yaparsınız?**

	Evet	Yüzde
Giderlerimi kısar ve tasarruf ederim	182	40,2
Akrabalardan, arkadaşlardan veya tanıdıklardan borç alırım	55	12,1
Tasarruflarımı kullanırım	98	21,6
Kredi kartı kullanırım	278	61,4
Menkul kıymetlerimi satarım	10	2,2
Banka kredisi kullanırım	33	7,3
Yüksek faizle borç veren kişilerden borç alırım	0	0
Fazla mesai yaparım veya ek iş yaparım	60	13,2

(Birden fazla seçeneğe işaretlenmiştir)

Bir sonraki gelir gelmeden paranın tükenmesi durumunda ağırlıklı olarak başvuru yoluyla kredi kartı kullanımını yaptığı, en az tercih edilen yolun ise menkul kıymetlerin satılması olduğu görülmüştür. Merkez Bankasının para ve banka istatistikleri 2013 verilerine göre son yıllarda Türkiye’de kullanılan kredi kartlarının hem miktar hem de tutar olarak artması, kredi kartı kullanımının ağırlıklı olarak başvuru yoluyla yapılmasını açıklamaktadır.

Tablo 14

Paranızı harcama ve yönetme bilgilerinizi nereden öğrendiğinizi düşünüyorsunuz?

	Evet	Yüzde
Ailemden	385	85,0
Okuldan	89	19,6
Arkadaşımdan	78	17,2
Kitap ve dergi gibi yayınlardan	23	5,1
Diğer (Kendi Başıma)	24	5,3
Diğer (Tecrübelerimden)	32	7,1
Diğer (İşyerinden)	8	1,8

(Birden fazla seçenek işaretlenmiştir)

Para yönetimi konusunda bilgi kaynağı olarak ailenin %85 oranla ilk sırada yer alması, finansal bilgi kaynağı olarak aile yaşamının ne kadar önemli olduğunu ve finansal eğitim faaliyetlerine küçük yaşlarda ailede başlanması gerektiğini göstermektedir. Ayrıca ailenin bilgi kaynağı olarak ilk sırada yer alması aile büyüklerinin eğitilmesinin gerekliliğini de ortaya koymaktadır. Ailenin bilgi kaynağı olarak ilk sırada yer alması sonucunun Temizel ve Bayram (2011) tarafından yapılan çalışmanın bulgularıyla uyumlu olduğu görülmüştür. Bilgi kaynağı olarak okulun ikinci sırada yer alması lise ve üniversite müfredatlarında finansal okuryazarlığın geliştirilmesine yönelik derslerin yer alması ve finansal okuryazarlığın geliştirilmesine yönelik gerek özel gerek kamu kuruluşları tarafından okullarda yürütülen finansal okuryazarlık faaliyetlerinin artırılması gerektiği noktasında ipuçları sunmaktadır.

Katılımcılara para harcama ve yönetme bilgilerini nereden öğrendikleri açık uçlu soru şeklinde sorulduğunda tecrübe, işyeri ve herhangi bir yer olmadan (kendi başlarına)

gibi ifadelerin yer aldığı görülmüştür. Bu ifadeler arasında tecrübenin daha yüksek oranda olması finansal erişimin finansal okuryazarlığı geliştirebileceği noktasında önemli ipuçları sunmaktadır.

Tablo 15

Düzenli olarak bir miktar tasarruf eder misiniz?

	Frekans	Yüzde
Evet	243	53,6
Hayır	210	46,4
Toplam	453	100

Tablo 16

Düzenli Tasarruf Eden Kişilerin Öncelikli Nedenlerine İlişkin Yüzde Dağılımı

	En Öncelikli	Daha Az Öncelikli	En Az Öncelikli
Zor günler ve beklenmeyen giderler için	51,7	0,7	1,3
Emeklilik için	0,2	23,2	2,2
Çocuklarıma miras bırakabilmek için	1,1	5,5	16,8
Gelecekteki hayat standardımı yükseltmek	1,1	5,5	17,0
Para harcamaktansa biriktirmeyi seviyorum	0	11,5	2,0
Bağımsız olmak ve seçimler yapmak için	0,4	6,4	4,9
Özel bir nedeni yok, geleneğimizdir	0	0,2	49,3

Düzenli olarak tasarruf eden kişilerin %51,7 si zor günlerin ve beklenmeyen giderlerin tasarruf etmelerindeki en öncelikli neden olduğunu belirtmiştir. Farklı öncelik seviyelerinde oranları farklı olsa da zor günler ve beklenmeyen giderler düzenli tasarruf eden tüm bireylerce tasarrufun nedenleri arasında yer almıştır.

Tablo 17**Düzenli Tasarruf Etmeyen Kişilerin Öncelikli Nedenlerine İlişkin Yüzde Dağılımı**

	En Öncelikli	Daha Az Öncelikli	En Az Öncelikli
Finansal kuruluşlara güvenmiyorum	2,2	0,7	6,2
Gelirim düşük olduğu için	39,1	0,7	6,2
Tasarruf etmenin bir anlamını göremiyorum	4,4	37,1	3,3
Alışveriş yapmanın çekiciliğine karşı koyamıyorum	0,4	5,3	36,2

Düzenli olarak tasarruf etmeyen kişilerin %39,1'nin gelirlerinin düşük olmasının tasarruf etmemelerindeki en öncelikli neden olduğu görülmektedir.

Tablo 18**Katılımcıların Parayı Değerlendirirken Kullandıkları Bilgi Kaynaklarına İlişkin Yüzde Dağılımı**

	En Sık Kullanılan	Daha Az Sık Kullanılan	En Az Sık Kullanılan
Televizyon	61,8	16,3	6,4
İnternet	24,3	63,4	3,3
Gazeteler	0,4	14,1	58,3
Arkadaş tavsiyesi	8,4	3,8	20,8
Yatırım danışmanlarının tavsiyeleri	2,6	0,7	2,4
Aracı kurumların analiz ve raporları	0	6,0	1,3
Firmaların basın açıklamaları	0,9	0,4	4,0

Katılımcıların %61,8'inin en sık kullandığı bilgi kaynağı televizyondur. Bu sonuç finansal gelişmelerin takip edilmesinde televizyonun önemli bir rolü olduğunu göstermektedir. Katılımcıların yarısından fazlasının en sık kullandığı bilgi kaynağının televizyon olmasının televizyon kanallarında yapılan ekonomi ve finans programlarının artırılmasının ve program içeriklerinde doğru ve güncel bilginin sunulması noktasında hassasiyet gösterilmesinin gerekliliğini gündeme getirebilmektedir.

Tablo 19
Katılımcıların Borç Durumuna İlişkin Yüzde ve Frekans Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Borcu var	403	89,0
Borcu yok	49	10,8
Yanıtlamayanlar	1	0,2
Toplam	453	100

Araştırmaya katılan kişilerin % 89'u borcu olduğunu, %10,8'i herhangi bir borcu olmadığını belirtmiştir.

Kredi Kayıt Bürosu tarafından yapılan faaliyetlerin bilinirliğini ölçen soruya verilen yanıtlara bakıldığında katılımcıların %58,3'nün kredi kayıt bürosunun faaliyetlerini bilmediği Tablo 20'de görülmektedir.

Tablo 20
Bankalar aracılığıyla kullandığınız kredilerle ilgili ödemelerinizin ve ödemelerdeki gecikmelerinizin Kredi Kayıt Bürosu tarafından kayıt altına alındığını biliyor musunuz?

	Frekans	Yüzde
Evet	189	41,7
Hayır	264	58,3
Toplam	453	100

Tablo 21'de katılımcıların %59,4'ünün alacağı krediye karar verirken finansal bilgi, donanım ve eğitim açısından kendini yeterli hissettiği, %20,1'nin yeterli hissetmediği ve finansal eğitime ihtiyaç duyduğu, %5,1'nin yeterli hissetmediği ancak finansal eğitime de ihtiyaç duymadığı, %15,5'nin ise bu soru ile ilgili bir fikri olmadığı görülmektedir.

Tablo 21

Alacağımızın krediye karar verirken, kendinizi finansal birikim, donanım ve eğitim açısından yeterli buluyor musunuz?

	Frekans	Yüzde
Yeterli hissediyorum	269	59,4
Yeterli hissetmiyorum ve bu nedenle finansal eğitim ihtiyacı hissediyorum	91	20,1
Yeterli hissetmiyorum ancak finansal eğitime de ihtiyaç duymuyorum	23	5,1
Bilmiyorum	70	15,5
Toplam	453	100

Katılımcıların %67,5'inin kredi kullanırken farklı bankalar arasında masraf ve maliyet karşılaştırması yapabildiklerini, %32,5'inin ise karşılaştırma yapamadıklarını belirttikleri aşağıdaki Tablo 22'de görülmektedir.

Tablo 22

Kredi kullanırken farklı bankalar arasında masraf ve maliyet karşılaştırması yapabiliyor musunuz?

	Frekans	Yüzde
Evet	306	67,5
Hayır	147	32,5
Toplam	453	100

Tablo 23 ve 24'te herkesten daha yüksek maliyetle borçlandığınız düşünüyor musunuz sorusuna katılımcıların %54,5'ü hayır, %24,1'i evet, %21,4'ü karşılaştırma yapamıyorum yanıtını verdiği, kredi sözleşmelerinde yer alan ifadeleri anlama düzeyleri sorulduğunda ise %35,1'i tamamını, %23,2'i yeterli düzeyde, %13,9'u kısmen anladığını ifade ederken, %19,6'sı hiç anlamadığını ve %8,2'si sözleşmeyi hiç okumadığını belirttiği görülmektedir.

Tablo 23

Herkesten daha yüksek maliyetle borçlandığınızı düşünüyor musunuz?

	Frekans	Yüzde
Evet	109	24,1
Hayır	247	54,5
Karşılaştırma yapamıyorum	97	21,4
Toplam	453	100

Tablo 24

Bankayla yaptığımız bireysel kredi sözleşmelerinde yer alan ifadeleri anlama düzeyiniz nedir?

	Frekans	Yüzde
Tamamını anlıyorum	159	35,1
Yeterli düzeyde anlıyorum	105	23,2
Kısmen anlıyorum	63	13,9
Hiç anlamıyorum	89	19,6
Hiç okumuyorum	37	8,2
Toplam	453	100

Bireysel kredi seçiminde en fazla dikkate alınan unsurun %46,7 ile faiz oranı olduğu, sigortanın en fazla dikkate alınan unsurlar arasında yer almadığı ve katılımcıların sadece %28,4'ünün tüm masraf kalemlerini dikkate aldığı Tablo 25'te görülmektedir. Bu sonuç kişiler tarafından kredi seçimi ile birlikte üstlenilen sorumluluklara tek yönlü bakıldığı, kredinin yüklediği diğer masrafların faiz oranı kadar dikkate alınmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 25**Bireysel kredi seçiminde en fazla dikkate aldığınız unsur nedir?**

	Frekans	Yüzde
Faiz oranı	211	46,7
Dosya masrafı	112	24,7
Sigorta	0	0
Faiz + komisyon + diğer giderler	129	28,4
Yanıtlamayanlar	1	0,2
Toplam	453	100

İhtiyaç kredisi kullandınız mı sorusu %99,1 oranında yanıtlanmış, verilen evet yanıtlarının oranının %44,4, hayır yanıtlarının oranının %54,7 olduğu görülmüştür. Katılımcıların birden fazla seçeneği işaretleyebildiği ihtiyaç kredisi kullanma ve kullanmama nedenleri sorularında ise ihtiyaç kredisi kullanmayan kişilerin kullanmama nedenleri arasında en yüksek oranla (%33,9) dini nedenler, ihtiyaç kredisi kullanma nedenleri arasında ise en yüksek oranla (18,3) başkalarına olan borcun ödenmesi olduğu Tablo 26 ve 27’de görülmektedir.

Tablo 26**İhtiyaç kredisi kullandınız mı?**

	Frekans	Yüzde
Evet	201	44,4
Hayır	248	54,7
Yanıtlamayanlar	4	0,9
Toplam	453	100

Tablo 27**İhtiyaç Kredisinin Nedenlerine İlişkin Yüzde Dağılımı**

	Taşıtlı alımı	Başkalarına olan borcu ödeme	Konut kredisinin eksik kısmının tamamlanması	Diğer borçlar	
İhtiyaç Kredisi Kullananlar	8,4	18,3	1,5	17,9	
	Tasarruf düzeyimin yeterli olması	Faiz maliyeti	Dini nedenler	Kredi maliyeti	Geri ödeyememe ihtimali
İhtiyaç Kredisi Kullanmayanlar	15,4	13,4	33,9	9	11,7

Tablo 28**Finansal Kavramlara İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı**

Finansal Kavramlar	İyi biliyorum	Duydum ama ayrıntısını bilmiyorum	Hiç bilmiyorum	Yanıtlamayanlar
Hesap Bildirim Cetveli	253(%55,8)	94(%20,8)	102(%22,5)	4(%0,9)
Temerrüt Faizi	28(%6,2)	281(%62,0)	142(%31,3)	2(%0,4)
Alışveriş Faiz Oranı	269(%59,4)	131(%28,9)	51(%11,3)	2(%0,4)
Gecikme Faiz Oranı	271(%59,8)	143(%31,6)	37(%8,2)	2(%0,4)
Asgari Ödeme Miktarı	366(%80,8)	44(%9,7)	41(%9,1)	2(%0,4)
Geri Ödeme Planı	363(%80,1)	54(%11,9)	34(%7,5)	2(%0,4)
Faiz İndirim Ücreti	232(%51,2)	112(%24,7)	107(%23,6)	2(%0,4)

Katılımcılar tarafından en yüksek oranda iyi bilinen ilk üç kavram sırasıyla asgari ödeme miktarı, geri ödeme planı ve alışveriş faiz oranıdır. Katılımcıların en yüksek

oranda bilmediği ilk üç kavram ise temerrüt faizi, faiz indirim ücreti ve hesap bildirim cetvelidir. Temerrüt faizi dışında kalan kavramlar katılımcıların yarısından fazlası tarafından iyi bilinmektedir. Asgari ödeme miktarı ve geri ödeme planı kavramlarını iyi bilenlerin çoğunlukta olmasının ve en bilgisiz olunan kavramın temerrüt faizi olmasının nedenleri arasında bu kavramların gündelik hayattaki kullanım sıklığı gösterilebilir.

3.3.4. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesine İlişkin Kümeleme Analizi Sonuçları

Kümeleme analizi verilerin birimlere veya değişkenlere göre birbirlerine benzerlikleri bakımından ayırık kümelerde toplanmasını sağlayan bir tekniktir. Çok değişkenli istatistiksel tekniklerden birisi olan kümeleme analizi, grup sayısı bilinmeyen ve gruplandırılmamış verilerin benzerliklerine göre sınıflandırılması amacıyla kullanılmaktadır (Çakmak, 1999: 188). Bu çalışmada finansal okuryazarlık düzeyleri birbirine yakın kişilerin aynı grupta toplanması amacıyla kümeleme analizi yapılmıştır. Kümeleme analizi hiyerarşik olmayan kümeleme tekniği (K-Ortalama) kullanılarak yapılmıştır. K-ortalama yöntemi küme merkezleri oluşturulurken her bir tekrarlama oluşmuş küme için değişkenlerin ortalamalarının alındığı ve küme sayısının başlangıçta belirlendiği bir yöntemdir. Bu çalışmada hiyerarşik olmayan kümeleme tekniğini tercih edilmesinin nedeni ön bilgiye dayalı önceden belirlenmiş ve çalışma için anlamlı olacak küme sayısının mevcut olmasıdır. Ayrıca hiyerarşik olmayan kümeleme tekniğinin hiyerarşik kümeleme tekniğine göre büyük veri kümelerinde uygulanmasının daha uygun olması, küme içi benzerliklerin ve kümeler arası farklılıkların maksimizasyonunun analizin kendisi tarafından oluşturulması da bu yöntemin tercih edilmesine neden olmuştur. Tablo 29’de her bir grupta yer alan kişilerin sayısı ve yüzdeleri yer almaktadır. Katılımcıların %35’i yüksek düzeyde okuryazar grubunda, %65’i düşük düzeyde finansal okuryazar grubunda yer almıştır. Bu bulgunun bireysel hisse senedi yatırımcıları üzerinde yapılan ampirik bir çalışma (Ateş, 2014) ile yakın olduğu tespit edilmiştir. Bahsedilen çalışmada yatırımcıların %56,54’ü yüksek düzeyde finansal okuryazar grubunda %43,46’sı düşük düzeyde finansal okuryazar grubunda yer almıştır.

Yüksek düzeyde finansal okuryazar grubunda yer alan kişilerin toplam yedi soru içerisinde doğru ortalaması 4,73 düşük düzeyde okuryazar grubunda yer alan kişilerin doğru ortalaması 1,90 olarak belirlenmiştir. Yedi sorudan toplam doğru sayısı üç veya

altında olan kişiler düşük düzeyde finansal okuryazar grubunda, toplam doğru sayısı dört veya üstünde olan kişiler ise yüksek düzeyde finansal okuryazar olmaktadır. Dolayısıyla katılımcıların %65'inin soruların yarısından daha azını doğru yanıtladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 29

K-Ortalama Yöntemine Göre Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Düzeyleri

	Frekans	Yüzde	Ortalama Doğru Sayısı
Yüksek Düzeyde Finansal Okuryazar	159	35	4,73
Düşük Düzeyde Finansal Okuryazar	294	65	1,90
Toplam	453	100	

Tablo 30'da katılımcıların doğru yanıtladıkları soru sayısına bakıldığında %6,6'sının hiçbir soruyu doğru yanıtlamadığı, %0,9'unun soruların tamamını doğru yanıtladığı görülmüştür. Toplam 2 doğru yapan kişilerin, soruları yanıtlayanlar arasında en fazla ağırlığa sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 30

Toplam Doğru Sayısına İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Toplam Doğru Sayısı	Frekans	Yüzde
0	30	6,6
1	39	8,6
2	154	34,0
3	71	15,7
4	90	19,9
5	26	5,7
6	39	8,6
7	4	0,9
Toplam	453	100

3.3.5 Araştırma Hipotezlerinin Test Edilmesi ve Ki Kare Analizi

Araştırma kapsamında oluşturulan hipotezlerin test edilmesi amacıyla parametrik olmayan test yöntemleri arasında en yaygın kullanılan Ki kare bağımsızlık testi kullanılmıştır. Ki kare testinde anlamlılık düzeyi %5 olarak kabul edilmiştir.

Ki kare bağımsızlık testi iki değişken arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla kullanılır. Bu testte diğer ilişki analizlerinden farklı olarak ilişki kurulan değişkenlerin her ikisinin de nominal (sınıflama) ya da ordinal (sıralama) ölçekli olması gerekmektedir (Baş, 2010: 193).

Çalışmanın temel amacı doğrultusunda hanehalkının demografik özelliklerine göre kümeleme analizi sonucu oluşturulmuş finansal okuryazarlık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığının, finansal okuryazarlık düzeyi ile tasarruf ve borçlanma davranışı arasındaki ilişkinin test edilmesi amacıyla ki kare analizi kullanılmıştır. Ayrıca finansal okuryazarlık kavramının temel unsurlarından biri olan finansal bilginin finansal kavramların bilinirliğini etkileyip etkilemediğinin ölçülmesi ve finansal deneyimlerin finansal okuryazarlığa etkisi var mı sorusuna cevap olabileceği noktasından yola çıkılarak ihtiyaç kredisi kullanımı ile finansal kavramların bilinirliği arasındaki muhtemel ilişkinin incelenmesi amacıyla ki kare testi kullanılmıştır.

3.3.5.1. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Düzeyi ve Demografik Özelliklerine İlişkin Kare Analizi

Bu kısımda çalışmanın ana hipotezlerinden biri olan “Hanehalkının Demografik Özelliklerine Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyi Farklılaşmaktadır.” yargısının analizine ilişkin sonuçlar yer almaktadır.

H0: Hanehalkının demografik özelliklerine göre finansal okuryazarlık düzeyi farklılaşmamaktadır.

H1: Hanehalkının demografik özelliklerine göre finansal okuryazarlık düzeyi farklılaşmaktadır.

Finansal okuryazarlık düzeyi ile demografik özellikler arasında yapılan ki kare analizinin sonuçlarına göre finansal okuryazarlık düzeyi ile demografik özellikler (gelir dışında) arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu ve bu sonucun literatüre uygun olduğu

Tablo 31’de görülmektedir. Gelir ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında herhangi bir ilişkinin olmaması örneklemin gelir düzeyi grupları arasındaki basamakların dar olmasıyla açıklanabilir.

Tablo 31
Finansal Okuryazarlık Düzeyi ve Demografik Özellikler

Finansal Okuryazarlık Düzeyi	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
Cinsiyet	1	,000	İlişki var
Yaş	5	,000	İlişki var
Medeni Durum	2	,000	İlişki var
Eğitim Durumu	4	,000	İlişki var
Mesleki Durum	5	,000	İlişki var
Gelir Düzeyi	4	,103	İlişki yok

Çapraz tablo sonuçlarında yüksek düzeyde okuryazar grubunda yer alan kişilerin ağırlıklı olarak evlilerden, lise ve üniversite mezunlarından, özel sektör çalışanlarından, 28-37 yaşları arasında olan kişilerden ve kadınlardan oluştuğu görülmüştür. Yapılan ki kare analizi sonucunda gelir dışındaki tüm demografik özellikler için $p < 0,05$ olduğu için H_0 hipotezi red, H_1 hipotezi kabul edilmiştir ve kişilerin finansal okuryazarlık düzeyleri demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir sonucuna ulaşılmıştır.

3.3.5.2. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Düzeyi İle Borçlanma ve Tasarruf Davranışına İlişkin Ki Kare Analizi

Bu başlık altında finansal okuryazarlık düzeyinin tasarruf etme ve borçlanma davranışı ile ilişkisinin test edilmesi sonucu ulaşılan bulgular yer almaktadır. Çalışmanın ana hipotezleri kapsamında yer alan hipotezlerin sınanmasına ilişkin analiz sonuçları aşağıda gösterilmektedir.

H0: Hanehalkının finansal okuryazarlık düzeyine göre borçlanma davranışı farklılaşmamaktadır.

H1: Hanehalkının finansal okuryazarlık düzeyine göre borçlanma davranışı farklılaşmaktadır.

H0: Hanehalkının finansal okuryazarlık düzeyine göre tasarruf davranışı farklılaşmamaktadır.

H1: Hanehalkının finansal okuryazarlık düzeyine göre tasarruf davranışı farklılaşmaktadır.

Tablo 32

Finansal Okuryazarlık Düzeyi ile Borçlanma ve Tasarruf Davranışı

Finansal Okuryazarlık Düzeyi	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
Borçlanma Davranışı	1	,499	İlişki yok
Tasarruf Davranışı	1	,000	İlişki var

Tablo 32’de görüldüğü üzere ki kare analizleri sonucunda kişilerin borçlanma davranışının finansal okuryazarlık düzeyine göre farklılık göstermediği, tasarruf davranışının ise finansal okuryazarlık düzeyine göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Çapraz tablo sonuçlarına göre yüksek düzeyde finansal okuryazar olan kişilerin %64,8’inin tasarruf ettiği, düşük düzeyde finansal okuryazar olan kişilerin %52,4’ünün tasarruf etmediği görülmüştür

Yapılan ki kare analizi sonucunda tasarruf davranışı için $p < 0,05$ olduğundan hanehalkının tasarruf davranışı finansal okuryazarlık düzeyine göre farklılaşmaktadır hipotezi kabul edilmiştir. Bu bulgulardan hareketle tasarruf davranışının finansal okuryazarlık düzeyine göre farklılık gösterdiği ve bu sonucun literatüre uygun olduğu görülmüştür. Bu sonuç yüksek düzeyde okuryazar olan bireylerin bütçe yönetimi konusunda başarılı olması sonucunda gelir - gider dengesi kurduğu ve bunun sonucunda tasarruf ettiği şeklinde yorumlanabilir. Ki kare analizi sonucunda finansal okuryazarlık düzeyi ile borçlanma davranışını arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ve bu nedenle hanehalkının finansal okuryazarlık düzeyine göre borçlanma davranışı farklılaşmaktadır hipotezi rededilmiştir.

3.3.5.3. Finansal Okuryazarlık Düzeyi ve Finansal Kavramların Bilinirliğine İlişkin Ki Kare Analizi

Türkiye’de hanehalkının finansal yükümlülüklerinin önemli bir kısmını bireysel krediler ve kredi kartları oluşturmaktadır. Dolayısıyla hanehalkının bireysel krediler ve kredi kartlarına ilişkin temel kavramlar hakkında bilgi sahibi olması finansal refahları açısından son derece önemlidir. Bu nedenle finansal okuryazarlığın bu kavramların bilinirliğini etkileyip etkilemediği sorusunun cevabı bu çalışma için anlamlı bulunmuş ve bu değişkenler arasındaki bağlantının test edilmesi amacıyla ki kare analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına ilişkin bulgular Tablo 33’te yer almaktadır. Faiz indirim ücreti dışındaki kavramlara hiç bilmiyorum yanıtını veren kişilerin ağırlıklı olarak düşük finansal okuryazar grubunda yer alan kişiler olduğu görülmüştür. Bu bulgulardan hareketle geri ödeme planı kavramı dışındaki finansal kavramların bilinirliğinin finansal okuryazarlık düzeyine göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 33

Finansal Kavramların Bilinirliği ve Finansal Okuryazarlık Düzeyi

Finansal Okuryazarlık Düzeyi	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
Hesap Bildirim Cetveli	2	,000	İlişki var
Temerrüt Faizi	2	,001	İlişki var
Alışveriş Faiz Oranı	2	,002	İlişki var
Gecikme Faiz Oranı	2	,000	İlişki var
Asgari Ödeme Miktarı	2	,002	İlişki var
Geri Ödeme Planı	2	,008	İlişki yok
Faiz İndirim Ücreti	2	,000	İlişki var

3.3.5.4. İhtiyaç Kredisi Kullanımı ve Finansal Kavramların Bilinirliğine İlişkin Ki Kare Analizi

Finansal okuryazarlık sadece finansal bilgiyi değil aynı zamanda bilginin davranışlara yansımaları da ifade eden bir kavramdır. Dolayısıyla kişilerin önce finansal anlamda bilgili olmaları, sonrasında finansal tecrübeler yoluyla teorik bilginin uygulamalara yansımaları gerekmektedir. Ancak bireyler her zaman finansal işlem öncesi gerekli

bilgiye sahip olmamakta ve deneme-yanılma yoluyla da gerekli bilgiyi edinebilmektedir. Bu noktada finansal tecrübe ve finansal bilgi ilişkisi anlam kazanmaktadır. Bu kısımda finansal tecrübe olarak ihtiyaç kredisi kullanımı, finansal bilgi olarak da bireysel kredilerde yer alan kavramların yer aldığı finansal kavram bilgisi arasındaki ilişkinin test edilmesi amacıyla yapılan ki kare analizinin sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 34

İhtiyaç Kredisi Kullanımı İle Finansal Kavramların Bilinirliği

İhtiyaç Kredisi Kullanımı	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
Hesap Bildirim Cetveli	2	,000	İlişki var
Temerrüt Faizi	2	,000	İlişki var
Alışveriş Faiz Oranı	2	,000	İlişki var
Gecikme Faiz Oranı	2	,000	İlişki var
Asgari Ödeme Miktarı	2	,000	İlişki var
Geri Ödeme Planı	2	,000	İlişki var
Faiz İndirim Ücreti	2	,000	İlişki var

İhtiyaç kredisi kullanımı ve finansal kavramların bilinirliğine ilişkin yapılan ki kare analizi sonuçlarında ihtiyaç kredisi kullanan kişilerin ağırlıklı olarak finansal kavramları iyi bildiği görülmüştür. Bu durum kişilerin finansal kavramlara ilişkin bilgilerini ihtiyaç kredisi kullanımından dolayı edindikleri ve finansal tecrübelerin finansal okuryazarlığı geliştirdiği şeklinde yorumlanabilir.

3.3.5.5. Finansal Okuryazarlık Düzeyi ve Finansal Yeterlilik Değerlendirmesine İlişkin Ki Kare Analizi

Finansal yeterlilik finansal kaynakların bilgi ve beceriye dayanarak etkin bir şekilde yönetilmesini ifade etmektedir. Finansal tüketicilerin finansal okuryazarlık düzeyi ile finansal yeterliliklerine ilişkin farkındalıklarının ve finansal başarı algılarının arasındaki ilişkinin ölçülmesi amacıyla ki kare analizi yapılmıştır.

Tablo 35

Finansal Yeterlilik ve Finansal Okuryazarlık Düzeyi

Finansal Okuryazarlık Düzeyi	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
Masraf maliyet karşılaştırması	1	,000	İlişki var
Kredi kayıt bürosu	1	,000	İlişki var
Finansal açıdan yeterli bulma	3	,000	İlişki var
Sözleşmedeki ifadeleri anlama	4	,000	İlişki var

Yapılan ki kare analizi farklı bankalar arasında maliyet ve masraf karşılaştırması yapabilme, kredi kayıt bürosunun fonksiyonunu bilme, finansal açıdan kendini yeterli bulma ve kredi sözleşmelerinde yer alan ifadeleri anlama ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Bu sonuçlar finansal anlamda okuryazar olan bireyin matematiksel beceri ve faiz hesaplaması konularında bilgili olması dolayısıyla farklı bankalar arasında masraf ve maliyet yapabildiği şeklinde yorumlanabilir. Kredi kayıt bürosunun faaliyetlerinden haberdar olan kişilerin ağırlıklı olarak yüksek finansal okuryazar grubunda yer alması finansal okuryazarlığın kredi kayıt bürosunun faaliyetlerinin bilinirliğini sağlaması adına bir araç olabileceği düşünülmektedir. Kredi karar sürecinde finansal bilgi ve donanım açısından kendini yeterli bulan ve kredi sözleşmelerindeki ifadelerin tamamını anlayan kişilerin ağırlıklı olarak düşük finansal okuryazar grubunda yer alması, bu kişilerde finansal bilgilerine yönelik bir abartmanın söz konusu olabileceğini göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Finansal okuryazarlık finansal kaynakların bilgi temelinde etkin bir şekilde yönetilmesini ifade etmektedir. Bu çalışmada kişilerin finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi, demografik özelliklerin finansal okuryazarlık düzeyine etkisinin, finansal okuryazarlık düzeyinin borçlanma ve tasarruf davranışına etkisinin ölçülmesi amacıyla Sakarya ilinde ikamet eden ve finansal tüketici olan 453 kişi üzerinde anket uygulaması yapılmıştır.

Çalışmanın demografik ifadelerinin ele alındığı kısmında erkeklerin, 28-32 yaş grubunda olanların, evlilerin, özel sektör çalışanlarının ve gelir düzeyi 1001-2000 TL arasında olan kişilerin ağırlıkta olduğu gözlemlenmiştir.

Finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi amacıyla kullanılan yedi adet çoktan seçmeli soruda en yüksek oranda doğru yanıtlanan sorunun paranın zaman değeri, en fazla sayıda yanlış yanıtlanan sorunun faiz hesaplaması sorusu olduğu görülmüştür. Diğerlerine kıyasla katılımcıların paranın zaman değeri konusunda daha bilgili olduğu söylenebilir. Para yanılığında ise katılımcıların en yüksek oranla bilgisiz olduğu görülmüştür, bu sonuçtan hareketle para yanılığında teorik bilginin yetersiz olduğu söylenebilir. İlerde yapılabilecek başka bir araştırmada faiz hesaplaması sorusunun bireylerin teorik altyapılarının yetersizliğinden mi yoksa matematiksel hesap yapabilme konusunda zayıf olmalarından mı ya da başka hangi nedenlerden ötürü yanlış cevaplandığının araştırılmasının oluşturulacak finansal eğitim programlarının etkinliği açısından anlamlı olabileceği düşünülmektedir. Katılımcıların doğru yanıtladıkları soru sayısına bakıldığında %6,6'sının hiçbir soruyu doğru yanıtlamadığı, %0,9'unun soruların tamamını doğru yanıtladığı görülmüştür. Toplam 2 doğru yapan kişilerin, soruları yanıtlayanlar arasında en fazla ağırlığa sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Katılımcıların bir sonraki gelirleri gelmeden paralarının tükenmesi durumunda en fazla başvurdukları yolun ise kredi kartı kullanımı olduğu görülmüştür. Özellikle kredi kartı kullanımının kolaylaştığı günümüzde bu sonucun beklenen bir sonuç olduğunu söyleyebiliriz.

Para yönetimi konusunda bilgi kaynağı olarak ailenin %85 oranla ilk sırada yer alması, finansal bilgi kaynağı olarak ailenin önemli bir rolü olduğunu göstermektedir. Bu sonuç

finansal eğitim faaliyetlerine küçük yaşlarda aile başlanılması gerektiği noktasında ipuçları sunmaktadır. Ayrıca açık uçlu cevap olarak sunulan diğer seçeneğine verilen cevaplar arasında işyeri, tecrübeler ve kendi başıma ifadelerinin yer aldığı görülmektedir. Bunların arasında tecrübenin en yüksek oranda olması finansal erişimin finansal okuryazarlığın geliştirilmesinde bir rolü olabileceği ve finansal eğitim faaliyetlerinin işyerlerinde yürütülmesinin yararlı olabileceği söylenebilir.

Katılımcıların yarısından fazlasının düzenli olarak tasarruf ettiği görülmüştür. Tasarruf etmenin öncelikli nedenlerine bakıldığında zor günler ve beklenmeyen giderlerin en yüksek oranla tasarrufun en öncelikli nedeni olduğu belirlenmiştir. Gelirin düşük olmasının ise tasarruf etmemenin en öncelikli nedeni olarak ağırlıkta olduğu saptanmıştır.

Paranın değerlendirilmesi sürecinde en sık kullanılan bilgi kaynakları arasında televizyonun ilk sırada yer aldığı görülmüştür. Bu durum görsel bir araç olarak televizyonun üstünlüğünü ortaya koymakta ve finansal okuryazarlık faaliyetlerinin televizyon aracılığıyla verilmesiyle daha fazla kitleye ulaşılacağı düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan kişiler borç durumları açısından incelendiğinde % 89'unun borcu olduğu, %10,8'inin herhangi bir borcu olmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuç Türk hanehalkının borçluluk durumunu yansıtmaktadır.

Katılımcıların %58,3'ü Kredi Kayıt Bürosu'nun faaliyetleri hakkında bilgisiz olduklarını belirtmiştir. Kredi Kayıt Bürosu'nun bireylere ve reel sektöre yönelik hizmetlerine 2013 yılında başlaması bu kurumun faaliyetlerinin bireyler tarafından fazla bilinmemesinin nedeni olarak gösterilebilir. Bireylerin finansal performanslarını ve kredi geçmişini kayıt altına alan bu kurumun işlevinin katılımcıların yarısından fazlası tarafından bilinmemesi kişilerin ilerdeki kredi talebini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle kişilerin finansal refahı çerçevesinde oluşturulacak finansal eğitim programlarında Kredi Kayıt Bürosu'nun faaliyetlerine ilişkin farkındalığın oluşturulmasını sağlayacak içeriklerin oluşturulmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Katılımcıların ağırlıklı olarak finansal bilgi ve donanım açısından kendilerini yeterli bulduklarını, kredi kullanırken farklı bankalar arasında masraf ve maliyet karşılaştırması yapabildiklerini, herkesten daha yüksek maliyetle borçlanmadıklarını ve kredi

sözleşmelerinde yer alan ifadelerin tamamını anladıklarını belirttikleri görülmüştür. Bu çalışmada tüm bu konulardaki yeterliliklerin bireylerin kendilerince değerlendirilmesi istenmiştir. İlerde yapılacak çalışmalarda daha objektif ölçülerle, örneğin farklı bankaların masraf ve maliyet kalemlerinin verilmesi ve en uygun seçeneğin ne olduğu sorulması ile finansal anlamda bu konularda yeterli oldukları test edilebilir.

Bireysel kredi seçiminde en fazla dikkate alınan unsurun faiz oranı olması, diğer masraf ve maliyet kalemlerinin faiz kadar dikkate alınmaması kişilerin kredi seçim sürecinde masraf ve maliyet noktasında bütüncül bakış açısına sahip olmadıkları şeklinde yorumlanabilir.

Katılımcıların %44,4'ünün ihtiyaç kredi kullandığı saptanmıştır. İhtiyaç kredisinin ağırlıklı olarak başkalarına olan borçlar sebebiyle kullanıldığı tespit edilmiştir. Borcun borçla kapatılması şeklinde yorumlanabilen bu durum gelecekteki olası olumsuz sonuçlar noktasında kişilerin bilgilendirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle borç yönetimi konusunda sağlıklı ve dengeli bir yol izlenmesi amacıyla finansal okuryazarlık faaliyetlerinin bireysel kredi ürünlerinin kullanımına ilişkin bilinçlendirme faaliyetlerini içermesinin gerek birey gerekse finansal sistem açısından önemli katkıları olacağına inanılmaktadır. İhtiyaç kredisinin kullanılmamasına ilişkin nedenler arasında ise en yüksek oranla dini nedenler gelmektedir.

Finansal kavramların bilinirliğine ilişkin sonuçlara bakıldığında en iyi bilinen kavramların sırasıyla asgari ödeme miktarı, geri ödeme planı ve alışveriş faiz oranı olduğu, en fazla bilgisiz olunan kavramların ise sırasıyla temerrüt faizi, faiz indirim ücreti ve hesap bildirim cetveli olduğu belirlenmiştir. Finansal kavramların bilinirliğini ihtiyaç kredisi kullanımının etkilediği, ihtiyaç kredisi kullanan kişilerin ağırlıklı olarak finansal kavramları iyi bildikleri gözlemlenmiştir. Bu sonuç finansal deneyimlerin finansal okuryazarlığın bilgi boyutunu geliştirebileceğini ve finansal erişim faaliyetlerinin finansal okuryazarlık eğitimi kapsamında ele alınmasının önemli katkıları olabileceğini vurgulamaktadır.

Katılımcıların yarısından daha azının yüksek düzeyde finansal okuryazar olduğu tespit edilmiştir. Yüksek düzeyde okuryazar olan grupta kadınların, evlilerin, lise ve üniversite mezunlarının, özel sektör çalışanlarının, 28-37 yaşları arasında olan kişilerin ağırlıkta olduğu görülmüştür. Finansal okuryazarlık düzeyinin tasarruf etme davranışı üzerinde

etkisinin olduğu görülürken aynı şeyin borçlanma davranışı için söz konusu olmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuç bireyler ve ekonomik sistem açısından son derece önemli olan tasarruf konusunun finansal okuryazarlık eğitiminin önemli bir parçasını oluşturmasının nedenini pekiştirmektedir. İlerde yapılacak çalışmalarda finansal okuryazarlık düzeyinin tasarruf miktarına etkisinin incelenmesinin tasarruf ve finansal okuryazarlık ilişkisinin açıklanmasında çok daha detaylı bilgiler sunacağı düşünülmektedir.

Sonuç itibariyle özetlemek gerekirse, çalışma kapsamında yer alan kişilerin büyük çoğunluğunun düşük düzeyde finansal okuryazar oldukları ve finansal okuryazarlık düzeyinin kişilerin demografik özelliklerine göre değiştiği araştırma sonucunda anlaşılmıştır. Finansal okuryazarlık düzeyi ile tasarruf davranışı arasında ilişki olduğu görülürken aynı şeyin borçlanma davranışı için söz konusu olmadığı tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda finansal kavramları iyi bilen kişilerin çoğunlukla yüksek düzeyde finansal okuryazarlığa sahip olduğu saptanmıştır.

Bu çalışma sadece Sakarya ili finansal tüketici olan hanehalkını kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. Bu çalışmanın başka illerdeki hanehalkı araştırmalarıyla desteklenmesi finansal okuryazarlık konusunda genel bir resim çizebilmek adına faydalı olacaktır.

Araştırma anketinde çok sınırlı sayıda açık uçlu sorular yer almıştır. İlerdeki çalışmalarda hanehalkının ifadelerine dayanan soruların araştırmada yer almasının finansal okuryazarlık konusunda daha doğru bir öngörü kazandıracığı düşünülmektedir.

Belli zaman aralıkları ile katılımcıların tekrar ankete tabi tutulması araştırmanın tek seferlik olmasının oluşturduğu güvenilirlik sorununa çözüm olabilecektir.

KAYNAKÇA

- ABREU, Margarida ve Mendes, Victor (2010), Financial Literacy and Portfolio Diversification, Quantitative Finance, Vol:10, No:5, Pages 515-528.
- AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI (2013), Aile Eğitim Programı, Program Kitabı, İstanbul.
- AKIN, G. Gülsün Aysan, Ahmet F. Özçelik, Serap ve Yıldırım, Levent (2012), Credit Card Satisfaction and Financial Literacy: Evidence from an Emerging Market Economy, Emerging Markets Finance & Trade , Vol: 48, Supplement 5, Pages 103–115.
- ALMENBERG, Johan ve Widmark, Olof (2011), Numeracy, Financial Literacy and Participation in Asset Markets.
- ALMENBERGH, J. ve Söderbergh, Jenny S. (2011), Financial Literacy and Retirement Planning in Sweden, Netspar Discussion Paper.
- ALTINTAŞ, Kadir Murat (2008), Bireysel Yatırımcılar Açısından Finansal Eğitimin Önemi, Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları, İstanbul.
- ALTINTAŞ, Kadir Murat (2009), Belirlenmiş Katkı Esaslı Emeklilik Planlarında Finansal Eğitimin Önemi: Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Çerçevesinde Alternatif Bir Yatırım Eğitimi Modeli, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 5, Sayı:9, s.151- 157.
- ALTUNIŞIK, R. Coşkun, R. Bayraktaroğlu S. ve Yıldırım E. (2010), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Spss Uygulamalı, Sakarya Yayıncılık, 6. Baskı, Sakarya.
- AMATO, Paul R. ve Previti D. (2003), “People’s Reasons for Divorcing: Gender, Social Class, The Life Course and Adjustment”, Journal of Family Issues, July 2003, Vol:24, No:5, Pages 602-626.
- AMERICAN SAVINGS EDUCATION COUNCIL (2005), To Make Savings and Retirement Planning A Priority for All Americans.
- AŞIKOĞLU, R. (1995), Yatırım ve Proje Değerlendirme, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

- ATEŞ, Sinem (2014), Finansal Okuryazarlık ve Davranışsal Önyargılar: Bireysel Hisse Senedi Yatırımcısı Üzerine Ampirik Bir Çalışma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- BAĞCI, M (2006), Bireysel Emeklilik Sisteminin Önemi, Genel Özellikleri ve Sistem Üzerine Eleştirilere Bir Bakış, Yüksek Lisans Tezi.
- BAŞ, Türker (2010), Anket, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara.
- BAYAZIT HAYTA, Ateş (2011), Aile Finans Sistemi İlişkileri, Gazi Kitapevi, Ankara.
- BERNHEIM, B. Douglas ve Garrett, Daniel M. (2003), “ The Effects of Financial Education in The Workplace: Evidence from a Survey of Households”, Journal of Public Economics, Vol:87, Issues 7–8, August 2003, Pages 1487–1519.
- BİREYSEL EMEKLİLİK TASARRUF VE YATIRIM SİSTEMİ KANUNU (2001), T.C. Resmi Gazete, 24366, 7 Nisan 2001.
- BODIE, Zvi (2006), A Note on Economic Principles and Financial Literacy, Networks Financial Institute at India State University, NFI Policy Brief.
- BRAUNSTEIN, Sandra ve Welch, Caroly (2002), Financial Literacy: An Overview of Practice, Research and Policy, Federal Reserve Bulletin.
- BUCHER-KOENEN, Tabea ve Ziegelmeyer, Michael (2013), Once Burned, Twice Shy? Financial Literacy and Wealth Losses During the Financial Crisis , Review of Finance, Fortcoming, November 19, 2013.
- CALCAGNO, Riccardo ve Monticone, Chiara (2011), Financial Literacy and the Demand for Financial Advice, Journal of Banking & Finance, Vol:50, January 2015, Pages 363–380.
- CAPUANO, A. ve Ramsay, I. (2011), “What Causes Suboptimal Financial Behaviour? An Exploration of Financial Literacy, Social Influences and Behavioural Economics, Financial Literacy Project”, Research Report, The University of Melbourne.
- CHEN, H. ve Volpe, R.P. (2002), Gender Differences in Personal Financial Literacy among College Students, Financial Service Review, Pages 289-307.

- COLLINS, J. Michael (2012), Financial Advice: A substitute for Financial literacy?, Financial Services Review, Vol:21, No:4, Pages 307-322.
- COŞKUN, Gülay (1994), Devlet Bütçesi, 4. Baskı, Turhan Kitapevi, İstanbul.
- CUDE B. J. Lawrence F. C. Lyons A. C. Metzger K. Lejeune E. Marks L. Machtmes K. (2006), College Students and Financial Literacy: What They Know and What Need to Learn, Eastern Family Economics and Resource Management Association 2006 Conference.
- ÇAKMAK, Zeki (1999), “Kümeleme Analizinde Geçerlilik Problemi ve Kümeleme Sonuçlarının Değerlendirilmesi”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:3, Kasım, s.187-205.
- ÇELİK, Nakibe (2009), Adana İlinde Hanehalkı Gelir ve Tasarruf Eğilimlerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi.
- DAVIS, Rita ve Carnes, Lan (2005), Employers Perspectives of Employees Personal Financial Literacy, The Delta Pi Epsilon Journal, Winter 2005, Vol:47 No:1, Pages 11-19.
- DEUFLHARD, Florian. Georgarakos, Dimitris ve Inderst, Roman (2014), Financial Literacy and Savings Account Returns, January 2014.
- DICK, Christian D.ve Joreoszek, Lena M. (2013), Knowing What Not to Do: Financial Literacy and Consumer Credit Choices.
- DISNEY, Richard ve Gathergood, John (2008), Financial Literacy and Indebtedness New Evidence for UK Consumers.
- DÜZGÜN, Recep (2009), Türkiye’de Özel Tasarrufun Belirleyicileri, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:32, Ocak-Haziran 2009, s.173-187.
- FIGUEIRA F. (2007), The European Commission and Financial Capability: Simplifying Financial Services, ECRI Policy Brief No:2, Financial Regulator “Financial Capability in Ireland- an Overview.

- FINANCIAL LITERACY AND FINANCIAL EDUCATION COMMISSION (2011),
Implementation Plan 2011 Promoting Financial Success in the United States:
National Strategy for Financial Literacy.
- FORNERO, Elsa ve Monticone, Chiara. (2011) Financial Literacy and Pension Plan
Participation in Italy, Netspar Discussion Paper.
- FOX, Jonathan Bartholomae, Suzanne ve Lee, Jinkook (2005), Building the Case for
Financial Education, Journal of Consumer Affairs, Summer 2005, Vol: 39,
Issue:1, Pages 195–214.
- GAILEY, Adam Zorn, Peter M. ve Courchane, Marsha (2008), Consumer Credit
Literacy: What Price Perception? Journal of Economics and Business, Vol:60,
Issues 1–2, January–February 2008, Pages 125-138.
- GATHERGOOD, John (2011), Self- Control, Financial Literacy and Consumer Over-
Indebtedness, Journal of Economic Psychology, Volume 33, Issue 3, June 2012,
Pages 590–602.
- GATHERGOOD, John. Disney, R. ve Bridges, S. (2008), Drivers of Over-
Indebtedness, Report to the Department for Business, Enterprise and Regulatory
Reform.
- GAUDECKER, Hans-Martin Von (2013), How does Household Portfolio
Diversification Vary with Financial Literacy and Financial Advice? , Journal of
Finance, Volume 70, Issue 2, April 2015 Pages 489–507.
- GEREK, Sevgi ve Kurt, Adile Aşkim (2010), Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri
Eğitimi Bölümlerinde Ekonomi Okuryazarlığına İlişkin Göstergeler, Gaziantep
Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:9, s.87-97.
- GLOBAL FINANCIAL EDUCATION PROGRAM (2009), “Financial Literacy,
Financial Education, Financial Capabilities: Are They Different?“ , Financial
Education Update, Volume:3, Issue 2.
- GÖKMEN, Habil (2012), Finansal Okuryazarlık, Hiperlink Yayınları, 1. Baskı,
İstanbul.

- GUIISO, Luigi ve Jappelli, Tulli. (2008), Financial Literacy and Portfolio Diversification EUI Working Papers.
- GUIISO, Luigi ve Viviano, Eliana (2013), How Much Can Financial Literacy Help? , EIEF Working Paper 25/13.
- GUYATT, D. (2009), “Beyond the Credit Crisis: The Role of Pension Funds in Moving to a More Sustainable Capital Market, Mercer’s quarterly RI Newsletter (2009).
- HASTINGS J.S. ve Mitchell O.S. (2011), How Financial Literacy and Impatience Shape Retirement Wealth and Investment Behaviour, Working Paper.
- HILGERT, M. ve Hogarth J. (2002), “Financial Knowledge, Experience and Learning Preferences: Preliminary Results from a New Survey on Financial Literacy” , Consumer Interests Annual, 48.
- İLTER, Ergün (2001), Yatırım Projelerinin Hazırlanması, Değerlendirilmesi ve İzlenmesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- J. HUSTON, Sandra (2012), Financial Literacy and The Cost of Borrowing, International Journal of Consumer Studies, Vol:36, Issue:5, Pages 566–572.
- JAPPELLI, Tullio ve Padula, Mario (2011), Investment in Financial Literacy and Saving Decisions, Centre for Studies in Economics and Finance, Working Paper No:272.
- KALKINMA BAKANLIĞI (2014), Yurt İçi Tasarruflar Özel İhtisas Raporu.
- KARAGÖL, Erdal Tanas ve Özcan, Burcu (2014), Sürdürülebilir Büyüme İçin Tasarruf, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayını, Mayıs 2014, Sayı:92, s.7-25.
- KARASAR, N. (2009), Bilimsel Araştırma Yöntemi. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- KEHIAIAN, E.Scott ve Williams, Albert A. (2012), Financial Literacy and Characteristics of Chapter 13 Debtors, International Journal of Business, Accounting, and Finance, Winter 2012, Vol:6, No:1, Page 142.

- KEMPSON, E. ve Whyley C. (1999), Kept Out or Opted Out: Understanding and Combating Financial Exclusion, The Policy Press, UK.
- KEOWN, L.A. (2011), The Financial Knowledge of Canadians, Component of Statistics Canada Catalogue no. 11-088-X, Canadian Social Trends, March 8.
- KLINSKY, P. Chroma (2009), “Issues of Financial Literacy Education, Procedia – Social and Behavioral Sciences 28.
- KOENIG, Lori (2007), Financial Literacy Curriculum: The Effect on Offender Money Management Skills, Journal of Correctional Education, March 2007, Vol:58, No:1, Pages 43-56.
- LUSARDI, A. Mitchell, O.S. ve Curto, Vilsa. (2009), Financial Literacy and Financial Sophistication Among Older Americans, Pension Research Council Working Paper No.25.
- LUSARDI, A. ve Mitchell, O. S. (2008), Planning and Financial Literacy: How do Women Fare ? , Working Paper, 13750.
- LUSARDI, A. ve Scheresberg, C.B. (2013) Financial Literacy and High- Cost Borrowing in the United States, Working Paper 18969.
- LUSARDI, A. ve Tufano, P. (2009) Debt Literacy, Financial Experiences and Overindebtedness, Working Paper 14808.
- LUSARDI, Annamaria Klapper, Leora Panos, Georgios A. (2013), Financial Literacy and Its Consequences: Evidence from Russia During the Financial Crisis, Journal of Banking & Finance, Volume:37, Issue:10, October 2013, Pages 3904–3923.
- LUSARDI, Annamaria (2006), Financial Literacy and Financial Education: Review and Policy Implications, NFI Policy Brief No. 2006-PB-11.
- LUSARDI, Annamaria (2008a), “Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice” , Joint Center for Housing Studies, Harvard University, February 2008 UCC08-11.
- LUSARDI, Annamaria (2008b), Household Saving Behavior: The Role of Financial Literacy, Information and Financial Education Programs, Working Paper 13824.

- MANDELL, Lewis (2006), Financial Literacy: If It is so Important, Why is not Improving? , Networks Financial Institute at Indiana State University Policy Brief.
- MASON, Carolynne L. J. ve Wilson, Richard M. S. (2000), Councptualising Financial Literacy, Loughborough University, England.
- MAVRINAC, Sarah C. ve Ping, Chin (2004), Financial Education for Women in Asia Pacific, An INSEAD Working Paper, 2 November 2004.
- MERT, Vildan (2007), AB ile Uyum Sürecinde Türkiye’de Tüketici Sağlığının Korunması Politikaları: Seçilmiş Tüketici Gruplarında Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi.
- NORTH CENTRAL REGIONAL EDUCATIONAL LABORATORY (2003), 21st Century Skills: Economi Literacy.
- OECD (2005), Improving Financial Literacy Analysis of Issues and Policies Organisation.
- OECD (2009), Financial Literacy and Consumer Protection: Overlooked Aspects of the Crisis, OECD Recommendation on Good Practices on Financial Education and Awareness Relating to Credit.
- OECD INFE (2011), Measuring Financial Literacy: Core Questionnaire in Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for Conducting an Internationally Comparable Survey of Financial literacy.
- ORTON, Larry (2007), “Financial Literacy: Lessons from International Experience”, CPRN Research Report (Canadian Policy Research Networks).
- ÖZÇAM, Mustafa (2006), Yatırımcı Eğitimi: Dünya Uygulamaları ve Türkiye için Öneriler, Sermaye Piyasası Araştırma Raporu.
- ÖZGÜLER, İsmet (2013), Bireysel Finansal Kaynakların Yönetiminde Bir Araç Olarak Finansal Eğitimde Dünya Uygulamaları ve Türkiye Karşılaştırması, Yüksek Lisans Tezi.
- PRESIDENT’S ADVISORY COUNCIL ON FINANCIAL CAPABILITY (2013), Final Report, January 29, Pages 1-52.

- PRESIDENT’S ADVISORY COUNCIL ON FINANCIAL LITERACY (2008), Annual Report to President.
- R. EMMONS, William (2005), Consumer – Finance and Other Obstacle to Financial Literacy, St. Louis University Public Law Review.
- REMUND, David L. (2010), “Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy” , The Journal of Consumer Affairs, Summer 2010, Volume 44, No:2, Pages 276-295.
- SABRİ, Mohamad Fazli ve MacDonald, Maurice (2010), Savings Behaviour and Financial Problems Among College Students: The Role of Financial Literacy Malaysia, Cross-Cultural Communication, Vol:6, No:3, 2010, Pages 103-110.
- SATOĞLU, Serhad (2014), Bireysel Yatırımcıları Koruma Aracı Olarak Finansal Okuryazarlık ve Türkiye Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi.
- SCHAOFER, H. (1993), Economic Trend Analysis For Executives and Investors, Quorum Books, London.
- SEKITA, Shizuka. (2011), Financial Literacy and Retirement Planning in Japan, Netspar Discussion Paper.
- SERMAYE PİYASASI KURULU (2013), Faaliyet Raporu.
- SEVİM, Nurdan Temizel, Fatih ve Sayılır, Özlem (2012), The Effects of Financial Literacy on The Borrowing Behaviour of Turkish Financial Consumers, International Journal of Consumer Studies, September 202, Vol:36, Issue:5, Pages 573-579.
- SPORAKOWSKI, Michael (1979), “Financial Problems as Stress and Crisis. Developing a Personal Approach to Financial Counselling, Pages 75-81.
- STEVENSON, Jennings (1997), Fundamentals of Investments, West Publishing House, New York.

- TEMİZEL, Fatih ve Bayram, Fatih (2011), Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 12, Sayı 1, s.73-86.
- TEMİZEL, Fatih (2010), Mavi Yakalılarda Finansal Okuryazarlık, Beta Yayınları, 1. Baskı İstanbul.
- THE ECONOMIST (3 Nisan 2008), “Financial Literacy: Getting It Right on the Money”.
- TİRYAKİ, Betül (2006), Tüketicinin Korunması Hukuku Açısından Ayıplı Hizmetten Doğan Sorumluluk, Doktora Tezi.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ MERKEZ BANKASI (2011), Dünya’da ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim.
- TÜRKİYE SERMAYE PİYASASI ARACI KURULUŞLARI BİRLİĞİ (2008), Yatırımcı Eğitiminde Yurtdışı Uygulamaları, Sermaye Piyasasında Gündem, Eylül 2008, Sayı:73, s.1-43.
- TÜRKİYE SERMAYE PİYASASI BİRLİĞİ (2013), Faaliyet Raporu.
- UZUNOĞLU, Sadi; Alkin, Kerem; Gürlesel, Can Fuat; Civelek, Ugur (2000), Bölgesel Finans ve Hizmet Merkezi, İstanbul.
- WORLD BANK (2009), “The Case for Financial Literacy in Developing Countries: Promoting Access to Finance by Empowering Consumers”.
- WORLD BANK (2012), Good Practices for Financial Consumer Protection, June 2012.
- YOONG, Joanne (2010), Financial Literacy and Stock Market Participation: Evidence from the Rand American Life Panel, Pension Research Council Working Paper.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <http://www.oecd.org> (Erişim Tarihi:16.03.2015)
- <http://www.worldbank.org> (Erişim Tarihi: 18.03.2015)
- <http://www.jumpstart.org> (Erişim Tarihi: 21.03.2015)
- <http://www.nefe.org> (Erişim Tarihi: 20.03.2015)
- <http://www.prospercanada.org> (Erişim Tarihi: 09.04.2015)
- <http://www.bnm.gov.my> (Erişim Tarihi: 12.03.2015)
- <http://www.treasury.gov/resource-center/financial-education/Pages/commission-index.aspx> (Erişim Tarihi: 24.03.2015)
- <http://www.mymoney.gov/Pages/default.aspx> (Erişim Tarihi: 24.03.2015)
- <https://www.moneysmart.gov.au> (Erişim Tarihi: 28.03.2015)
- <http://www.ebri.org/education/?fa=asec> (Erişim Tarihi: 21.03.2015)
- <http://www.pfeg.org> (Erişim Tarihi: 09.04.2015)
- <http://www.dallasfed.org/fed/index.cfm> (Erişim Tarihi: 04.04.2015)
- <http://www.fsa.gov.uk> (Erişim Tarihi: 10.03.2015)
- <http://event.ft-live.com/ehome/finedu2014/agenda> (Erişim Tarihi:02.03.2015)
- <http://financialeducationsummit.org> (Erişim Tarihi: 23.03.2015)
- <http://www.tcmb.gov.tr> (Erişim Tarihi: 18.03.2015)
- <http://www.yatirimyapıyorum.gov.tr> (Erişim Tarihi: 18.03.2015)
- <http://www.borsaistanbul.com> (Erişim Tarihi: 25.03.2015)
- <http://bilincliyatirimci.org> (Erişim Tarihi: 25.03.2015)
- <http://www.tspb.org.tr/tr> (Erişim Tarihi: 26.03.2015)
- <http://www.paramveben.org> (Erişim Tarihi: 26.03.2015)

<http://www.ifm.gov.tr/SitePages/ifmgiris.aspx> (Erişim Tarihi: 28.03.2015)

<http://www.fo-der.org> (Erişim Tarihi: 29.03.2015)

<http://www.fo-der.org/wp-content/uploads/2013/05/FODER-TANITIM-N%C4%B0SAN-20141.pdf> (Erişim Tarihi: 29.03.2015)

<http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=1076&ext=pdf>
(Erişim Tarihi: 26.03.2015)

http://www.legalisplatform.net/ozel_dosyalar/finansal%20%c4%b0%c5%9flemler%20a%c3%a7%c4%b1s%c4%b1ndan%20t%c3%bcketici%20haklar%c4%b1.pdf
(Erişim Tarihi: 08.04.2015)

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/13602ftkarkaplanbelgesi11kasim.pdf (Erişim Tarihi: 27.03.2015)

<http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/EkonomikSosyalGostergeler.aspx> (Erişim Tarihi: 15.03.2015)

<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Parasal+ve+Finansal+Istatistikler> (Erişim Tarihi: 14.03.2015)

<https://www.teb.com.tr> (Erişim Tarihi: 30.03.2015)

<http://www.ingbank.com.tr> (Erişim Tarihi: 30.03.2015)

EKLER

Ek 1 - ANKET FORMU

Bu anket formu ile Sakarya ili finansal tüketici olan hanehalkının mevcut finansal okuryazarlık düzeyinin ölçülmesi hedeflenmektedir. Anket sorularına vereceğiniz yanıtlar bilimsel bir araştırmaya temel olup başka amaçlarla kullanılmayacaktır. Katılımınız için teşekkür ederiz.

Finansal Okuryazarlık: Sakarya İli Hanehalkı Üzerine Uygulama

1-Vadeli mevduat hesabınızda 100 TL olduğunu ve yıllık faiz oranının %2 olduğunu farzediniz. Parayı hesabınızda tuttuğunuz takdirde, 1 yıl sonra ne kadar paranız olacağını düşünüyorsunuz?

- a) 102 TL'den fazla
- b) Tam 102 TL
- c) 102 TL'den az
- d) Bilmiyorum.

2-Vadeli mevduat hesabınızda 100 TL olduğunu, paranızı yıllık %20 faiz ile tuttuğunuzu ve hesabınızdan hiç para ya da faiz ödemesi çekmediğinizi farzediniz. 5 yıl sonra bu hesapta toplam kaç para olacağını düşünüyorsunuz?

- a) 200 TL'den fazla
- b) Tam 200 TL
- c) 200 TL'den az
- d) Bilmiyorum.

3-Vadeli mevduat hesabınızın yıllık faiz oranının %1 ve yıllık enflasyonun %2 olduğunu farzediniz. 1 yıl sonra, bu hesaptaki parayla ne kadar harcama yapabileceğinizi düşünüyorsunuz?

- a) Bugünden fazla
- b) Tamamen aynı
- c) Bugünden az
- d) Bilmiyorum.

4-Bir arkadaşınıza bugün 10000 TL miras kalmıştır. Aynı arkadaşınızın kardeşine bugünden 3 yıl sonra 10000 TL miras kalacağını farzediniz. Miras nedeniyle hangisi daha zengin olacaktır?

- a) Arkadaşım
- b) Onun kardeşi
- c) İkisi eşit olarak zengindir.
- d) Bilmiyorum.

5-2014 yılında, gelirinizin ve her şeyin fiyatının iki katına çıktığını farzediniz. 2014 yılında, gelirinize ne kadar harcama yapabileceğinizi düşünüyorsunuz?

- a) Bugünden fazla
- b) Tamamen aynı
- c) Bugünden az
- d) Bilmiyorum.

6-Aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur? Bir kişi herhangi bir firmanın hisse senedini alırsa :

- a) O kişi firmanın bir kısmına sahip olur
- b) O kişi firmaya borç vermiş olur
- c) O kişi firmanın borçlarından sorumludur
- d) Yukarıdakilerden hiçbiri
- e) Bilmiyorum

7- Eğer bir yatırımcı parasını hisse senedi, döviz, altın vs. gibi varlıklara dağıtırsa, parayı kaybetme ihtimali:

- a) Artar
- b) Azalır
- c) Aynı kalır
- d) Bilmiyorum

8-Bir sonraki geliriniz gelmeden paranız tükenirse genellikle ne yaparsınız? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- Giderlerimi kısar ve tasarruf ederim
- Akrabalardan, arkadaşlardan veya tanıdıklardan borç alırım
- Tasarruflarımı kullanırım
- Kredi kartı kullanırım
- Menkul kıymetlerimi satarım
- Banka kredisi kullanırım
- Yüksek faizle borç veren kişilerden (tefecilerden) borç alırım
- Fazla mesai yaparım veya ek iş yaparım
- Diğer (.....) Lütfen belirtiniz

9- Paranızı harcama ve yönetme bilgilerinizi nereden öğrendiğinizi düşünüyorsunuz? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- Ailemden
- Okuldan
- Arkadaşımdan
- Kitap ve dergi gibi yayınlardan
- Diğer (.....) Lütfen belirtiniz

10-Düzenli olarak bir miktar tasarruf eder misiniz? (Cevabınız evet ise 12. Soruyu atlayınız, hayır ise 13. Soruyu atlayınız)

- Evet
- Hayır

11- Eğer tasarruf etmiyorsanız nedenlerini öncelik sırasına göre 1'den 3'e kadar sıralayınız?

- Finansal kuruluşlara güvenmiyorum
- Gelirim düşük olduğu için yapamıyorum
- Tasarruf etmenin bir anlamını göremiyorum
- Alışveriş yapmanın çekiciliğine karşı koyamıyorum
- Diğer (.....) Lütfen belirtiniz

12- Niçin tasarruf yaparsınız? Nedenlerinizi öncelik sırasına göre 1'den 3'e kadar sıralayınız?

- Zor günler ve beklenmeyen giderler için
- Emeklilik için
- Çocuklarıma miras bırakabilmek için
- Gelecekteki hayat standardımı yükseltmek için
- Para harcamaktansa biriktirmeyi seviyorum
- Bağımsız olmak ve seçimler yapabilmek için
- Özel bir nedeni yok, geleneğimizdir
- Diğer (.....) Lütfen belirtiniz

13-Paranızı değerlendirirken kullandığımız bilgi kaynaklarını kullanım sıklığına göre 1'den 3'e kadar sıralayınız?

- Televizyon
- İnternet
- Gazeteler
- Arkadaş tavsiyesi
- Yatırım danışmanlarının tavsiyeleri
- Aracı kurumların analiz ve raporları
- Firmaların basın açıklamaları
- Diğer (.....) Lütfen belirtiniz

14- Şu anda borcunuzun olup olmadığını söyler misiniz ?

- Evet, borcumuz var
- Hayır, hiçbir borcumuz yok

15-Bankalar aracılığıyla kullandığınız kredilerle ilgili ödemelerinizin ve ödemelerdeki gecikmelerinizin Kredi Kayıt Bürosu tarafından kayıt altına alındığını biliyor musunuz?

- Evet
- Hayır

16- Alacağımızın krediye karar verirken, kendinizi finansal birikim, donanım ve eğitim açısından yeterli buluyor musunuz?

- Yeterli hissediyorum
- Yeterli hissetmiyorum ve bu nedenle finansal eğitim ihtiyacı hissediyorum
- Yeterli hissetmiyorum ancak eğitime de ihtiyaç duymuyorum
- Bilmiyorum

17- Kredi kullanırken farklı bankalar arasında masraf ve maliyet karşılaştırması yapabiliyor musunuz?

- Evet
- Hayır

18- Herkesten daha yüksek maliyetle borçlandığınızı düşünüyor musunuz?

- Evet
- Hayır
- Karşılaştırma yapamıyorum

19- Bankayla yaptığınız bireysel kredi sözleşmelerinde yer alan ifadeleri anlama düzeyiniz nedir?

- Tamamını anlıyorum
- Yeterli düzeyde anlıyorum
- Kısmen anlıyorum
- Hiç anlamıyorum
- Hiç okumuyorum

20- Bireysel kredi seçiminde en fazla dikkate aldığınız unsur nedir?

- Faiz oranı
- Dosya masrafı
- Sigorta
- Faiz + komisyon + diğer giderler

21- İhtiyaç kredisi kullandınız mı? (Cevabınız evet ise 23. soruyu atlayınız, hayır ise 24. soruyu atlayınız)

- Evet
- Hayır

22- İhtiyaç kredisi kullanmama nedeniniz hangisidir? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- Tasarruf düzeyimin yeterli olması
- Faiz maliyeti
- Dini nedenler
- Kredi maliyeti
- Geri ödeyememe ihtimali

23-İhtiyaç kredisi kullanma nedeniniz hangisidir? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- Taşıt alımı
- Başkalarına olan borcumu ödenme
- Konut kredisinin eksik kalan kısmının tamamlanması
- Diğer borçlar

24- Aşağıdaki tabloda yer alan kavramlar hakkındaki bilgi düzeyinizi işaretleyiniz?

Kavramlar	İyi biliyorum	Duydum ama ayrıntısını bilmiyorum	Hiç bilmiyorum
Hesap Bildirim Cetveli			
Temerrüt Faizi			
Alışveriş Faiz Oranı			
Gecikme Faiz Oranı			
Asgari Ödeme Miktarı			
Geri Ödeme Planı			
Faiz İndirim Ücreti			

DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Cinsiyetiniz

Erkek Kadın

Yaş Grubunuz

18-22 23-27 28-32 33-37 38-42 43 ve üstü

Medeni Durumunuz

Evli Bekar Boşanmış

Eğitim Durumunuz

İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Lisansüstü

Mesleki Durumunuz

Kamu Kurumu Çalışanı Özel Sektör Çalışanı Öğrenci

Serbest Meslek Sahibi Ev Hanımı Çalışmıyorum

Aylık Gelir Düzeyiniz

1000 TL'den az 1001- 2000 TL 2001-3000 TL 3001- 4000 TL

4001 + TL

ÖZGEÇMİŞ

Emine GÜLER, 10 Ekim 1987 tarihinde Bingöl'de doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Bingöl'de tamamladı. 2012 yılında Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe ve Finansman Bilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı.